

Stadsplaneringens betydelse för segregation i svenska städer

- en kartläggning av kommunernas arbete mot segregation

Lisa Chung & Annie Kjellberg

Copyright © Lisa Chung, Annie Kjellberg, 2022

Boende och bostadsutveckling
Institutionen för arkitektur och byggd miljö
Lunds Tekniska Högskola
Lunds Universitet
Box 118
221 00

Tryckort: Lund

Stadsplaneringens betydelse för segregation i svenska städer - en kartläggning av kommunernas arbete mot segregation

The significance of urban planning for segregation in Swedish cities - a survey of Swedish municipalities' work against segregation

Examensarbete utfört av/Master of Science Thesis by:

Lisa Chung, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Annie Kjellberg, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Handledare/Supervisor:

Laura Liuke, Universitetsadjunkt vid Institutionen för arkitektur och byggd miljö, LTH, Lunds Universitet

Examinator/Examiner:

Erik Johansson, Universitetslektor vid Institutionen för arkitektur och byggd miljö, LTH, Lunds Universitet

Opponent/Opponent:

Julia Olsson, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Nyckelord:

Segregation, stadsplanering, stadsbyggnad, verktyg, kommun, uppföljning

Keywords:

Segregation, urban design, city planning, municipality, tools, evaluation

Abstract

Segregation is a changing condition that is complex and affects individuals but also the society. Urban planning is for example an underlying cause that can affect segregation in a city. However, in order for an improvement, it is of great importance that measures are taken at different levels and by different actors.

The primary purpose of the report was to study the impact that urban planning has on segregation in Swedish municipalities. The purpose of the report is therefore to describe the municipalities' ongoing work to counter segregation through urban planning. The thesis also aims to establish how implemented measures are followed up as well as evaluated. Furthermore, the thesis aim is to identify the tools' impact on segregation and whether urban planning is methodology used.

The report consists of a literature study and of an empirical study. The empirical study was conducted through interviews with twelve Swedish municipalities and a municipal housing company. Collected information has been processed through a qualitative analysis.

The tools within urban planning that municipalities use to counteract and reduce segregation can be divided into two categories: non-physical and physical tools. The non-physical tools aim to enable the use of the physical tools. How municipalities work against segregation and which tools that are used depends on, among other things, political governance, municipal land ownership, the knowledge among the city planners and what consequences of segregation that affects the municipality.

At present the Swedish municipalities do not work with follow-up and evaluation of application of the tools as much as they desire. This is said to be due to lack of time and financial resources and difficulties with identifying how long after the completion of a project the results are representative. Moreover it is difficult to establish a connection between action and effect. The possibility of following up a project or tool is also affected by the fact that urban planning often extends over many years. Due to the limited amount of follow-up data available, it has been difficult to make conclusions about the effects of the tools. The factors that have been identified as significant for the result in addition to which tools are applied are the following: in which order the tools are applied, in which areas the tools are applied and how the tools are applied. In addition, it can be stated that the tools in urban planning are not independent as they, to some extent, depend on each other and in many cases also depend on social measures.

The conclusion is that Swedish municipalities currently apply a number of different tools of both non-physical and physical nature, which have resulted in varying results. As the municipalities today do not work with follow-up and evaluation as much as they would like, a qualified system for this is necessary ahead: a system for unequivocal results that professionals have access to in order to make their work against segregation more effective and exchange knowledge between municipalities. In conclusion, it can be said that urban planning can create the conditions for a non-segregated city, but a number of other measures are required to ensure that the frame that urban planning creates is filled with desirable qualities.

Sammanfattning

Segregation är ett föränderligt tillstånd som är komplext och påverkar såväl enskilda individer som samhället i stort. Exempelvis är stadsplaneringen en bakomliggande orsak som kan påverka segregationen i en stad. För att det verkligen ska kunna ske en förbättring är det emellertid av stor vikt att åtgärder vidtas på olika plan och av olika aktörer.

Det ursprungliga syftet bakom arbetet är att utreda stadsplaneringens påverkan på segregationen i svenska kommuner. Syftet med rapporten är därav att kartlägga kommunernas pågående arbete med att motverka segregation genom stadsplanering. Arbetet syftar också till att konstatera huruvida genomförda åtgärder följs upp och utvärderas. Dessutom identifieras verktygens påverkan på segregationen och det utreds om stadsplanering är ett tillräckligt verktyg för att bryta den. Rapporten består dels av en litteraturstudie, dels av en empirisk studie. Den empiriska studien har genomförts genom intervjuer med tolv svenska kommuner och ett kommunalt bostadsbolag. Insamlad information har bearbetats genom en kvalitativ analys.

De stadsplaneringsverktyg som kommunerna använder sig av för att motverka och minska segregation kan delas in i två kategorier: icke-fysiska och fysiska verktyg. De icke-fysiska verktygen syftar till att möjliggöra användningen av de fysiska verktygen. Avgörande för hur arbetet inom stadsplanering mot segregation ser ut och vilka verktyg som tillämpas är bland annat politisk styrning, kommunalt markinnehav, kunskapen hos de yrkesverksamma samt hur segregationen ser ut inom kommunen.

Vad gäller hur kommunerna arbetar med uppföljning och utvärdering kan konstateras att detta arbete, i dagsläget, inte görs i önskvärd utsträckning. Detta uppges bero på att det saknas resurser i form av tid och pengar, det är svårt att veta hur lång tid efter färdigställande av ett projekt som resultaten är representativa samt att det är svårt att fastställa samband mellan åtgärd och effekt. Möjligheten till uppföljning påverkas även av att stadsplanering är ett långsamt verktyg. På grund av den begränsade mängden uppföljning som finns att tillgå har det varit svårt att bedöma verktygens effekter. De faktorer som har kunnat identifieras som betydelsefulla för resultatet utöver vilka verktyg som tillämpas är följande: i vilken ordning verktygen tillämpas, i vilka områden verktygen tillämpas samt hur verktygen tillämpas. Dessutom kan konstateras att verktygen inom stadsplanering inte är självständiga då de i viss mån är beroende av varandra och i många fall dessutom är beroende av sociala åtgärder.

Slutsatsen är att svenska kommuner i dagsläget tillämpar en rad olika verktyg av såväl icke-fysisk som fysisk karaktär, vilka gett upphov till varierande resultat i de studerade projekten. I och med att kommunerna idag inte arbetar med uppföljning samt utvärdering som de hade velat hade ett system för detta arbete behövts: ett system för entydiga resultat som yrkesverksamma har tillgång till i syfte att effektivisera sitt arbete mot segregation och främja kunskapsutbyte kommunerna emellan. Avslutningsvis kan sägas att stadsplanering kan skapa förutsättningar för en icke-segregerad stad men det krävs en mängd andra åtgärder för att se till att det skal som stadsplaneringen skapar fylls med önskvärda kvaliteter.

Förord

Detta examensarbete är skrivet inom stadsbyggnad under våren 2022 på institutionen för arkitektur och byggd miljö. Efter färdigställande av arbetet kan vi, efter fem år, ta examen som civilingenjörer i lantmäteri vid Lunds Tekniska Högskola.

Framför allt riktas ett stort tack till intervjupersoner från kommuner och kommunala bostadsbolag som tagit sig tiden att ge informativa och användbara svar på våra frågor. Tack för vänligt bemötande och stort engagemang, utan er kunskap och erfarenhet hade examensarbetet inte varit möjligt att genomföra. Vidare vill vi tacka vår handledare Laura Liuke för stöttning genom inspirerande samtal samt god handledning och feedback. Vi vill även tacka lärare som under utbildningens gång försett oss med den grundkunskap samt väckt det intresse som varit nödvändigt för genomförandet av arbetet. Ett särskilt tack till de lärare som av välvilja ställt upp med hjälp och värdefulla tips under examensarbetets gång.

Familj och vänner har under skrivandet bidragit med stöttning, uppmuntran och kärlek. Till er vill vi rikta ett stort tack. Slutligen vill vi ge varandra ett extra stort tack för ett gott samarbete, många skratt och en fin sista termin i Lund.

Vi önskar er en trevlig läsning!

Lisa Chung & Annie Kjellberg, Lund den 9 maj 2022

Handwritten signatures of Lisa Chung and Annie Kjellberg in cursive script.

Innehållsförteckning

1 Inledning	13
1.1 Bakgrund	13
1.2 Frågeställningar	14
1.3 Syfte	14
1.4 Avgränsningar	14
1.5 Disposition	15
2 Metod.....	17
2.1 Övergripande forskningsansats	17
2.2 Litteraturstudie	18
2.3 Empirisk studie.....	18
2.3.1 Studie av projekt.....	18
2.3.2 Intervjustudie.....	18
2.3.3 Urval.....	19
2.3.4 Analys av arbetets tillförlitlighet.....	20
3 Litteraturstudie	23
3.1 Stadsplanering	23
3.2 Social hållbarhet.....	23
3.3 Integration	24
3.4 Segregation.....	24
3.4.1 Segregation utifrån sociala kategorier.....	25
3.4.2 Segregation utifrån fysisk plats	25
3.4.3 Segregation utifrån olika nivåer	26
3.5 Så uppstår segregation.....	26
3.5.1 Strukturella orsaker	27
3.5.2 Individuella orsaker.....	28
3.5.3 Frivillig och ofrivillig segregation	28
3.5.4 Hypoteser bakom segregation	29
3.6 Segregationens historia och utveckling.....	30
3.7 Segregationens effekter	31
3.7.1 Områdestyper	31
3.7.2 Effekter av segregation.....	33
3.7.3 Grannskapseffekter.....	36

3.8 Arbete mot segregation	37
3.8.1 Arbete mot segregation under tidigt 2000-tal	37
3.8.2 Regeringens reformprogram 2017-2025	37
3.8.3 Nationell strategi för att minska och motverka segregation.....	38
3.8.4 Lagstöd för arbete mot segregation inom stadsplanering.....	38
3.8.5 Delegationen mot segregation - pågående arbete.....	39
4 Resultat av empirisk studie	41
4.1 Kommunernas arbete mot segregation.....	41
4.1.1 Övergripande om kommunernas arbete mot segregation.....	41
4.1.2 Planeringsnivåer	45
4.2 Kommunernas verktyg för att motverka segregation.....	46
4.2.1 Social konsekvensanalys	47
4.2.2 Malmökommissionens åtgärdsförslag.....	48
4.2.3 Samverkan mellan kommun och byggherre.....	53
4.2.4 Medborgardialog	55
4.2.5 Informationsspridning	60
4.2.6 Markanvisning.....	61
4.2.7 Ombildning från hyresrätt till bostadsrätt	64
4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer	65
4.2.9 Varierande lägenhetsstorlek	68
4.2.10 Utformning av allmänna platser.....	69
4.2.11 Upprustning av befintlig bebyggelse.....	70
4.2.12 Strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter.....	72
4.2.13 Planläggning för arbetsplatser.....	74
4.2.14 Utveckling av transportsystem.....	75
4.2.15 Överbryggande av barriärer	76
4.3 Uppföljning och utvärdering	76
4.3.1 Allmänna verktyg för uppföljning.....	76
4.3.2 Hur kommunerna arbetar med uppföljning och utvärdering.....	78
4.4 Verktygens effekter	82
4.4.1 Genomförda projekt och dess effekter	82
4.4.2 Allmänt om några effekter	91
5 Diskussion	95
5.1 Metoddiskussion.....	95
5.2 Koppling mellan resultat av empirisk studie och litteraturstudie.....	96
5.3 Diskussion utifrån frågeställningar	96

5.3.1 Vilka verktyg används inom stadsplaneringen för att motverka segregation?.....	96
5.3.2 Hur arbetar kommunerna med uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder?.....	97
5.3.3 Vilka effekter ger tillämpning av verktygen upphov till?.....	98
5.4 Avslutande diskussion.....	100
5.5 Förslag på fortsatta studier	100
6 Slutsats.....	101
7 Referenser	103
7.1 Litteratur.....	103
7.2 Elektroniska källor	104
7.3 Offentligt tryck.....	113
7.3.1 Svensk författningssamling.....	113
7.3.2 Propositioner	113
7.3.3 Statens offentliga utredningar	113
Bilaga 1: Kommuner som bjöds in till att delta.....	114
Bilaga 2: Kommunala bostadsbolag som bjöds in till att delta.....	116
Bilaga 3: Intervjuade kommuner och bostadsbolag	117
Bilaga 4: Intervjuguide	118

1

Inledning

I följande kapitel ges först en kort bakgrund till examensarbetets ämnesområde. Frågeställningar och syfte presenteras följt av arbetets avgränsningar. Slutligen beskrivs arbetets disposition i korthet.

1.1 Bakgrund

Under vår utbildning i Lund har vi flertalet gånger stött på uttrycket “bygga bort segregation” vilket väckt funderingar kring hur det i praktiken genomförs samt huruvida det har någon effekt. Nyfikenheten kring ämnesområdet blev sedan startskottet för vad detta examensarbete kom att handla om.

Begreppet segregation innebär att människor lever och verkar avskilt från varandra utifrån exempelvis sin socioekonomiska status, etnicitet eller demografi (Delegationen mot segregation [Delmos] 2021e) och sedan 1990-talet har exempelvis den socioekonomiska boendesegregationen ökat i Sverige (Delmos 2021c, s. 10). Segregation är ett relationellt tillstånd, det vill säga att det är fråga om en jämförelse mellan minst två olika människogrupper med olika bakgrund och minst två olika geografiska områden (Delmos 2021c, s. 8-9). I segregerade områden råder en ojämn fördelning av olika befolkningsgrupper och ett segregerat område kan exempelvis vara en tätort, kommun eller län (Delmos 2021c, s. 8-9). En individ kan påverkas såväl positivt som negativt av segregation. Segregation blir däremot ett problem när det resulterar i alltför ojämlika uppväxt- och levnadsvillkor för individer beroende på exempelvis var de bor eller har för ursprung (Delmos 2021d, s. 4). Vidare påverkas även samhället i stort av segregationens negativa effekter. De negativa följderna är mer märkbara och drabbar i större omfattning de individer som bor i ett område med socioekonomiska utmaningar (Delmos 2021c, s. 9). Ett splittrat samhälle kan bland annat påverka människors känsla av gemenskap, trygghet och tillit (Delmos 2021a). På samhällsnivå kan segregation innebära att människors potential inte utnyttjas på arbetsmarknaden och att affärsverksamheter dessutom påverkas. Konsekvensen av detta blir att skatteintäkter går förlorade. Vidare kan segregation även resultera i att människor och olika områden stigmatiseras. På individnivå påverkas även den enskilde individen av segregation. Personer i områden med socioekonomiska utmaningar ges sämre livsmöjligheter sett till resultat i skolan, utbildningsnivå samt möjligheter på arbetsmarknaden men även avseende hälsa och levnadssätt. Segregation påverkar alltså såväl individer som samhället i stort (Delmos 2021a).

Den urbana strukturen i en stad påverkar hur människor upplever platser. Olika åtgärder inom stadsplanering kan inkludera eller exkludera människor, främja eller motverka möten samt uppmuntra till vistelse på vissa platser samt undvikande av andra områden (Delmos 2021c, s. 26-27). Stadsbyggnad innebär planering av och arbete med miljön i städer och det är synonymt med ordet stadsplanering (Nationalencyklopedin [NE] u.å. c). Segregation är emellertid ett komplext ämne men samtidigt något som också går att påverka. Mot bakgrund i detta anser vi att ämnet är viktigt och aktuellt. I detta examensarbete fokuserar vi på hur svenska kommuner arbetar med segregationsfrågor kopplat till stadsplanering.

1.2 Frågeställningar

Arbetet beskriver hur svenska kommuner, i dagsläget, arbetar med att motverka segregationen inom kommunen genom att använda sig av olika verktyg och stadsplanering på olika nivåer. I samband med att verktygen redogörs kommer några utvalda projekt från olika delar av Sverige att lyftas fram för att konkretisera kommunernas arbete. Vidare studeras frågan kring hur arbetet följs upp och hur dess resultat utvärderas. Utifrån det har konsekvenserna av några genomförda projekt analyserats för att kunna svara på om och i så fall i vilken utsträckning kommunernas arbete påverkar segregationen.

Arbetets frågeställningar är således:

- Vilka verktyg inom stadsplanering använder Sveriges kommuner för att motverka segregation?
- Hur arbetar kommunerna med uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder?
- Vilka effekter ger tillämpning av verktygen upphov till?

1.3 Syfte

Det ursprungliga syftet till arbetet är att utreda stadsplaneringens påverkan på segregationen i svenska kommuner. Syftet med rapporten är därav att kartlägga kommunernas pågående arbete med att motverka segregation genom stadsplanering. Arbetet syftar också till att konstatera om och hur genomförda åtgärder följs upp och utvärderas samt att identifiera deras påverkan på segregationen samt om stadsplanering är ett tillräckligt verktyg för att bryta den.

1.4 Avgränsningar

På grund av ämnets komplexitet samt tidsbegränsningar sett till detta examensarbete är tydliga avgränsningar nödvändigt. Till att börja med har en geografisk avgränsning gjorts i såväl litteraturstudien som den empiriska studien. I båda studierna och genomgående för hela arbetet har vi valt att inrikta oss på Sverige. Detta dels på grund av vårt kompetensområde och utbildningsbakgrund som grundar sig i svenska förhållanden vad gäller juridik och stadsplanering, dels på grund av tidsramarna för arbetet.

Gällande avgränsningar i den empiriska studien har såväl projekt av fysisk som sociala karaktär beaktats vid val av relevanta projekt och verktyg som är kopplade till stadsplanering och arbetets ämnesområde. Det är emellertid av stor vikt att de sociala projekten är starkt sammankopplade med stadsplanering och dess planeringsprocess för att vi ska ha ansett projekt av denna sort som relevant för arbetet. Exempelvis anses medborgardialog vara en sådan social åtgärd som kan kopplas till stadsplanering på så sätt att de boende får sin röst hörd och möjlighet att påverka exempelvis den fysiska utformningen av miljön. Satsningar inom idrott och föreningsliv som exempelvis ekonomiskt bidrag för att kunna hålla nere medlemsavgifter är förvisso att betrakta som en social åtgärd men anses däremot inte vara av en sådan åtgärd som går att koppla till stadsplanering. Åtgärder av sådan karaktär anses således inte relevant inom ramarna för detta arbete.

1.5 Disposition

1 Inledning

I detta kapitel presenteras bakgrund till ämnet, frågeställningar samt syftet med arbetet. Slutligen beskrivs arbetets avgränsningar.

2 Metod

I detta kapitel beskrivs den metod som tillämpats i arbetet. Valet av metod förklaras och motiveras. En beskrivning görs även av tillvägagångssätt för litteraturstudie och arbetets tillförlitlighet behandlas.

3 Litteraturstudie

I detta kapitel presenteras teori inom ämnet som syftar till att förse läsaren med relevant information för att göra resultatet av den empiriska studien begripligt.

4 Resultat av empirisk studie

I detta kapitel presenteras resultaten av den empiriska studien. Resultatet kommer från genomförda intervjuer.

5 Diskussion

I detta kapitel förs en diskussion om resultaten från den empiriska studien. Här presenteras våra egna tankar kring resultatet och frågeställningarna besvaras. Förslag på fortsatta studier presenteras.

6 Slutsats

I detta kapitel presenteras våra slutsatser.

2

Metod

Detta kapitel syftar till att redogöra för tillvägagångssättet, teorier samt verktyg som utnyttjats under arbetets gång. Först ges en övergripande forskningsansats följt av en presentation avseende litteraturstudien och den empiriska studien. Till sist beskrivs arbetets tillförlitlighet.

2.1 Övergripande forskningsansats

Grundtanken bakom examensarbetet uppkom under utbildningens gång då segregation och tanken kring att bygga bort dess problematik ofta kommit på tal. Vid inläsning på ämnet och påbörjande av den litteraturstudie som presenteras senare utformades våra tre frågeställningar.

Det här arbetet handlar om att ge en ökad förståelse för ett fenomen vilket är anledningen till att arbetet genomförts genom att insamlad information analyserats genom kvalitativ bearbetning. Kvalitativa studier har som syfte att utreda på vilket sätt ett fenomen verkar och hur det ska identifieras (Wallén 1996, s. 73). Skäl för att tillämpa kvalitativa studier i ett arbete är följande:

- Insamlad information består av observationer som behöver tolkas i ett teoretiskt sammanhang för att en viss företeelse ska kunna påvisas och för att kännetecknande drag ska kunna identifieras.
- Insamlad information är ofullständig, det vill säga, att en tolkning från del till helhet är nödvändig.
- Insamlad information är mångtydig, det vill säga att den innehåller subjektiva upplevelser och icke-mätbar information.
- Insamlad information består av symboler och innebörder. Detta är speciellt komplicerat då även dolda budskap kan behöva tolkas för att ge en korrekt bild.

(Wallén 1996, s. 73)

De tre översta punkterna styrker tillämpningen av en kvalitativ analys i det här examensarbetet då den insamlade informationen till största del består av intervjupersonernas observationer i sitt arbete samt deras subjektiva upplevelser kring hur arbetet genomförs och fungerar. Dessutom kan den insamlade informationen anses vara ofullständig då ett urval har gjorts, se *avsnitt 2.3.3 Urval*, och informationen är därmed inte representativ för landets alla kommuner.

Vidare har studien genomförts utifrån en induktiv ansats. Detta innebär att studien har, i stort sett, hela sin bakgrund i det empiriska materialet och att studiens slutsatser bygger på detta (Alvehus 2019, s. 113). Observationer tagna från det verkliga livet sammansätts på så sätt att en struktur kan identifieras som mynnar ut i en teori om en företeelse (Wallén 1996, s. 89). I den här studien består observationerna av hur kommuner och kommunala bostadsbolag arbetar för att motverka segregation.

2.2 Litteraturstudie

Arbetsprocessen för rapporten inleddes med en litteraturstudie i syfte att öka förståelsen vad gäller ämnesområdet för arbetet, det vill säga segregation men även dess koppling till stadsplanering. Genom att litteraturstudien påbörjades före den empiriska fick vi som författare en grund att stå på och blev väl insatt i ämnet vilket underlättade förståelse samt skrivandet av resterande delar av rapporten. Framför allt togs beslutet att genomföra litteraturstudien i början för att vi såg en stor fördel i att vara väl pålästa och insatta i ämnet innan den empiriska studien påbörjades. Detta bidrog till mer ingående diskussioner. Under perioden för litteraturstudien har såväl böcker, rapporter som lagtext utnyttjats. Som nämnts ovan genomfördes litteraturstudien initialt men den har även genomförts i viss mån parallellt med den empiriska studien i de fall andra tankar och idéer dykt upp under tiden.

2.3 Empirisk studie

I detta examensarbete har även en empirisk studie gjorts och den information som samlats in för att sedan analyseras kallas för empiri (Alvehus 2019, s. 32). Den empiriska studien består dels av studier av projekt, dels av intervjuer med yrkesverksamma inom stadsplanering. Den empiriska studien i rapporten syftar till att klarlägga på vilket sätt svenska kommuner arbetar med segregationsfrågor kopplat till den kommunala stadsplaneringen. Vidare är även syftet med den empiriska studien att kartlägga huruvida kommunerna arbetar med uppföljning av detta arbete och eventuella effekter av olika projekt. Nedan beskrivs metodiken för framtagande av de projekt som går under studien av projekt, därefter metodiken för intervjustudien. Avslutningsvis beskrivs urvalet av intervjupersoner.

2.3.1 Studie av projekt

Exempel på tillämpning av de verktyg som redogörs i detta examensarbete utgör studier av olika projekt vilka har kommit till vår kännedom på olika vägar. Till en början har somliga av projekten som redogörs i rapporten rekommenderats av lärare medan andra projekt har tagits upp som exempel i rapporter och litteratur under tiden litteraturstudien genomförts. För de projekt som sedan ansetts relevanta inom ramen för ämnesområdet, har mer detaljerad information om projektet tagits reda på genom internt material skickat från kommunen i fråga, kommunernas egna webbsida eller publicerat material, sök i skolans bibliotekdatabas, böcker, rapporter och/eller i samband med intervju med kommun. Detsamma gäller för de fall där vi redogjort för projektets effekter i *avsnitt 4.4.1 Genomförda projekt och dess effekter*. Till de projekt som varken kommit till vår kännedom från lärare, litteratur eller rapporter har dessa projekt i stället kommit till vår vetskap under tiden för vår intervjustudie som beskrivs nedan.

2.3.2 Intervjustudie

I denna empiriska studie har intervjuer tillämpats. Intervjuerna har skett digitalt via videosamtal mellan den 16 februari 2022 och den 6 april 2022. Syftet med en kvalitativ intervju är att ta reda på och identifiera strukturer kring intervjupersonernas uppfattningar om ett fenomen (Patel & Davidsson 2019, s. 105).

Kvalitativa intervjuer kan genomföras med olika grad av strukturering samt olika grad av standardisering. Graden av strukturering handlar om hur stort tolkningsutrymme frågorna lämnar åt intervjupersonen, det vill säga hur stort utrymme som ges för denne att svara utifrån egen inställning eller tidigare erfarenhet. I en helt strukturerad intervju lämnas knappt något utrymme och möjliga svar kan därför förutses. Det rör sig alltså om frågor med fasta svarsalternativ. En ostrukturerad intervju

innebär däremot fullt utrymme för intervjupersonen att utforma sina svar (Patel & Davidsson 2019, s. 98). Intervjuerna kan även vara semistrukturerade vilket innebär att intervjuaren bestämmer specifika teman som ska behandlas under intervjun men lämnar stort utrymme för intervjupersonen att formulera sina svar (Patel & Davidsson 2019, s. 105). Graden av standardisering handlar dels om hur fast ordningen på intervjufrågorna är, det vill säga om den är förutbestämd eller om den anpassas till varje enskild intervju och dels om frågornas utformning (Patel & Davidsson 2019, s. 98).

Intervjuerna i denna studie har sin utgångspunkt i intervjuguiden i bilaga 4. Intervjuerna som genomfördes var semistrukturerade och hade en låg grad av standardisering. Semistrukturerade intervjuer valdes för att möjliggöra viss diskussion med intervjupersonerna då de hade varierande yrkesroller och erfarenheter som ansågs viktigt att ta vara på. Utöver det gav det oss möjlighet att ställa följdfrågor för att få ytterligare information i de fall det behövdes. Den låga graden av standardisering beror främst på att frågorna ställdes i olika ordning samt att frågornas utformning anpassades beroende på vilken riktning respektive intervju tog.

Vad gäller hur vi gått tillväga för att komma i kontakt med respektive kommun och kommunala bostadsbolag har detta skett via mail. Mail med information kring vårt arbete och frågeställningar har skickats till deras allmänna informationsmail eller till relevant förvaltnings informationsmail. Därifrån har vi hänvisats vidare till personer med relevanta kunskaper.

Vidare vad gäller intervjustudien kan nämnas att verktygen som redogörs i den empiriska studien är sådana verktyg vilka kommunerna under intervjuer gett som exempel på att de tillämpar. Den beskrivning som sedan presenteras under respektive verktyg i den empiriska studien vad gäller dess innebörd, kommer däremot från böcker, lagtext, webbkällor och i vissa fall från intervjupersonerna själva.

2.3.3 Urval

Gällande urval för genomförda intervjuer i den empiriska studien, har Sveriges 15 största kommuner, sett till befolkningstäthet 31 december 2021, tillfrågats. Utöver det har de kommuner som har ett ojämlikhetsindex ≥ 50 år 2018 och som inte är inkluderade bland de 15 största kommunerna tillfrågats. Definition och innebörden av ojämlikhetsindex förklaras i *avsnitt 4.3.1.1 Segregationsbarometern*. Ett antal kommunala bostadsbolag har även tillfrågats i de fall då kontakten med kommunen i fråga varit bristfällig eller då vi hänvisats till bostadsbolagen i stället. Med andra ord har vi i den empiriska studien i första hand avgränsat oss till kommuner och till kommunala bostadsbolag vid behov vad gäller intervjustudien samt vid val av projekt. Vissa privata aktörer såsom byggbolag nämns i samband med projekt då de skett i samverkan med kommunen eller det kommunala bostadsbolaget men dessa privata bolag har inte kontaktats. Utgångspunkten är därmed kommunernas perspektiv och de åtgärder de och i vissa fall kommunala bostadsbolag tillämpar för att motverka segregation.

Se bilaga 1 för vilka kommuner som bjöds in till att delta, bilaga 2 för vilka kommunala bostadsbolag som bjöds in till att delta respektive bilaga 3 för vilka kommuner och kommunala bostadsbolag som har intervjuats.

2.3.4 Analys av arbetets tillförlitlighet

Diskussion och slutsatser som framkommit utifrån den empiriska studiens tillförlitlighet fastställs genom en analys av studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Reliabilitet

Studiens reliabilitet innebär hur tillförlitligt tillvägagångssättet är (Patel & Davidsson 2019, s. 129). Det handlar alltså om hur bra instrumentet är vad gäller att undvika påverkan från slumpinflytande (Patel & Davidsson 2019, s. 131). Enkelt kan det uttryckas som hur stor chansen är att komma fram till samma resultat igen om undersökningen görs om med samma tillvägagångssätt (Alvehus 2019, s. 126).

Först och främst har vi som intervjuare och författare en påverkan på studiens reliabilitet. Detta beror på att det är en kvalitativ analys som kräver tolkning av insamlad information. Vi har varit två om att genomföra den här studien. Vi har tolkat informationen på samma sätt men det utesluter inte att någon annan som tar sig an samma studie tolkar informationen annorlunda.

Det är inte endast vi som författare som påverkat reliabiliteten. Den empiriska studien genomfördes, som nämnts ovan, genom intervjuer med intervjupersoner med varierande befattningar samt varierande erfarenheter av ämnet i fråga. Sannolikheten att intervjupersonerna skulle ge samma svar på samma frågor beror i högsta grad på vid vilken tidpunkt de ställs. Studien rör ett ämne som blir mer och mer aktuellt och arbetet går ständigt framåt. Den här genomförda undersökningen säger således endast något om hur arbetet ser ut i dagsläget och dess reliabilitet kan anses hög i närtid. Utöver att reliabiliteten beror på efter hur lång tid studien skulle upprepas kan den även påverkas av om andra intervjupersoner, men inom samma kommuner respektive kommunala bostadsbolags, intervjuas då deras erfarenhet spelar in. Med bakgrund i de faktorer som anges ovan anses studien ha relativt god reliabilitet.

Validitet

I detta examensarbete har tre olika frågeställningar ställts upp, se *avsnitt 1.2 Frågeställningar*. Rapporten syftar till att kartlägga svenska kommuners pågående arbete mot segregation genom stadsplanering samt hur de följer upp arbetet för att se huruvida genomförda åtgärder haft någon påverkan. Studiens validitet innebär hur väl den faktiskt undersöker det den är avsedd att undersöka (Patel & Davidsson 2019, s. 129). Genom den empiriska studien har intervjuerna kunnat bidra till att besvara dessa frågeställningar. I och med att samtliga intervjuer varit av liknande karaktär har mönster och slutsatser kring kommunernas arbete kunnat dras och frågor kopplade till önskade effekter av olika projekt kunnat besvaras. Hur intervjuerna varit strukturerade återfinns i *avsnitt 2.3.2 Intervjustudie*. Det som kan tilläggas är att resultatet, utöver att sammanställas, har analyserats och kopplats till litteraturstudien i diskussionen. Rapportens avgränsningar har bland annat bidragit till att litteraturstudien hållit sig inom ramarna för ämnesområdet. Vidare har även rapportens avgränsningar bidragit till att den empiriska studien fokuserat på ämnesområdet som just handlar om kommunernas stadsplaneringsarbete kopplat till segregation. Med andra ord har såväl litteraturstudien som den empiriska studien undersökt det avsedda och anses således ha god validitet.

Generaliserbarhet

Eftersom studien endast genomförts genom ett urval av Sveriges kommuner och kommunala bostadsbolag måste dess generaliserbarhet undersökas. Syftet med en undersökning är vanligtvis att kunna generalisera ett fenomen. Vidare är det av stor vikt att skilja på en empirisk och teoretisk generalisering (Alvehus 2019, s. 131). I denna rapport rör det sig om en empirisk generalisering vilket innebär att man utifrån ett begränsat antal studerande insatser uttalar hur det generellt sett ser ut för alla

förekommande instanser inom samma kategori (Alvehus 2019, s. 131). Vid en empirisk generalisering måste emellertid frågor om urval samt empirins, det vill säga det undersökta materialets, representativitet hanteras (Alvehus 2019, s. 131). Dessa frågor kan även hanteras inom ramen för validitets- och reliabilitetsbegrepp (Alvehus 2019, s. 131).

Det kan naturligtvis skilja sig åt hur kommunerna arbetar med att motverka segregation i sin egna kommun. Exempelvis är det troligt att en kommunens sätt att arbeta mot segregation genom stadsplanering kan variera, bland annat beroende på kommunens storlek och befolkningens mängd, politisk vilja på kommunal nivå, tidigare urban struktur i staden och i vilken utsträckning kommunen tåmpas mot segregation. Vad gäller vilka verktyg kommunerna tillämpar, kan även detta variera från kommun till kommun och bland annat bero på hur mycket kommunalägd mark som existerar. Vissa verktyg som exempelvis markanvisning är beroende av att marken ägs av just kommunen. Gällande kommunernas arbete med uppföljning kan även detta variera mellan kommuner och bero på resurser rent ekonomiskt men även intresse i frågan. En som är särskilt intresserad av statistik och uppföljning kanske möjligtvis tar detta arbete till nya och högre höjder, utarbetar uppföljningssystem eller dylikt. Med tanke på att samtliga kommuner i Sverige har samma lagstiftning att förhålla sig till bör de emellertid även generellt sett arbeta på liknande sätt även om det naturligtvis kan skilja sig åt från kommun till kommun. Med det sagt är generaliserbarheten i detta arbete att betrakta som god.

Etiska överväganden

Studien bygger på intervjuer och därför har det tagits hänsyn till etiska frågor. Intervjupersonerna informerades om att det var frivilligt att ställa upp och om att de kommer att vara anonyma i arbetet. De har uppgett vilken kommun eller vilket kommunalt bostadsbolag de arbetar på samt sin befattning. Intervjupersonernas befattningar finns i *avsnitt 4.1.1 Övergripande om kommunernas arbete mot segregation*. För att garantera intervjupersonernas anonymitet har de kommuner och kommunala bostadsbolag som ställt upp på intervju, i arbetet, angetts separerat från intervjupersonernas befattningar.

Vidare blev intervjupersonerna även tillfrågade om de godkände att intervjuerna spelades in samtidigt som de blev informerade om att inspelningen inte kommer att offentliggöras. I samband med intervjuernas genomförande blev de även informerade om att de kommer få godkänna eventuella citeringar innan arbetet färdigställs.

3

Litteraturstudie

Litteraturstudien syftar till att ge en tydlig bakgrund till efterföljande empirisk studie. Här förklaras inledningsvis några relevanta begrepp såsom stadsplanering, social hållbarhet, integration och segregation. Litteraturstudien går sedan djupare in på begreppet segregation och beskriver dess orsaker, historia och effekter. Slutligen behandlas hur arbetet mot segregation ser ut i dagsläget genom en kortfattad beskrivning av relevanta myndigheter, reformprogram, nationell strategi samt aktuella lagrum.

3.1 Stadsplanering

Stadsbyggnad innebär planering av och arbete med miljön i städer och det är synonymt med ordet stadsplanering (NE u.å. c). Denna definition av begreppet är av stor betydelse genom arbetet då våra frågeställningar endast rör de åtgärder mot segregation som faller inom stadsplanering.

3.2 Social hållbarhet

År 1981 introducerade den amerikanske miljövetaren och författaren Lester R. Brown begreppet hållbar utveckling som fick internationell spridning sex år senare genom Brundtlandkommissionens publicerade rapport *Vår gemensamma framtid* (Boverket 2020a). Begreppet hållbar utveckling definierades enligt följande: "En utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". Vidare betonade kommissionen att hållbar utveckling inkluderar såväl ekonomiska, ekologiska som sociala och kulturella aspekter (Folkhälsomyndigheten 2018). I mångt och mycket handlar social hållbarhet om välbefinnande, rättvisa, makt, rättigheter och individens behov (Kungliga Tekniska Högskolan 2021). Ett socialt hållbart samhälle är ett jämställt samhälle utan orättfärdiga skillnader och där människorna har god hälsa. Det förutsätter likvärdigt synsätt avseende vad ett välfärdssamhälle ska kunna erbjuda och tillhandahålla. Det som tillhandahålls ska dessutom tillgodose alla individers grundläggande behov samt anpassas och utformas utefter de grupperna med störst behov (Folkhälsomyndigheten 2018). I ett socialt hållbart samhälle ska även alla vara inkluderade oberoende av kön, utbildningsnivå, inkomst, social status, etnicitet, religion, bostadsort, sexuell läggning, ålder eller funktionsvariation. Ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i fokus förutsätter tillit samt förtroende till varandra men även delaktighet i samhällsutvecklingen. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är social hållbarhet totalt nödvändigt och väsentlig för ett demokratiskt samhälle (Folkhälsomyndigheten 2018).

Staten, regioner och kommuner bär stort ansvar för samhällsutvecklingen genom sina offentliga åtaganden. Även näringsliv, civilsamhällets organisationer samt akademien har viktiga roller. Social hållbarhet bör definieras tydligare och förverkligas i praktiken utifrån lokala, regionala och nationella behov och förutsättningar. Sverige har sedan Brundtlandkommissionen, aktivt arbetat med hållbar utveckling på alla nivåer i samhället med olika fokus. År 2015 antog Förenta Nationerna, FN, utvecklingsagendan Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling (Folkhälsomyndigheten 2018). Tanken är att målen ska vara uppnådda till år 2030 i världens alla länder och syftar till att bidra

till en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar, inkluderande och rättvis utveckling för alla. För att lyckas med målen krävs gemensamt arbete och engagemang från såväl organisationer, kommuner som landsting, näringsliv och forskare. FN kan bidra med visst stöd i genomförandet av målen men på varje enskild medlemslands regering vilar ansvar för att faktiskt genomföra målen. Agenda 2030 är emellertid en frivillig deklARATION och således inte juridiskt bindande (Svenska FN-förbundet u.å.).

3.3 Integration

Enligt Svenska Akademiens ordlista definieras ordet "integrera" som förena eller sammanföra till en enhet (Boverket 2004, s. 7). Integration talas ofta om som motsatsen till segregation. Detta är felaktigt och de bör i stället beskrivas som två skilda processer. Integration kan kort sägas handla om samhället och hur olika individer förhåller sig till det. Integration är en ömsesidig process mellan samhället och individerna. Ett tydligt exempel på detta är när fler individer tar sig in på arbetsmarknaden vilket leder till en positiv utveckling både för individerna och för samhället i stort (Delmos 2021c, s. 24).

En viktig aspekt är att när en individ sammanförs med en grupp kan detta leda till att den utesluts från en annan grupp och begreppet integration är därför inte helt entydigt. Det innebär alltså också att integration förutsätter att det finns olika grupper. Det är alltså nödvändigt att dela upp människor i olika sammansättningar för att integration, så som det förklaras här, överhuvudtaget ska kunna ske. Integration kan också innebära att hela grupper förs samman och grupper kan integreras internt. Vad gäller integration i ett helt samhälle finns det många olika tolkningar om vad som ska vara uppfyllt för att det ska anses vara integrerat. De olika tolkningarna utesluter inte alltid varandra utan går ofta att kombinera. Exempelvis utesluter inte närhet och tillgång till släkt och vänner inom en mindre grupp att de också har tillgång till möten med andra och ett offentligt deltagande (Urban 2018, s. 28-30).

3.4 Segregation

Ordet segregation härstammar från latinets *segregatio* eller *segrare*, vilket betyder avskilja (Lindström 2019, s. 12). Begreppet segregation innebär att människor lever och verkar avskilt från varandra utifrån exempelvis socioekonomisk status, etnicitet eller demografi (Delmos 2021e). Vidare kan det antingen vara frivilligt eller ofrivilligt (NE u.å b). Det sistnämnda kallas även för självsegregation och uppstår exempelvis när svenskar flyttar till Spanien och medvetet bosätter sig bland andra svenskar (Lindström 2019, s. 21). Segregation kan även beskrivas som ett relationellt tillstånd, det vill säga att det är fråga om en jämförelse mellan minst två olika människogrupper med olika bakgrund och minst två olika geografiska områden. I segregerade områden råder en ojämn fördelning av olika befolkningsgrupper. Ett segregerat område kan exempelvis vara en tätort, kommun eller län (Delmos 2021c, s. 8-9). Uppdelningarna inom begreppet segregation speglas i koncentrationer av människor med liknande historia och egenskaper på exempelvis arbetsmarknaden, bostadsområden och skolor. Vidare kan segregation beskrivas och analyseras på flera olika sätt, vanligtvis utgår man från olika sociala indelningar men även från olika platser där segregationen uppstår (Delmos 2021e). Nedan redogörs begreppet utifrån sociala kategorier, fysiska platser och olika nivåer.

3.4.1 Segregation utifrån sociala kategorier

Inom forskning om segregation har man främst belyst begreppet utifrån tre olika sociala kategorier: socioekonomisk, etnisk och demografisk segregation. Vid socioekonomisk segregation är människor uppdelade efter exempelvis tillgång till ekonomiska resurser, utbildningsnivå eller yrkesgrupp (Delmos 2021e). Denna typ av segregation är känslig för ekonomiska konjunkturförändringar (Delmos 2021d, s. 13). Forskning pekar bland annat på att socioekonomiska faktorer dessutom många gånger ligger till grund för andra typer av segregation (Delmos 2021c, s. 5). Vid etnisk segregation är människor däremot uppdelade baserat på etnicitet, religion eller migrationsbakgrund (Delmos 2021e). Somliga aktörer, diskussionstrådar och tidningar får de negativa konsekvenserna av segregation att framstå som ett etnifierat problem men det är snarare den socioekonomiska segregationen som ligger till grund för utsatta områden (Lindström 2019, s. 26). Demografisk segregation handlar om när människor delas upp utifrån kön, ålder eller hushållstyp såsom exempelvis ensamstående eller sammanboende (Delmos 2021e).

Forskning pekar på att den etniska och demografiska segregationen beror mycket på socioekonomiska förutsättningarna såsom inkomst- och utbildningsnivå. Eftersom människor kan tillhöra flera sociala kategorier samtidigt är det inte ovanligt att de olika formerna av segregation överlappar varandra (Delmos 2021e). En individ kan exempelvis påverkas av såväl inkomstnivå, etnisk tillhörighet samt kön och således uppleva effekter av olika typer av segregation. Framför allt är etnisk och socioekonomisk segregation inte alltid lätta att särskilja då dessa delvis förekommer samtidigt (Delmos 2021e). Bostadsområden med många låginkomsttagare utgörs dels av inrikes födda, dels av utrikes födda men i somliga områden är majoriteten av boendena utrikesfödda. Den primära, direkta orsaken, till denna typ av bosättningsmönster är den gemensamma faktorn för individerna, det vill säga lägre inkomst och inte att de är utrikesfödda (Delmos 2021e). Till utrikes födda räknas de personer som är folkbokförda i Sverige och som invandrat, utländska studenter samt adopterade. Asylsökande och andra som inte är folkbokförda i Sverige räknas därmed inte till gruppen utrikes födda (Delmos 2021c, s. 20). Forskning kring eventuellt samband mellan migranttäthet och låginkomsttagare presenteras i *avsnitt 3.5.1 Strukturella orsaker*.

3.4.2 Segregation utifrån fysisk plats

Utgår man från den fysiska platsen kan segregation bland annat delas in i boende-, skol- och arbetsmarknadssegregation. När olika grupper av landets befolkning lever skilda från varandra i olika bostadsområden uppstår boendesegregation. Ett exempel på boendesegregation är då höginkomsttagare är överrepresenterade i vissa bostadsområden men samtidigt underrepresenterade i andra (Delmos 2021e). Det finns flera olika faktorer som påverkar var en individ väljer att bosätta sig såsom inkomstnivå men även hur staden är planerad och byggd påverkar (Delmos 2021d, s. 12). Vid skolsegregation uppdelas elever mellan olika skolor utifrån elevernas olika bakgrund och egenskaper (Delmos 2021e). Segregation på arbetsmarknaden uppstår däremot när arbetsmarknaden delas upp baserat på människans bakgrund eller egenskaper. Exempel på när arbetsmarknadssegregation uppstår är när kvinnor är överrepresenterade inom vissa yrken såsom vården och underrepresenterade inom andra som exempelvis teknikindustrin (Delmos 2021e).

En central del av segregationen utgörs av så kallad socioekonomisk boendesegregation (Delmos 2021c, s. 5). Enligt svensk forskning har boendesegregationen mellan inrikes och utrikes födda (så kallad etnisk boendesegregation) börjat minska i Sverige eller åtminstone varit konstant. Däremot har den socioekonomiska boendesegregationen samtidigt tenderat att öka (Aldén & Hammarstedt 2016, s. 8;

Malmberg & Clark 2020, s. 1; Wimark 2016, s. 25). Alltså bor inrikes och utrikes födda lika eller mer blandat än förr medan hög- och låginkomsttagare bor mer separerade från varandra (Delmos 2021c, s. 29).

3.4.3 Segregation utifrån olika nivåer

Segregation kan även ses utifrån tre olika nivåer: individ-, områdes- samt samhällsnivå. Gemensamt för de olika nivåerna är att den enskilde individen står i fokus men på olika sätt. Individnivå handlar om hur den enskilde individen påverkas av omgivningen. Exempelvis råder det bred samstämmighet om att barn som växer upp i utsatta områden riskerar att få sämre livsvillkor senare i livet (Lindström 2019, s. 21). Områdesnivå handlar om hur segregation påverkar bostadsområdets utvecklingsmöjligheter. Invånare i områden med många högutbildade och höga inkomster har i större utsträckning godare förutsättningar att få sina rättigheter och behov tillgodosedda i jämförelse med områden som präglas av låg inkomst och utbildning (Lindström 2019, s. 22). Vad gäller segregation sett från samhällsnivå handlar det om att utgå från ett övergripande samhällsligt plan. Här handlar det om hur avstånd mellan människor, befolkningsgrupper och områden påverkar. Det finns ofta goda förutsättningar för människor i samhällen att uppleva känsla av gemenskap och tillhörighet om de upplever att avstånden mellan olika grupper är små. Tvärtom växer känslan av otrygghet och delat ansvar när avstånden mellan olika grupper växer (Lindström 2019, s. 22). Vidare är det även lämpligt att se på segregationens utveckling utifrån såväl ett nationellt, regional som lokalt perspektiv. Detta på grund av att utvecklingen i ett bostadsområde påverkar andra bostadsområden liksom utvecklingen i en kommun påverkar andra kommuner (Delmos 2021d, s. 12).

Sett ur ett områdesperspektiv finns det skillnader mellan benämningarna bostadssegregation och boendesegregation (Lindström 2019, s. 25). Det förstnämnda innebär rumsliga åtskillnader mellan olika typer av bostäder sett till typ i form av villor eller lägenheter men även upplåtelseformer såsom äganderätt, hyres- eller bostadsrätt. Bostadssegregation kan ses som ett resultat av den rådande samhällsplaneringen och vad för typ av stad som byggs. Med boendesegregation menas däremot hur olika befolkningsgrupper lever rumsligt åtskilda och konsekvenserna i samhället av detta. Vanligtvis är det boendesegregation som man brukar tala om när man generellt pratar om segregation (Lindström 2019, s. 25). Båda benämningarna: bostadssegregation och boendesegregation korrelerar emellertid ofta, exempelvis genom att många socioekonomiskt utsatta bor i områden där hyresrätter dominerar (Wimark 2018, s. 8).

3.5 Så uppstår segregation

För att kunna vidta lämpliga åtgärder som kan motverka och minska segregation behöver man förstå orsakerna till hur och varför segregation uppstår (Delmos 2021d, s. 15). Övergripande kan de bakomliggande faktorerna till att segregation uppstår delas in i strukturella och individuella orsaker. De strukturella orsakerna styrs helt av samhällets möjligheter och begränsningar och är därför inte valbara för individen. Individuella orsaker handlar i stället om människors beteende och val. Dessa två olika typer av orsaker samverkar med varandra (Delmos 2021c, s. 25). Nedan presenteras orsakerna mer ingående. Sist i avsnittet lyfts ett antal hypoteser om hur segregation uppstår fram.

3.5.1 Strukturella orsaker

Strukturer i samhället har stor betydelse för segregationen. Det är här stadsplaneringen kommer in i bilden då den tillhör sådant som den enskilda individen inte har någon möjlighet att påverka. Strukturella orsaker är kort sagt sådant som samhället skapat och upprätthåller (Delmos 2021c, s. 25). Några viktiga sådana strukturer presenteras nedan.

Inkomstjämlighet

Inkomstsegregationen är en förutsättning för att socioekonomisk boendesegregation ska uppstå. Vidare förutsätts också att det finns någon form av koppling mellan människors inkomster och var de bosätter sig. Denna koppling kan utgöras av flera olika saker såsom exempelvis att människor har preferenser för i vilka områden de vill bo som samvarierar med socioekonomisk status. Valmöjligheterna för individerna påverkas dessutom mycket av en bostadsmarknad som ställer höga krav på förvärvsinkomst och eget kapital. Dessutom påverkar rådande bostadspolitik (Delmos 2021c, s. 25-26).

En studie har genomförts av Malmberg och Clark (2020) för att undersöka om det, i Sverige, finns ett samband mellan migranttätthet och koncentration av låginkomsttagare i olika stadsdelar. Resultatet av studien visar på att sambandet är starkast i tätbebyggda områden både i och utanför storstadsområden. Att sambandet är mindre tydligt i områden som faller utanför tät bebyggelse beskrivs inte som oväntat då etnisk segregation typiskt sett är ett urbant fenomen. Detta tyder också på att det är möjligt för låginkomsttagare att bosätta sig i områden med låg migranttätthet men detta måste då ske i glesbyggd utanför städerna. Givetvis finns det en viss variation inom alla typer av områden men av studien framgår tydligt att i tätbebyggda stadsdelarna i storstadsområden är inkomstpolariseringen starkast mellan de migranttäta områdena och områden med lägre migranttätthet. Höginkomsttagare är starkt överrepresenterade i kvarter med låg migranttätthet och låginkomsttagare är överrepresenterade i områden med hög migranttätthet. Inkomstpolariseringen är inte lika stor i tätbebyggda områden i icke-storstadsområden men även här finns ett tydligt mönster som visar att andelen låginkomsttagare är fler i migranttäta kvarter. Som tidigare nämnts går inget sådant samband att identifiera i glesbyggd utanför storstäder. Värt att nämna i samband med det är att det här också finns få områden med hög migranttätthet. Det konstateras att inkomstsoreringen inte ensam kan ha orsakat den etniska sorteringen som vi idag kan se i svenska stadsdelar. Slutligen konstateras också att det inte kan uteslutas att en ökad koncentration av utrikesfödda individer kan ha bidragit till en ökad inkomstpolarisering (Malmberg & Clark 2020, s. 14-20).

Den urbana strukturen

Utformningen av en stad, det vill säga hur den är planerad och byggd, är av betydelse för den sociala hållbarheten. Genom olika åtgärder kan människor både inkluderas och exkluderas, man kan uppmuntras att vistas i vissa områden och undvika andra. Dessutom kan den urbana strukturen användas både för att göra det enkelt för människor att mötas och för att hålla individer ifrån varandra. Människors möjlighet och vilja att bosätta sig på olika ställen påverkas av mer än själva bostaden. Omgivningen kring bostaden och vilken samhällsservice som finns i dess närhet samt hur lättillgängligt det är har stor betydelse. Exempel på sådan service är arbetsplatser, skola och diverse fritidsaktiviteter (Delmos 2021c, s. 26-27).

Förändringar på bostadsmarknaden

En del förändringar på bostadsmarknaden kan medföra att människor väljer eller blir tvungna att flytta. En sådan förändring skulle exempelvis kunna vara att reglerna för hyressättning ändras vilket kan medföra en större variation i hyrorna inom staden (Wimark 2018, s. 9).

En annan faktor på bostadsmarknaden som har stor betydelse för bostadssegregationen är koncentrationen av olika upplåtelseformer till avgränsade geografiska områden. Detta fenomen kallas bostadssegmentering. De upplåtelseformer som är aktuella är då ägande-, hyres- och bostadsrätt. När miljonprogrammet genomfördes skapades områden med hyresrätter avskilda från områden där den dominerande upplåtelseformen var äganderätt och detta lade grunden för dagens bostadssegmentering. Den utveckling som sker i dagsläget förstärker effekten ytterligare då hyresrätter som är centralt belägna ombildas till bostadsrätter och bostäder med äganderätt produceras i attraktiva lägen där pendlingsmöjligheterna till städerna är goda. Detta bidrar till segregation eftersom forskningen visar att höginkomsttagare är överrepresenterade vad gäller äganderätt men också bostadsrätt medan låginkomsttagare är överrepresenterade i hyresrätt (Salonen, Grander & Rasmussen 2019, s. 13-14).

Diskriminering av befolkningsgrupper

Det är viktigt att skilja på direkt och indirekt diskriminering. På bostadsmarknaden innebär direkt diskriminering att en specifik grupp nekas hyra eller köpa bostad på grund av etnisk eller social tillhörighet. Indirekt diskriminering på bostadsmarknaden innebär att en grupp har sämre ekonomiska förutsättningar än övriga och därför inte har samma möjlighet att flytta till vissa bostadsområden. Det kan också handla om att en grupp inte har tillgång till lika bra information om bostadsmarknaden som övriga (Wimark 2018, s. 10).

3.5.2 Individuella orsaker

De individuella orsakerna styrs alltså av individers preferenser och beteenden. Preferenserna speglar vad de föredrar och deras beteenden är de handlingar de faktiskt genomför, exempelvis valet att bosätta sig i ett specifikt område (Delmos 2021c, s. 27). Nedan presenteras några individuella orsaker mer ingående. Sist i avsnittet presenteras också skillnaden mellan frivillig och ofrivillig segregation.

Livsstilsval

Alla människor har en tanke om hur de vill leva sitt liv och typ av boende samt plats för boende väljs utifrån vad som passar den önskade livsstilen. Exempel på sådant som kan avgöra var man väljer att bosätta sig beroende på sin livsstil är utbud av restauranger och nöjen, kulturliv, grönområden och förbindelser med kollektivtrafik. Det kan också handla om att individer söker sig till andra som de känner samhörighet med. Det kan exempelvis röra sig om familj, sexuell läggning eller klasstillhörighet (Wimark 2018, s. 10-11). Även om en individ föredrar att bo i flerbostadshus eller småhus påverkar i hög grad var denne kommer att bosätta sig (Delmos 2021c, s. 28).

Etnisk preferens

Att bosätta sig bland människor med en viss etnisk bakgrund kan ge trygghet och stabilitet i livet då det exempelvis kan upplevas lättare att få information och stöd på det viset. Det kan också handla om att gardera sig mot diskriminering i samhället (Wimark 2018, s. 10).

3.5.3 Frivillig och ofrivillig segregation

Värt att nämna i samband med de individuella orsaker som kan bidra till ett segregerat samhälle är vikten av att skilja på frivillig och ofrivillig segregation. Frivillig segregation är då individer väljer att bosätta sig i ett område där de har mycket gemensamt med de boende. OFrivillig segregation är då individers ekonomi eller andra förutsättningar leder till begränsningar i deras val av boendeplats och de blir tvungna att flytta till ett visst område. Det kan också innebära att de blir kvar på en plats när andra

väljer att flytta därifrån (Delmos 2021c, s. 28). Både frivillig och ofrivillig segregation bidrar givetvis till en mer segregerad stad men det är viktigt att påpeka att all segregation inte medför negativa effekter för människor. Segregationens effekter presenteras i *avsnitt 3.7 Segregationens effekter*.

3.5.4 Hypoteser bakom segregation

I boken *Den delade staden* beskriver Andersson och Fransson (2008) tio stycken hypoteser som kan anses utgöra bakgrunden till att segregation uppstår. Dessa presenteras nedan.

Hypoteser med fokus på den fysiska omgivningen och strävan efter optimal lokalisering:

- *Marknadshypotesen* innebär att varierande hyror mellan olika stadsdelar i kombination med hushållens varierande betalningsförmåga leder till segregerande effekter. I Sverige har detta motarbetats genom införandet av bruksvärdessystemet samt genom att de kommunala bostadsbolagen har dominerat vilket har begränsat marknadens möjlighet att påverka bostadshyror.
- *Grannskapshypotesen* innebär att områden som redan är homogena utvidgas genom att de hushåll som flyttar oftast stannar i intilliggande grannskap. Detta leder alltså till att ett befintligt segregationsmönster kan konserveras.
- *Minsta ansträngningshypotesen* innebär att individers strävan efter att bosätta sig i närheten av där de arbetar leder till segregation.

(Andersson & Fransson 2008, s. 97-104)

Hypoteser med fokus på den sociala omgivningen och individers val av lokalisering:

- *Sociala valhypotesen* innebär att individer vars livsstil och preferenser överensstämmer med en stadsdels rykte kommer att bosätta sig där. Detta leder till en homogen sammansättning av människor inom ett område och därmed uppstår segregerande effekter.
- *Statushypotesen* innebär att människor drar sig till områden med hög status för att de vill bo i ett område som anses vara fint utifrån ett socialt perspektiv. Detta leder till att områden som anses ha låg status stigmatiseras. Värt att nämna är att denna hypotes förutsätter att marknads- och/eller ägarhypotesen stämmer. När arbete genomförs för att motverka denna orsak kan gentrifiering ibland uppstå. Detta fenomen förklaras i *avsnitt 4.4.2.2 Gentrifiering*.
- *Kontakthypotesen* innebär att individers informella kontakter gör att de bosätter sig i områden som är lämpliga för umgängeskretsen. Sådana informella kontakter kan exempelvis vara familj, vänner, studiekamrater eller kollegor. Kontaktnät kan vara avgörande på såväl arbetsmarknad som bostadsmarknad.
- *Bortstötningshypotesen* innebär att en grupp människor som utgör majoritet i ett område utsätter de som har en högre eller lägre ställning än de själva, vad gäller social prestige, för psykisk påtryckning. Detta leder till att de som utsätts flyttar ut ur området och det blir därför mer homogent. En viktig faktor i den här hypotesen är tillit människor emellan.

- *Förmedlingshypotesen* innebär att när information från bostadsförmedlingar ges på ett selektivt sätt gynnar det vissa grupper och missgynnar andra. Därmed läggs ett större ansvar på den enskilde och vikten av att ha ett kontaktnät visar sig, se kontakthypotesen ovan. Detta kan ge segregande effekter.
- *Ägarhypotesen* innebär att fastighetsägare, banker eller bostadsrättsföreningar väljer ut vilken typ av hyresgäst eller bostadsrättsinnehavare de låter flytta in. Det vill säga att de gör ett selektivt urval bland de individer som söker bostad.
- *Planeringshypotesen* innebär olika instansers kontroll över hur mark inom ett planerat bostadsområde fördelas kan ge upphov till effekter som ger de övriga hypoteserna presenterade ovan möjlighet att verka. Det handlar exempelvis om beslut om lägenhetsstorlekar, hustyper, kollektivtrafik, vägdragning och olika byggherrar.

(Andersson & Fransson 2008, s. 97-104)

Som nämnts i samband med några av hypoteserna så fungerar inte alla hypoteserna självständigt utan de är i viss mån beroende av varandra. Författarna menar på att planeringshypotesen är särskilt betydelsefull för segregationen. Detta då bland annat uppdelningen av upplåtelseformer som skedde under 1970- och 1980-talet har visat sig ha avsevärda segregande effekter vad gäller alla tre grupper av segregation, det vill säga socioekonomisk, etnisk och demografisk (Andersson & Fransson 2008, s. 97-104). Denna hypotes är starkt kopplad till stadsbyggnad och tyder på att användningen av stadsplanering som ett verktyg för att motverka segregation bör vara kraftfullt och få tydliga effekter.

3.6 Segregationens historia och utveckling

Segregation har funnits sedan länge, långt innan begreppet kom till (Lindström 2019, s. 12). Så länge som sedan uppkomsten av de första städerna (Andersson & Fransson 2008, s. 87). Babylon exempelvis, en av jordens äldsta städer, var indelad i olika kvarter där alla hade tillgång till de yttre delarna medan de inre var reserverade för kungen och prästerna. Vidare var även medeltida städer redan uppdelade i olika kvarter med rika som hade tillgång till stadens inre kärna och mindre förmögna bosatta i ytterområden (Andersson & Fransson 2008, s. 87).

Begreppet segregation är relativt nytt i Sverige fastän uppdelning av boende mellan olika grupper alltid förekommit (Andersson & Fransson 2008, s. 88). Under decennierna har fokus och typ av segregation emellertid varierat. Det var först för några decennier sedan den svenska diskussionen kring segregation började och rörde då den demografiska fördelningen av befolkningen. Det handlade om att ge bra bostäder till hushåll med många barn. Under 1960- och 1970-talet kom däremot den socioekonomiska segregationen upp på den politiska dagordningen och handlade om segregationsprocesser i miljonprogramsområden (Andersson & Fransson 2008, s. 88-89). Satsningar på miljonprogrammet ledde exempelvis till att nästan ingen längre bodde omodernt samt att färre bodde trångt (Andersson, Franzén, Hedman & Lindberg 2017, s. 3). Dessa bostadsområden var emellertid vanligtvis tydligt avgränsade från varandra och resten av staden och på längre sikt kom miljonprogrammet att förstärka segregationen. En oavsiktlig konsekvens av bostadsplaneringen (Andersson et al. 2017, s. 3). Den nuvarande socioekonomiska boendesegregationen är exempelvis ett resultat av utvecklingen i miljonprogrammets flerbostadsområden och forskning pekar framför allt på två olika kriser som bidragande orsaker: oljekrisen år 1974 och den ekonomiska krisen under 1990-talet (Delmos 2021c, s.

35). Medelklassen fick till följd av fallande bostadspriser under recessionen vid oljekrisen möjlighet att flytta från lägenheterna i miljonprogramsområdena till småhus i stället. Den ekonomiska krisen däremot resulterade i att många flyktingar flyttade in i de lägenheter som stod tomma i miljonprogrammets flerbostadshus. Båda dessa händelseförlopp och utvecklingsprocesser ökade den socioekonomiska och etniska uppdelningen mellan olika bostadsområden (Delmos 2021c, s. 36). Under andra hälften av 1980-talet blev segregationen i storstädernas "utsatta områden" en politisk fråga och den socioekonomiska som såväl den etniska segregationen analyserades (Andersson & Fransson 2008, s. 89). Under 1990-talet tog flera offentliga utredningar och ett stort antal forskningsrapporter upp bland annat processer, konsekvenser och åtgärder kring segregation. Under denna tid analyserades inte sambandet mellan etnisk och socioekonomisk segregation i särskilt stor utsträckning (Andersson & Fransson 2008, s. 89).

Sedan början av 1990-talet har man kunnat observera en ökande segregation i många regioner i landet. Så kallade "utsatta områden" är överrepresenterade av både låginkomsttagare och individer födda utanför Europa (Andersson et al. 2017, s. 2). Det är viktigt att komma ihåg att segregation är något som förändras långsamt vilket innebär att det inte är möjligt att se större förändringar under en kortare tidsperiod (Delmos 2021d, s. 13).

3.7 Segregationens effekter

Segregation blir ett problem när det resulterar i alltför ojämlika uppväxt- och levnadsvillkor för individer beroende på exempelvis var de bor eller har för ursprung (Delmos 2021d, s. 4). I detta kapitel kommer konsekvenser utifrån olika aspekter att presenteras men först kommer olika definitioner av begreppet "utsatt område" att redogöras nedan i *avsnitt 3.7.1 Områdestyper*.

3.7.1 Områdestyper

Ett utsatt område kan benämnas på flera olika sätt, till exempel som utanförskapsområde eller segregerat område. Olika aktörer tar fram olika begrepp och definitioner av vad ett utsatt område är med hjälp av olika metoder och begreppen och definitionerna används i olika syften. Utifrån ett socioekonomiskt index har myndigheten Delegationen mot segregation, Delmos, tillsammans med Statistiska centralbyrån, SCB, identifierat fem olika områdestyper (Delmos 2021c, s. 11). Mer om myndigheten Delmos och dess arbete beskrivs i *avsnitt 3.8.5 Delegationen mot segregation - pågående arbete*. De olika områdestyperna myndigheten tagit fram belyser de olika områdenas olika socioekonomiska förutsättningar (Delmos 2021 c, s. 8). Dessa presenteras nedan:

- **Områdestyp 1:** Områden med stora socioekonomiska utmaningar
 - **Områdestyp 2:** Områden med socioekonomiska utmaningar
 - **Områdestyp 3:** Socioekonomiskt blandade områden
 - **Områdestyp 4:** Områden med goda socioekonomiska förutsättningar
 - **Områdestyp 5:** Områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar
- } Områden med socioekonomiska utmaningar =
Samlingsnamn för områdestyp 1 + 2

Figur 1. Översikt områdestyper.

De olika områdestyperna beskriver de socioekonomiska förutsättningarna i ett regionalt statistikområde, RegSO (Delmos 2021d, s. 8). Totalt finns 3 363 stycken RegSO i Sverige vilka togs fram av Statistikmyndigheten, SCB, på uppdrag av regeringen år 2018. Syftet med uppdraget var att ta fram en rikstäckande områdesindelning över landet för att statistiskt kunna följa den socioekonomiska

segregationen (Statistikmyndigheten SCB [SCB] u.å. b). Resultatet av uppdraget blev att RegSO skapades genom att demografiska statistikområden, DeSO, aggregerades. DeSO beskrivs under *avsnitt 4.3.1.1 Segregationsbarometern*. Vidare kan man med hjälp av områdestyperna även med tiden följa utvecklingen i Sverige (SCB u.å. b).

De olika områdestyperna ovan utgår från ett relationellt perspektiv, det vill säga att hela skalan, från områden med stora socioekonomiska utmaningar till områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar, beaktar skillnader mellan de olika områdestyperna. Totalt finns fem områdestyper och samlingsnamnet "områden med socioekonomiska utmaningar" innefattar områdestyp 1 och 2. Dessa områden karaktäriseras av att de boende i större grad är lågutbildade, lever med låg ekonomisk standard det vill säga har mycket låga inkomster samt erhåller ekonomiskt bistånd och/eller är arbetslösa längre än sex månader jämfört med genomsnittet i landet (Delmos 2021c, s. 11). Vidare är det även de som bor i områden med socioekonomiska utmaningar som i synnerhet riskerar att påverkas av de negativa konsekvenserna som segregation medför (Delmos 2021d, s. 12). I områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar gäller det omvända (Delmos 2021c, s. 11). Sett till statistik bor majoriteten av Sveriges befolkning (6,6 miljoner) i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar men 1,4 miljoner bor i områden med socioekonomiska utmaningar och mer än hälften av Sveriges kommuner består av områden som har socioekonomiska utmaningar (Delmos 2022).

Som nämnts i början av detta delkapitel finns olika begrepp och definitioner för vad ett utsatt område är, vilka i sin tur tillämpas i olika sammanhang och syften. Exempelvis kan olika myndigheter alltså ta fram olika definitioner för vad ett utsatt område är beroende på i vilket sammanhang begreppet ska användas. Delmos definitioner som presenterats ovan av "utsatta områden" har exempelvis inte samma innebörd som Polismyndighetens. Enligt Polismyndighetens definitioner är utsatta områden geografiskt avgränsade områden som kännetecknas av låg socioekonomisk status och där kriminella har inverkan på lokalsamhället (Polismyndigheten u.å.). Polisen har i sin tur delat in utsatta områden i tre olika kategorier:

- **Utsatt område:**

- *"Ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället. Inverkan är snarare knuten till den sociala kontexten i området än de kriminellas utstuderade vilja att ta makten och kontrollera lokalsamhället." ... "Effekten blir att de boende i områden upplever otrygghet, vilket i sin tur leder till en minskad benägenhet att anmäla brott och att medverka i rättsprocessen. Läget anses vara allvarligt"*

- **Riskområde:**

- *"Ett område som uppfyller samtliga kriterier för ett utsatt område men inte når upp till de kriterier som kännetecknar ett särskilt utsatt område. Läget är dock så alarmerande att det finns en överhängande risk att område riskerar att bli särskilt utsatt om inte adekvata åtgärder sätts in."*

- **Särskilt utsatt område:**

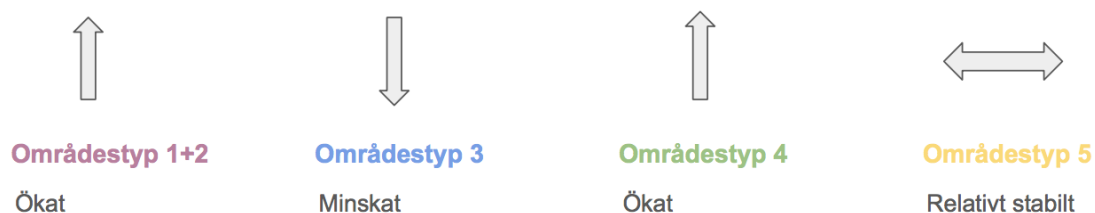
- *“Ett geografiskt avgränsat område som kännetecknas av en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen. Det kan även förekomma systematiska hot och våldshandlingar mot vittnen, målsägare och anmälare i området. Situationen i området innebär att det är svårt eller nästintill omöjligt för polisen att fullfölja sitt uppdrag, vilket kräver regelmässig anpassning av arbetssätt eller utrustning. Många gånger har det skett en normalisering vilket lett till att varken polisen eller de boende reflekterar över det avvikande läget i området.” ... “En ytterligare försvårande uppgift är om det ligger andra utsatta områden i nära anslutning till ett särskilt utsatt område. Då finns det risk för samverkan mellan kriminella personer eller nätverk inom områdena. Läget anses vara akut.”*

(Polismyndigheten u.å.)

Enligt polisinspektören Lovisa Brodin på Nationella operativa avdelningen, NOA, är det av stor betydelse att olika myndigheter och andra aktörer som arbetar mot att segregation har ett gemensamt språk (Delmos 2021g). Detta för att kunna vända den negativa utvecklingen i det polisen benämner som utsatt område. Hösten 2021 lanserade Delmos ett digitalt verktyg “Segregationsbarometern” som gör det möjligt att mäta och följa den socioekonomiska segregationen i Sverige. Det nya verktyget som kommer att presenteras mer ingående i *avsnitt 4.3.1.1 Segregationsbarometern* kan vara lösningen för ett gemensamt språk mellan olika myndigheter och aktörer enligt Brodin (Delmos 2021g).

3.7.2 Effekter av segregation

Personer i olika områden ges olika förutsättningar i livet. Faktum är att skillnader mellan olika områden är så stora att en persons livsmöjligheter är sämre för den som bor i ett område med socioekonomiska utmaningar. Hög- och låginkomsttagare är de två grupper som framför allt lever segregerat. Mellan år 1990-2018 var det i huvudsak höginkomsttagare som levde skilda från personer tillhörande andra inkomstgrupper. I dagsläget är det däremot segregation för låginkomsttagare som ökar mest (Delmos 2022). Ett samhälle präglad av segregation påverkar med andra ord alla, detta på grund av att ett segregerat samhälle löper större risk att inte vara sammanhållet (Delmos 2021a). Under tidsperioden år 2011-2019 ökade andelen områden med socioekonomiska utmaningar det vill säga både områdestyp 1 och 2. Även områden med goda socioekonomiska förutsättningar, områdestyp 4, ökade under tidsperioden. Samtidigt minskade andelen socioekonomiskt blandade områden, områdestyp 3, under samma period. Områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar, områdestyp 5, var däremot relativt stabil (Delmos 2021c, s. 11). Detta illustreras i figur 2 nedan.

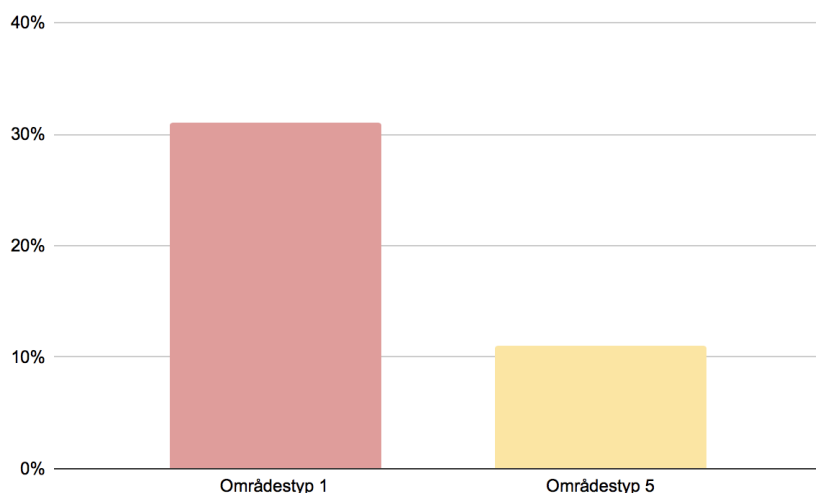

Figur 2. Illustration över utveckling av andel områdestyper mellan åren 2011-2019.

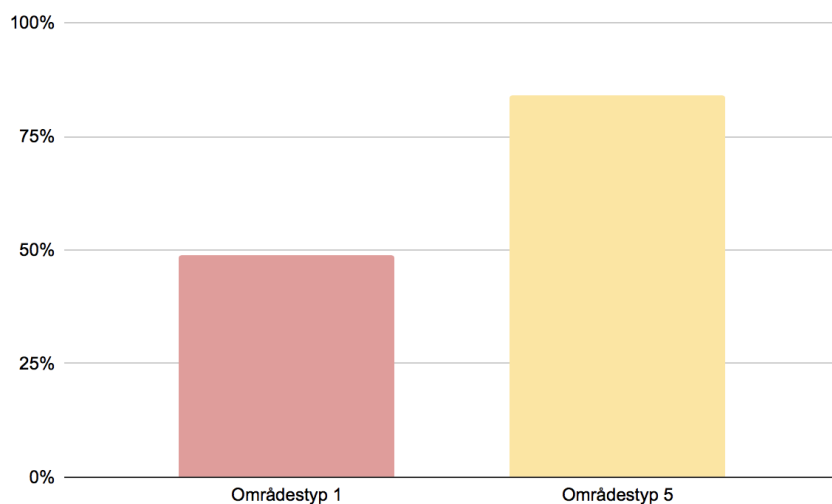
En individ kan påverkas såväl positivt som negativt av segregation. Vidare kan ett segregerat samhälle upplevas olika av olika personer (Delmos 2021c, s. 9). Exempelvis kan segregation i ett samhälle upplevas som mindre bekymmersam av en individ som lever i ett område med goda socioekonomiska förutsättningar eller som har möjlighet att tillgodogöra sig en utbildning och lämplig bostad. Är skillnaderna däremot stora nog kan de negativa konsekvenserna även påverka samhället i stort. De negativa följderna är mer märkbara och drabbar i större omfattning de individer som bor i ett område med socioekonomiska utmaningar (Delmos 2021c, s. 9). Ett splittrat samhälle kan bland annat påverka människors känsla av gemenskap, trygghet och tillit. På samhällsnivå kan segregation innebära att människors potential inte utnyttjas på arbetsmarknaden och dessutom att affärsverksamheter påverkas. Konsekvensen av detta blir att skatteintäkter går förlorade. Vidare kan segregation även resultera i att människor och olika områden stigmatiseras. På individnivå påverkas även den enskilde individen av segregation. Personer i områden med socioekonomiska utmaningar ges sämre livsmöjligheter sett till resultat i skolan, utbildningsnivå samt möjligheter på arbetsmarknaden men även avseende hälsa och levnadssätt. Segregation påverkar alltså såväl individer som samhället i stort (Delmos 2021a).

Utbildningsnivå

Det råder stora skillnader vad gäller utbildningsnivå i de olika områdestyperna presenterade i *avsnitt 3.7.1 Områdestyper*. I områden med stora socioekonomiska utmaningar saknar 31 % gymnasieexamen medan motsvarande siffra i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar ligger på 11 %. Detta illustreras i figur 3 nedan. Andelen elever som gått klart gymnasiet inom tre år i områden med stora socioekonomiska utmaningar ligger på 49 % medan motsvarande siffra i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar ligger på 84 % (Delmos 2022). Detta illustreras i figur 4 nedan. En effekt av skolsegregation är att chanserna ökar att en elev själv väljer att läsa på universitet efter grund- och gymnasieskola om denne går i en klass där många av klasskompisarnas föräldrar själva har en universitetsutbildning (Lindström 2019, s. 24).

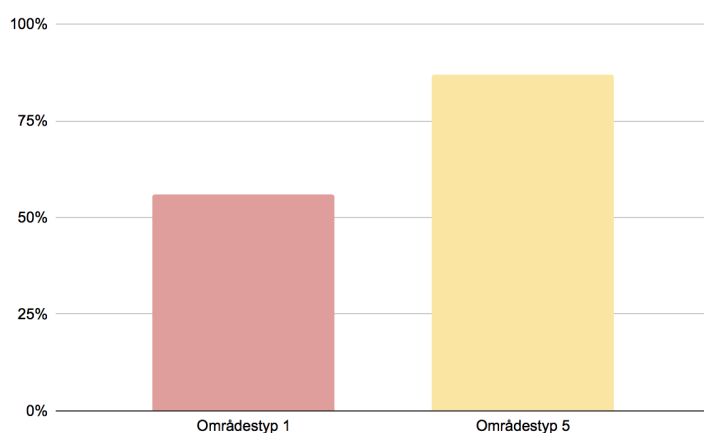
Figur 3. Diagram över andel som saknar gymnasieexamen.

Figur 4. Diagram över andel som gått klart gymnasiet inom tre år.

Arbetsmarknaden

Vidare finns stora olikheter mellan områdestyper avseende anknytning till arbetsmarknaden, framför allt vad gäller hur många som har jobb. Andelen förvärvsarbetande är störst i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar på 87 % och lägst i områden med stora socioekonomiska utmaningar på 56 %. Detta illustreras i figur 5 nedan. Andelen unga som varken arbetar eller studerar ligger i genomsnitt på 7 % i hela Sverige och i områden med stora socioekonomiska utmaningar ligger samma andel på 12 % (Delmos 2022).

Figur 5. Tabell över andel förvärvsarbetande.

Boende

Det råder även stora olikheter mellan de olika områdestyperna vad gäller typ av upplåtelseform av sin bostad samt storleken på denna. I områden med stora socioekonomiska utmaningar bor 80 % i en hyresrätt och den genomsnittliga bostadsytan per person är 31 m². I områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar bor däremot 89 % antingen i en äganderätt, exempelvis villa eller bostadsrätt och den genomsnittliga bostadsytan per person är 44 m² (Delmos 2022). Det har visat sig, enligt svensk forskning, att det finns samband mellan ett hushålls inkomst och bostadens upplåtelseform. Enligt studier om förutsättningarna i Stockholm och Malmö har det visat sig att, hushåll med låga inkomster och således även låg köpkraft, i större utsträckning bor i hyresrätt och i synnerhet i hyresrätter som upplåts av allmännyttan (Grander & Salonen 2020, s. 13; Salonen, Grander &

Rasmussens 2019, s. 11). En bidragande orsak till att den socioekonomiska boendesegregationen ökat i takt med att inkomstskillnaderna ökat är koncentrationen av olika boendeformer, exempelvis hyresrätter, i specifika bostadsområden. Den socioekonomiska boendesegregationen kan med andra ord påverkas av fördelningen mellan olika upplåtelseformer i en kommuns olika bostadsområden (Delmos 2021c, s. 26). I *avsnitt 4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer* redogörs resultatet av detta arbetes empiriska studie avseende hur olika kommuner använder sig av olika upplåtelseformer som ett verktyg. Vidare kan en individs livschanser alltså påverkas av bostaden genom tillgång till utbildning eller möjlighet till arbete vilket i sin tur är av stor betydelse för konsekvenserna av segregation (Delmos 2021c, s. 23).

Brottslighet och kriminalitet

Segregation är till viss del en bakomliggande faktor till utveckling av brottslighet och kriminalitet i lokalsamhället. Åtgärder behöver således vidtas för att minska segregation för att utvecklingen i utsatta områden ska kunna vända (Polismyndigheten 2021b, s. 53). Enligt forskare finns segregation vanligtvis med som en förklarande faktor till varför otrygghet samt brott varierar mycket mellan olika grupper och boendeområden. Vidare framkommer även brottsligheten samt uppfattningen om hur mycket brott som förekommer, som en förklaring till varför segregation uppstår (Vetenskapsrådet 2018, s. 4). Såväl brottslighet som bilden av ett område kan i sig även vara en faktor som påverkar människors val av bostadsområde eller att flytta från ett visst område. Med detta sagt kan segregation och brott således ses som förhållanden vilka över tid förstärker varandra (Vetenskapsrådet 2018, s. 10).

3.7.3 Grannskapseffekter

Grannskapseffekter handlar om att människors liv påverkas av den plats där de lever eller växt upp. Grannskapseffekter kan ges uttryck på många olika sätt och behöver nödvändigtvis inte vara något som uppstår till följd av segregation. Exempel på grannskapseffekter är hur en individs livschanser påverkas utifrån dess grannars utbildningsnivå, hur individer påverkas av skillnader i kvalitet på exempelvis stadsplanering och service mellan olika områden samt hur individer i ett område präglade av fattigdom påverkas av att de som bor i intilliggande områden har det bättre ställt (Brandén 2018, s. 5-6). Grannskapseffekter behandlas kort i denna rapport då det ofta är sammankopplat med segregation i befintlig forskning.

Inom forskningen råder delade meningar om i vilken utsträckning grannskapseffekter existerar och i så fall hur stor inverkan grannskapet har på olika faktorer såsom socioekonomiska utfall, utbildning, politiskt engagemang, hälsa och brottslighet. Sammanfattningsvis kan följande sägas om befintlig forskning: socioekonomiskt utfall verkar påverkas av grannskapet men i varierande grad. Med socioekonomiskt utfall avses utbildning, arbetsmarknadsanknytning och lön. Inom detta område har konstaterats att grannskapet verkar ha större inverkan på utbildningen än på arbetsmarknadsutfall. Detta handlar dock troligen mer om skoleffekter än grannskapseffekter. Skoleffekter handlar om vilka effekter de individer som en person går i skolan med har på olika utfall medan grannskapseffekter, som tidigare nämnts, handlar om påverkan från de människor som bor nära där en person lever eller växt upp. Vidare visar en stor del av forskningen på att grannskapseffekter när det gäller brottslighet är små om de överhuvudtaget existerar. Slutligen har forskningen konstaterat att det går att se grannskapseffekter som påverkar olika hälsoutfall (Brandén 2018, s. 18-19).

3.8 Arbete mot segregation

Segregation är något som går att förändra då det påverkas av olika politiska beslut, normer och hur resurser fördelas. Ett segregationsperspektiv bör således existera i exempelvis myndigheters, regioners och kommuners dagliga arbete. En lärdom av tidigare statliga satsningar som genomförts är att ingen aktör ensam kan förändra segregation utan det är först när olika aktörer samverkar som en förändring kan ske (Delmos 2021d, s. 16). I detta kapitel redogörs för arbete och insatser för att motverka segregation.

3.8.1 Arbete mot segregation under tidigt 2000-tal

Storstadspolitik är:

“... en sorts politik som ska betona vikten av att främja en utveckling mot mer rättvisa och jämlika livschanser i storstäderna. För att uppnå detta fordras arbete, utbildning, en bra boendemiljö, vård och omsorg, god hälsa och möjlighet till en levande och stark demokrati. Det handlar också om att ta vara på den speciella dynamik som finns i de enskilda utsatta stadsdelarna och de resurser som dess invånare förfogar över. Härigenom skapas förutsättningar för individerna att förverkliga sina inneboende drömmar om ett gott liv”

(SOU 1998:25, s. 11)

Denna politik, det vill säga storstadspolitiken, försvann relativt fort som separat politikområde efter regeringsskiftet år 2006 och ersattes i stället av lokala utvecklingsavtal, förkortat LUA, mellan åren 2008-2011. Till skillnad från storstadssatsningen involverades nu fler kommuner samt stadsdelar och segregationen var inte längre det som främst skulle brytas, utan fokus låg numera på att bryta utanförskapet. Händelseförloppet av storstadssatsningen fram till regeringsskiftet och de påföljande LUA har visat på svårigheter och i synnerhet omöjligheter, vad gäller att bryta segregation genom områdesfokuserade insatser (Lindström 2019, s. 113-114). Däremot menar Lindström (2019, s. 114) inte på att pengar inte ska satsas i de områden där segregationens följder märks tydligast men att tro att enbart satsningar i de områdena kan bryta segregationen är orimligt.

3.8.2 Regeringens reformprogram 2017-2025

År 2016 presenterade regeringen ett långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017 - 2025. Reformprogrammet innebar att en statlig delegation skulle tillsättas för att sköta arbetet mot segregation i svenska kommuner. Resultatet av detta blev delegationen mot segregation, Delmos, myndigheten som nämnts tidigare i rapporten. Delegationens pågående arbete beskrivs i avsnitt 3.8.5 *Delegationen mot segregation - pågående arbete*. Syftet med reformprogrammet är att ge socialt utsatta områden ett lyft och att motverka de strukturella orsakerna till segregation (Regeringskansliet 2016, s. 1-2). Följande fem utvecklingsområden anges i programmet:

1. Bekämpa brottslighet
2. Knäcka långtidsarbetslösheten
3. Lyfta skolorna och elevernas resultat
4. Stärka samhällsservicen och minska bostadssegregation och trångboddhet
5. Stödja civilsamhället och arbeta för demokratiska värderingar

(Regeringskansliet 2016, s. 1-2).

I promemorian om reformprogrammet presenteras även tio andra reformer som ska bidra till minskad segregation i samhället. En av dessa är särskilt intressant för ämnet stadsplanering då den handlar om upplåtelseform i detaljplan för minskad boendesegregation. Denna innebär en utredning om hur kommunerna kan ges befogenhet att styra upplåtelseformerna i staden, exempelvis genom att reglera det i detaljplan (Regeringskansliet 2016, s. 4-5). I dagsläget är det inte möjligt för kommunen att reglera upplåtelseform i detaljplan.

Delmos, Vetenskapsrådet och SCB, har givits olika uppdrag av regeringen gällande uppföljning, forskning och statistik som är kopplade till reformprogrammet. I korthet har Delmos bland annat fått i uppdrag under år 2018 att utveckla ett uppföljningssystem avseende segregationen i Sverige och även uppföljning av regeringens reformprogram (Delmos 2018). SCB:s uppdrag går ut på att utveckla sin statistik för att kunna redovisa socioekonomiska förhållanden för lokala områden i landet. Detta för att i sin tur lättare kunna följa utvecklingen av segregation och områden med socioekonomiska utmaningar samt följa upp reformprogrammet. Vidare handlar Vetenskapsrådets uppdrag om att kartlägga forskningen om de faktorer som bland annat orsakar och bidrar till segregation (Delmos 2018). Vetenskapsrådet är en svensk myndighet under Utbildningsdepartementet vilka bland annat finansierar forskning och agerar rådgivare till regeringen kring forskningspolitiska frågor. Myndigheten arbetar även på flera sätt för att stimulera internationellt samarbete inom forskning på väl nationell som myndighetsnivå men även för den enskilde forskaren (Vetenskapsrådet u.å). Vetenskapsrådet har i enlighet med uppdraget studerat forskning om segregation i relation till bland annat bostadssegregation och arbetslöshet med fokus på socioekonomisk segregation (Vetenskapsrådet 2018).

3.8.3 Nationell strategi för att minska och motverka segregation

År 2018, det vill säga två år efter regeringen presenterat det långsiktiga reformprogrammet för minskad segregation vidareutvecklades programmet i form av framtagandet av en långsiktig strategi. Strategin består dels av ett övergripande mål, dels av olika delmål och insatsområden. Vidare anger den inriktningen för själva genomförandet, uppföljning och utvärdering av det långsiktiga arbetet för att minska och motverka segregation under perioden år 2018-2028. Det övergripande målet är att uppnå minskad segregation, jämlika uppväxt- och levnadsvillkor samt goda livschanser för alla. Regeringen avser att förtydliga statens roll i arbetet för att minska och motverka segregation med hjälp av strategin. Vidare ingår det i strategin att kommuner, landsting och andra relevanta aktörer ges goda förutsättningar att arbeta mot segregation samt att uppmuntra de till att använda strategin som utgångspunkt för arbetet på kommunal och regional nivå (Regeringskansliet 2018, s. 4).

3.8.4 Lagstöd för arbete mot segregation inom stadsplanering

Plan- och bygglagen (SFS 2010:900), förkortas PBL, reglerar stora delar av stadsbyggandet. 1 kap. 1 § PBL lyder enligt följande:

“I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.”

Av särskild betydelse för ämnet är att bestämmelserna syftar till att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden. Det finns alltså konstaterat i lag att stadsplanering ska användas som ett verktyg för att uppnå social hållbarhet och motverka de negativa effekterna av segregation som skapar ojämlika sociala levnadsförhållanden.

Annan aktuell lagstiftning är förordning med instruktion för Delegationen mot segregation (SFS 2017:1085). I 1 § beskrivs myndighetens uppgifter enligt följande:

“Delegationen mot segregation ska genom ett sektorsövergripande arbete bidra till att öka de långsiktiga effekterna av insatser för att minska och motverka social och ekonomisk segregation på nationell, regional och lokal nivå. Detta omfattar insatser för att förbättra situationen i socioekonomiskt utsatta områden och motverka strukturella orsaker till segregation.”

Utöver detta reglerar förordningen att myndigheten ska främja samverkan och kunskapsutbyte, följa och sprida forskning och annan kunskap, hur arbetet ska bedrivas, bestämmelser om redovisning av statistik, uppföljningar och analyser samt myndighetens ledning och anställningar och uppdrag.

Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (SFS 2000:1383), även förkortat BFL, reglerar som namnet tyder kommuners bostadsförsörjningsansvar. I 1 § BFL framgår följande:

“Varje kommun ska med riktlinjer planera för bostadsförsörjningen i kommunen. Syftet med planeringen ska vara att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och för att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs.

Vid planeringen av bostadsförsörjningen ska kommunen samråda med berörda kommuner och ge länsstyrelsen, aktören med ansvar för regionalt tillväxtarbete i länet och andra regionala organ tillfälle att yttra sig.

Riktlinjer för bostadsförsörjningen ska antas av kommunfullmäktige under varje mandatperiod. Förändras förutsättningarnas för de antagna riktlinjerna ska nya riktlinjer upprättas och antas av kommunfullmäktige.”

3.8.5 Delegationen mot segregation - pågående arbete

Som nämnts tidigare inkluderar begreppet “hållbarhet” såväl miljömässiga, ekonomiska som sociala aspekter och staten, regioner samt kommuner bär bland annat stort ansvar för landets utveckling. Vad gäller social hållbarhet och arbete mot segregation finns en myndighet som har i uppdrag att minska och motverka segregation (Regeringskansliet u.å.). Delegationen mot segregation, Delmos, är en svensk myndighet som inrättades år 2018 (Delmos 2021b) och vars syfte är förbättra socioekonomiskt utsatta områden samt motverka olika strukturella orsaker till segregation (Regeringskansliet u.å.). Innebörden och förklaring av socioekonomiskt utsatta områden samt strukturella orsaker till segregation beskrivs i avsnitt 3.7.1 *Områdestyper* respektive avsnitt 3.5.1 *Strukturella orsaker*. Delmos uppdrag går även ut på att, genom ett sektorsövergripande arbete, öka de långsiktiga effekterna av satsningar för att minska och motverka social och ekonomisk segregation på nationell, regional och lokal nivå (Delmos 2021f). Delmos ska dessutom främja samverkan mellan exempelvis myndigheter, regioner, kommuner, organisationer, näringsliv och forskare samt bidra till kunskapsutbyte mellan olika aktörer. Vidare ska

myndigheten även följa bland annat forskning som berör segregation men även själva bidra till kunskapsutveckling. Kunskapsutvecklingen kan ske i form av analyser av underliggande anledningar till segregation samt av åtgärder och metoder som kan hjälpa till att minska och motverka segregation. Myndighetens kunskap av egna analyser och forskning ska göras tillgänglig och spridas till relevanta aktörer (Delmos 2021f).

Regeringen beslutar varje år om så kallade regleringsbrev för olika myndigheter. Brevet talar om på vilket sätt myndigheten ska arbeta samt hur mycket pengar de har tillgång till. På så vis kan regeringen styra hur myndigheterna ska arbeta men får däremot inte styra hur myndigheterna tillämpar lagar (Regeringskansliet 2021). Med anledning av riksdagens budgetbeslut november 2021 fick Delmos i sitt regleringsbrev för år 2022 i uppdrag att förbereda avveckling av myndigheten till 31 december 2022. Vidare ska även Delmos, enligt regleringsbrevet, fördela statsbidrag på totalt cirka 245 miljoner till kommuner, regioner samt somliga ideella organisationer för deras arbete mot att minska och motverka segregation. På grund av den förtida avvecklingen av myndigheten avbryts exempelvis Delmos pågående uppdrag vad gäller analysera och beskriva den socioekonomiska segregationens effekter i fråga om hedersrelaterat våld och förtryck. Däremot ska myndighetens hitintills genomförda arbete redovisas till regeringen senast 1 maj 2022 (Delmos 2021f).

En intressant aspekt Lindström (2019, s. 114-115) nämnt vad gäller myndigheten och reformprogrammet som nämnts i *avsnitt 3.8.2 Regeringens reformprogram 2017-2025* är att stora delar av det väsentliga innehållet för tankarna tillbaka till storstadspolitiken. En skillnad är emellertid att man i reformprogrammet pratar mer om att motverka än att bryta segregation. Enligt Lindström (2019, s. 114-115) är detta ordval intressant utifrån flera perspektiv. De styrande har möjligtvis börjat inse att det inte existerar någon mirakelkur för segregation som just är ett stort samhällsproblem och att det kräver såväl långsiktiga som realistiska strategier (Lindström 2019, s. 114-115).

Utöver detta så arbetar kommunerna kontinuerligt för att motverka segregation, bland annat genom olika stadsbyggnadsprojekt. Hur detta arbete genomförs studeras i den empiriska studien nedan.

4

Resultat av empirisk studie

Totalt sett har 16 intervjuer genomförts med 12 kommuner och ett kommunalt bostadsbolag. Vilka kommuner och kommunala bostadsbolag som tillfrågades och vilka som intervjuades redovisas i bilaga 1 och 2 respektive 3. I vissa fall har samma kommun intervjuats mer än en gång då intervjupersonerna haft olika yrkesroller. I detta kapitel kommer dels resultatet av de genomförda intervjuerna att presenteras, dels kommunernas olika planeringsnivåer beskrivas.

4.1 Kommunernas arbete mot segregation

Under intervjuerna har frågorna som ställts syftat till samtliga typer av segregation utifrån de tre sociala kategorierna: socioekonomisk, etnisk och demografisk segregation. Detta för att de intervjuade kommuner kan ha olika mycket problem med respektive typ av segregation.

4.1.1 Övergripande om kommunernas arbete mot segregation

Inledningsvis ställdes, i intervjuerna, några övergripande frågor kring segregationsproblematiken i kommunen i fråga, deras arbete mot segregation samt hur prioriterat arbetet faktiskt är. Observera att alla övergripande frågor inte ställdes eller inte fick svar i alla intervjuer. Detta beror på att intervjupersonerna hade mycket varierande yrkesroller och därmed lämpade sig inte alla frågor till alla intervjupersoner. Intervjupersonerna har följande yrkesroller: planchef, planarkitekt, exploateringsstrateg, samhällsbyggnadsstrateg, stadsutvecklare, kommunstatistiker, hållbarhetsstrateg, strategisk samhällsplanerare, stadsmiljöstrateg och samhällsplanerare. Intervjuguide finns i bilaga 4. En sammanställning av svar som inkom under intervjuerna presenteras nedan.

Hur ser utvecklingen för segregation ut i kommunerna?

Det talas både om hur segregationen ser ut i förhållande till den region där kommunen är belägen samt om segregation inom kommunen och ibland till och med segregation inom stadsdelar. Det råder därmed stor variation i hur man ser på segregation och hur det ska definieras. Det finns också en mängd olika mätmetoder som visar en varierande utveckling inom kommunerna. Exempel på mätetal som ofta används för att se segregationens utveckling är arbetslöshet, skolresultat, utbildningsnivå och inkomstnivå i olika områden. De flesta kommuner saknar dock ett etablerat sätt att systematiskt beskriva segregationen entydigt. Det är av stor betydelse att nämna skillnaden på segregation inom kommunen och inom regionen då de till stor del är kopplade till varandra. Kommunen har i stor sett bara möjlighet att påverka segregationen inom kommunen samtidigt som utvecklingen inom kommunen påverkas väldigt mycket av vad som sker i regionen i stort.

Värt att nämna i samband med detta är också att förutsättningarna ser olika ut i de intervjuade kommunerna. Vissa anser sig knappt ha någon segregation, i alla fall inte någon negativ sådan, medan det är en mycket stor utmaning i flertalet andra kommuner.

Alla intervjuade kommuner arbetar, mer eller mindre, för att motverka segregation genom stadsplanering men det skiljer sig i hur långt de kommit i det arbetet. Vissa kommuner anser sig ha vänt den negativa trenden av ökad segregation medan många andra upplever segregationen som en växande utmaning inom kommunen. De som anser sig ha vänt den negativa trenden syftar framför allt till att exempelvis områden som, enligt polisen, varit klassade som utsatta idag har en lägre klassning samt att staden har en lägre arbetslöshet i stort och att socioekonomin är mer varierad genom staden. Segregation har många aspekter och det har också framkommit att det inte är ovanligt att de olika typerna av segregation förändras i olika takt. Exempelvis kan den demografiska segregationen i en kommun eller inom ett område ha minskat medan den socioekonomiska segregationen ökat.

Det nämns också att i vissa fall har pandemin förstärkt segregationen ytterligare och andra oförutsägbara händelser i världen påverkar kontinuerligt. Det är därför svårt att med säkerhet säga hur utvecklingen för segregationen i kommunerna ser ut för tillfället då pandemin ännu inte är över.

Vilka är de främsta orsakerna till segregation i kommunerna?

En viktig orsak till varför det ser ut som det gör i kommunerna är dess historia. En del av detta är att några kommuner har fått stora problem till följd av social dumpning. Det innebär att kommuner som har haft ont om bostäder placerat människor som lever på socialbidrag i kommuner som har gott om lediga bostäder och betalat deras hyra där. Det har alltså hänt i flertalet kommuner där man under en tid haft stora vakanser i bostadsbeståndet och effekterna av det är något som kommunerna kämpar med än idag. Orsakerna varför vissa kommuner överhuvudtaget har haft en stor andel lägenheter som stått tomma beror i sin tur på händelser i staden såsom exempelvis nerlagd eller flyttad industri. En del av dessa kommuner har än idag stora vakanser och har därav haft ett stort flyktingmottagande de senaste åren.

En vanlig orsak till segregation i kommunerna anges vara att prisnivåerna i några områden exkluderar vissa kommuninvånare. Dessutom anges hur staden är planerad och byggd ha en påverkan, därmed har stadsplaneringen alltså en stor betydelse. Det tros exempelvis inte vara en slump att områden byggda vid en viss tidpunkt ofta har en stor andel invånare med sämre socioekonomiska förutsättningar. Detta gäller till exempel många miljonprogramsområden runt om i Sverige. Där det finns ett stort utbud av äldre hyresrätter koncentreras de som inte har råd att bo någon annanstans. Även detta förklarar varför det inte är så blandat i miljonprogramsområdena då dessa byggdes framför allt som allmännyttiga hyresrätter.

Även den avreglerade bostadsmarknaden sägs ha bidragit till segregationen. På senare tid har bostadspriserna ökat mycket och det har därmed blivit väldigt svårt att komma in på bostadsmarknaden genom att köpa en bostadsrätt och i stora delar av landet är köerna för hyresrätter långa.

I studentstäderna anges klustren av studentbostäder som en bidragande faktor till segregation men det anses dock inte som problematiskt då studenttiden är en begränsad tid och studenterna anses inte vara särskilt ekonomiskt utsatta. Vidare anges även hur skolor är placerade och organiserade, okunskap kring segregation och vad det innebär samt diskriminering på bland annat bostadsmarknaden som orsaker. Slutligen ska det konstateras att även områdenas rykten som sprids mellan invånarna och inte minst i media, har en stor påverkan. Även den frivilliga segregationen har kommit upp i intervjuer. Den sägs främst bero på att människor gärna bosätter sig där de har ett sammanhang, språkligt eller kulturellt.

Hur högt prioriterat är arbetet mot segregation i kommunerna?

Det råder stor samstämmighet bland kommunerna kring att åtgärder för minskad segregation är högst prioriterad i de utsatta stadsdelarna. Det innebär främst att projekt med sådan inriktning genomförs i områden med socioekonomiska utmaningar då det i många kommuner saknas politisk vilja att göra liknande ingrepp i välmående områden. Det har även framkommit att arbetet för att motverka segregation framför allt tillåts ta stort utrymme tidigt i planeringsprocessen, exempelvis genom utredningar av det rådande läget i ett område. Detta görs då ofta i samband med framtagande av planprogram. Det utesluter inte att tankesättet och målsättningar finns med genom hela planeringsprocessen men den största vikten läggs alltså tidigt i processen.

Det har även framkommit i flera kommuner att det är några få personer som är mycket insatta i dessa frågor och jobbar aktivt och kontinuerligt med att motverka segregationen inom kommunen. Samtidigt finns det stora kunskapsluckor kring segregation och dess strukturella orsaker bland en stor del av yrkesverksamma vilket gör att det arbetet inte alltid kan ges det utrymme i planeringsprocessen som det kanske hade behövts. Detta leder också till att en stor del av arbetet i stället sker på ett sätt som, omedvetet och icke önskvärt, förstärker segregationen. Anledningen till att den förstärks är att det på grund av kunskapsluckor är svårt att förutse konsekvenserna av vissa åtgärder.

En kommun har angett att de jobbar mycket med områdesperspektiv. Det vill säga att de alltid, inom stadsplaneringen, tittar på varje specifik stadsdel och utreder vilka åtgärder som behöver göras där. Detta görs oavsett om stadsdelen har problem som följt av segregation eller inte. De har övergripande styrdokument kring den sociala hållbarheten i kommunen och har med bakgrund i detta jobbat fram ett system som innebär att det finns sociala kriterier med i varje detaljplan som tas fram. Det har alltså blivit en del av standarden. Den aktuella kommunen har alltså ett utmärkande stort fokus på dessa frågor och de anger också att stadsplanering framför allt sker med den nuvarande befolkningen i åtanke.

En annan aspekt som framkommit är att, även i de kommuner, där de angett att arbetet mot segregation inte tillåts ta så mycket utrymme, så är det av betydelse när man väljer vilka projekt som ska prioriteras. Vissa projekt ges förtur om de exempelvis bidrar till ett blandat bostadsbestånd i ett område. En kommun anger att det inte är det som i slutändan avgör om ett projekt blir av eller inte. Det handlar alltså främst om i vilka projekt som genomförs först och vilka som får vänta och inte om de genomförs eller inte. Det nämns även att det i många fall finns målkonflikter som gör att det får ta mindre utrymme då det exempelvis inte finns tillräckligt med tid att lägga på utredning av olika åtgärder mot segregation när det finns politiska krav på hög byggtakt och liknande. Hur stort utrymme de sociala aspekterna får ta i ett projekt beror också på var projektet är geografiskt beläget samt hur stor påverkan på omgivningen och staden i stort det enskilda projektet förutses ha.

En kommun har angivit att utjämna levnadsvillkor mellan olika grupper och att skapa en mer blandad stad är mål uttalade av kommunfullmäktige och att arbetet därför är mycket prioriterat. Det är i detta fall även motiverat att göra insatser i välbärgade områden. Slutligen leder detta oss in på att den politiska styrningen i kommunen är av stor betydelse för hur prioriterat arbetet mot segregation är och i de kommuner där det ofta sker maktskifte kan det svänga fort.

Vilken typ av segregation arbetar kommunerna mest för att motverka?

Det har framför allt framkommit att majoriteten av kommunerna arbetar med att motverka den socioekonomiska segregationen inom respektive kommun. Detta är något som tydligt speglas i kommunernas verktyg som presenteras i *avsnitt 4.2 Kommunernas verktyg för att motverka segregation*. Kommunerna har också påpekat att de i många fall har identifierat ett samband mellan den

socioekonomiska och etniska segregationen och menar att det, på så sätt att, arbetar med att motverka båda typerna genom samma åtgärder.

Vad gäller den demografiska segregationen är det framför allt aspekten att människor i olika åldrar är bosatta skilt från varandra som framkommit i intervjuer. Denna segregation är inte ett faktum i alla de intervjuade kommuner och den anges, i vissa fall där den existerar, inte vara ett problem. Exempelvis har kommuner som karaktäriseras som studentstäder nämnt att de ser ett stort värde i att hålla områden med studentbostäder skilda från områden med "vanliga" bostäder. Vissa kommuner har emellertid nämnt den åldersmässiga segregationen som ett problem på så sätt att individer som önskar ska kunna leva och bo inom samma stadsdel under flera stadier i livet. Det vill säga att man ska kunna hitta en bostad inom samma område som passar olika stadier i livet. Detta för att hela staden ska vara tillgänglig för människor i alla åldrar. Kommunerna menar därmed att de delvis arbetar med att bygga bort även den demografiska segregationen dock anges det sällan som det primära syftet med åtgärderna.

Slutligen råder det stor samstämmighet kring att de åtgärder, inom stadsplanering, som genomförs ofta motverkar alla tre typerna av segregation (socioekonomisk, etnisk och demografisk) då de delvis drivs av samma mekanismer.

Sker arbetet framför allt för att mildra konsekvenserna eller motverka de strukturella orsakerna bakom segregation?

Likt frågan om hur högt prioriterat arbetet mot segregation är inom kommuner har även här inkommit svar om att det, inom flera kommuner, finns kunskapsluckor kring orsakerna bakom segregationen. Detta medför att kommunerna i många fall arbetar proaktivt mot utfall av segregationen och på så sätt endast mildrar konsekvenserna av den.

Kommunerna strävar efter att motverka de bakomliggande orsakerna till segregation men det finns många svårigheter kring detta. Bland annat finns det strukturella orsaker på makronivå som kommunerna ej kan råda över och inte heller förutse. Vilka åtgärder kommunen tillåts göra är också, som nämnts tidigare, en politisk fråga och därför skiljer sig arbetet mot segregation mycket mellan kommunerna och även inom en och samma kommun under olika mandatperioder.

Dessutom anges att arbetet ser olika ut beroende på vilken planeringsnivå som studeras. Åtgärder mot de strukturella orsakerna behandlas ofta tidigare i planeringen, på en mer övergripande nivå då dessa kräver ett synsätt som innefattar hela kommunen, det vill säga samverkan mellan olika stadsdelar samt kommunens roll i den region där den är belägen. I arbetet som sker på en mer detaljerad nivå är det snarare åtgärder som kompenserar för segregationen som är i fokus då det är svårt att i så i liten skala påverka de strukturella orsakerna.

I det fall då ett kommunalt bostadsbolag intervjuades angavs att de i stort sett endast jobbar med att mildra de negativa effekterna av segregation, det vill säga kompenserar för segregationen, då de inte har rådighet över lika kraftfulla verktyg som kommunerna har.

4.1.2 Planeringsnivåer

Innan vi redogör mer i detalj för olika verktyg kommuner kan använda sig av för att motverka olika typer av segregation, presenteras de olika planeringsnivåerna som ligger till grund för den kommunala stadsplaneringen. Som tidigare nämnt i *avsnitt 3.8.4 Lagstöd för arbete mot segregation inom stadsplanering* regleras stora delar av stadsbyggandet i PBL. Plansystemet i denna lag är uppbyggt med en planering på flera nivåer (Adolfsson & Boberg 2019, s. 24) vilka presenteras kort nedan.

Översiktsplan

I 3 kap. PBL finns bestämmelser gällande översiktsplaner, även förkortat ÖP. I varje kommun ska en ÖP som täcker hela kommunens yta finnas och som anger mål och riktlinjer för en lämplig mark- och vattenanvändning samt bebyggelseutveckling. Vidare ska det i en ÖP framgå hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras samt hur det långsiktiga bostadsbehovet ska tillgodoses. Avsikten med en ÖP är att vara ett vägledande beslutsunderlag för detaljplanering men även prövningar av ansökningar om lov och beslutsfattande enligt exempelvis miljöbalken (Adolfsson & Boberg 2019, s. 24-25). En ÖP är med andra ord inte juridiskt bindande utan endast vägledande.

Fördjupad översiktsplan

För att utreda samband, åtgärder och konsekvenser inom ett mer avgränsat geografiskt område och med en högre detaljeringsgrad än en ÖP är planinstrumentet fördjupad översiktsplan, FÖP, lämpligt. FÖP upprättas vanligen för större nybyggnads- eller omvandlingsområden. Vidare är planen, likt ÖP, inte juridiskt bindande men utgör samtidigt viktigt underlag som underlättar framtagandet av detaljplaner. I planen utformas huvuddragen för gestaltningen av ett område såsom dimensionering och lokalisering av vägar, kvarter, byggnader och grönområden men även mer ytkrävande verksamheter som skolor och centrumanläggningar (Boverket 2022b).

Planprogram

Planprogram upprättas likt FÖP för större nybyggnads- eller omvandlingsområden och är inte heller juridiskt bindande. Även här utformas huvuddragen för gestaltningen av ett område som beskrivs i stycket ovan för en FÖP (Boverket 2022b). Vidare framgår det i 5 kap. 10 § PBL att kommunen får ange en detaljplans utgångspunkter och mål i ett särskilt program i syfte att underlätta detaljplanarbetet.

Detaljplan

Kommunen kan enligt 4 kap. 1 § PBL reglera mark- och vattenområdes användning samt bebyggelse i detaljplaner och områdesbestämmelser. Paragrafen lyder enligt följande:

“Inom kommunen får mark- och vattenområdets användning, bebyggelse och byggnadsverk regleras med detaljplaner eller områdesbestämmelser enligt detta kapitel.”

En detaljplan, förkortat DP, ska framför allt tas fram vid större förändringar och medför en byggrätt i enlighet med bestämmelserna under en angiven genomförandetid. Vidare har en DP bindande verkan mot enskilda prövningar av lov. De två huvudsyftena med en DP är att reglera förändringar av markanvändning och bebyggelse och att reglera bevarande eller förnyelse av befintliga bebyggelseområden. En DP ska även ge en samlad bild av den tänkta markanvändningen samt hur miljön inom planområdet är tänkt att förändras eller bevaras (Adolfsson & Boberg 2019, s. 25-29).

4.2 Kommunernas verktyg för att motverka segregation

Kommuner och bostadsbolag har även fått frågan om vilka deras vanligaste verktyg, inom stadsplanering, för att minska eller motverka segregation är. Dessutom har vi, tillsammans med intervjupersonerna, diskuterat hur de olika verktygen förhåller sig till varandra och därmed vilka förutsättningar som krävs för att verktygen ska vara tillämpbara. I avsnitt 4.2.1 - 4.2.15 nedan presenteras alla verktygen. De verktyg som angivits är:

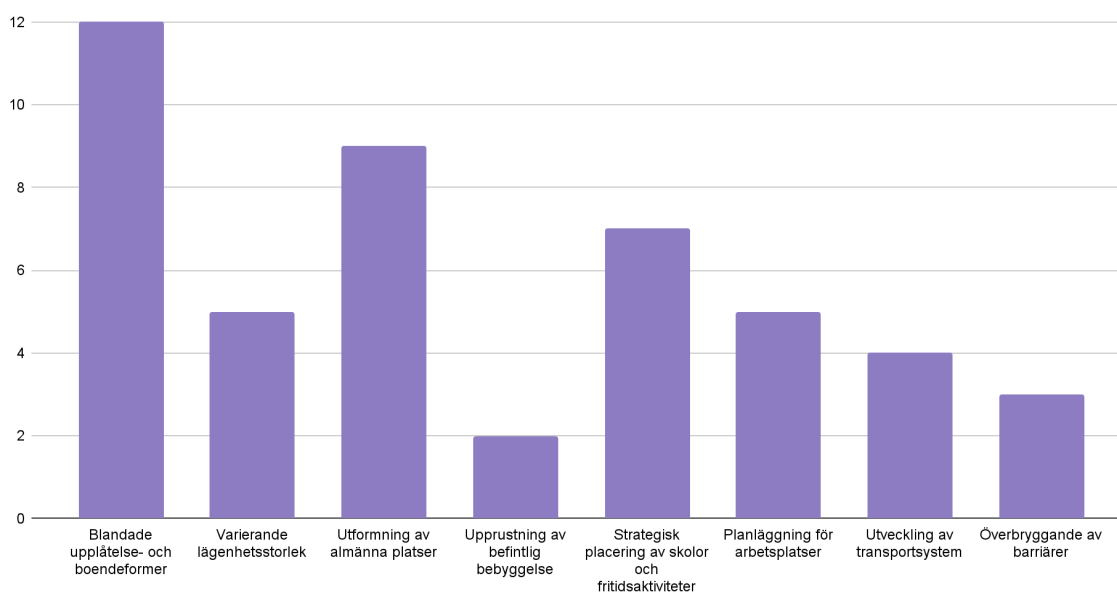
- Social konsekvensanalys (SKA)
- Malmökommissionens åtgärdsförslag
- Samverkan mellan kommun och byggherre
- Medborgardialog
- Informationsspridning
- Markanvisning
- Ombildning från hyresrätt till bostadsrätt
- Blandade upplåtelse- och boendeformer
- Varierande lägenhetsstorlek
- Utformning av allmänna platser
- Upprustning av befintlig bebyggelse
- Strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter
- Planläggning för arbetsplatser
- Utveckling av transportsystem
- Överbryggande av barriärer

I avsnitten nedan anges först bakgrundsfakta om varje verktyg såsom vad det innebär, varför det används samt vilka förutsättningar det kräver och eventuella lagrum. Efter det följer något eller några exempel på tillämpning för flera av verktygen. De projekt som anges som exempel på tillämpning av verktyg befinner sig i varierande stadier. Det vill säga att några är planerade projekt, några påbörjade, vissa nyligen avslutade och andra så mycket som avslutade och utvärderade. Projekten har för det mesta kommit till vår kännedom genom intervju med kommunerna. Ibland har vi fått exempel på verktyg och projekt från andra kommuner än de intervjuade och därmed är det inte nödvändigtvis så att alla projekt och verktyg kommer från intervjuade kommuner. Det är också värt att nämna att fler än ett verktyg ofta har tillämpats i de projekt som anges som exempel. I senare avsnitt kommer effekterna av de utvärderade projekten att behandlas.

Verktygen i avsnitt 4.2.1 - 4.2.7 är av icke-fysisk karaktär. Med det menas att det är verktyg som på olika sätt har som syfte att få in arbete för social hållbarhet och mot segregation i planeringsprocessen och möjliggöra för en användning av verktyg av fysisk karaktär. Med fysisk karaktär avses de verktyg som anges i avsnitt 4.2.8 - 4.2.15 som utgör sådana verktyg som resulterar i faktiska skillnader i den byggda miljön.

Något som genomgående framkommit i intervjuer är att flertalet av verktygen inom stadsplanering inte är självständiga. Det innebär att de ofta är beroende av att sociala åtgärder genomförs i samband med dem för att de ska få önskad effekt. Exempel på några sådana sociala åtgärder kommer nämnas i samband med några verktyg. Dessa åtgärder kommer dock inte att förklaras ingående då de ligger utanför avgränsningarna för detta examensarbete. Det kan också handla om att vissa verktyg är beroende av varandra, i de fall då detta gäller presenteras det under respektive verktyg.

I figur 6 nedan presenteras en sammanställning över hur många utav de 12 intervjuade kommunerna som angett respektive verktyg som sina vanligaste. Detta presenteras för att ge en uppfattning om hur vanligt förekommande respektive verktyg är i arbetet för att motverka segregation genom stadsplanering. Det utesluter alltså inte att en kommun använder sig av fler verktyg än de angett i intervjun. Sådana verktyg som kommunerna indirekt använder sig av, genom sina kommunala bostadsbolag, är inräknade i statistiken. Hur många verktyg varje kommun angett är mycket varierande. Det ska poängteras att det endast är de verktyg som vi kategoriserat som verktyg av fysisk karaktär som är medräknade i diagrammet. Detta beror på att verktygen som är av icke-fysisk karaktär endast används som bakomliggande verktyg för att kunna tillämpa de av fysisk karaktär.

Figur 6. Sammanställning över vilka verktyg kommunerna angett som sina vanligaste i arbetet för att motverka segregation.

4.2.1 Social konsekvensanalys

4.2.1.1 Om verktyget

Social konsekvensanalys, SKA, är ett verktyg som riktar sig till de som arbetar med planläggning inom kommunen (Göteborg stad 2011, s. 6). Tanken är att verktyget ska användas kontinuerligt under hela planprocessen för att kunna påverka såväl slutgiltigt resultat som själva processen i sig. Grunden för den sociala konsekvensanalysen läggs genom att, i tidigt skede, samla information om hur områdets sociala karaktär samspelar med den fysiska miljön. Analysen kan delas in i tre övergripande steg: inventering, åtgärder och konsekvenser. De tre stegen innehåll presenteras nedan (Göteborg stad 2011, s. 12).

- *Inventering* innebär bland annat att svara på följande frågor: Vilka värden och behov finns i området? Vilka sociala aspekter har betydelse i området idag? Vilken kunskap finns om området idag och vad behöver utredas? Information och svar kan bland annat samlas in genom stadsdelsförvaltningarna, brottsstatistik, befolkningsstatistik, enkäter, trygghetsundersökningar, tidiga samråd och invånardialoger. Även verksamma i området, besökare, skolor och föreningar kan bidra med kunskap om hur de olika miljöerna upplevs och används i dagsläget. Det är i detta steg som aspekter och arbetsinsatser sorteras och prioriteras.

Det är emellertid viktigt att tydligt skilja på vad som ska göras i inventeringen och vad som senare görs i nästa steg, nämligen åtgärdsförslaget.

- *Åtgärder* innebär en specificering av vilka åtgärder som krävs för att förverkliga eller stärka de sociala aspekter i området som framkommit av inventeringen. I detta steg används den insamlade informationen för att ta fram planhandlingar och det är av yttersta vikt att de avvägningar som görs har tydligt stöd i inventeringen samt att de, i planhandlingarna, motiveras väl. Det är alltså i detta steg som ställning tas till frågor såsom exempelvis vad som är rimligt att åstadkomma både på kort och lång sikt samt vilka planbestämmelser och andra åtgärder som är nödvändiga för att uppnå önskad effekt.
- *Konsekvenser* är det sista steget i den sociala konsekvensanalysen och det innebär en analys av vilka konsekvenser åtgärden i planförslaget kommer att få för de sociala kvaliteter som identifierades i första steget. Såväl positiva som negativa och obefintliga konsekvenser behandlas. I detta skede identifieras även sådana sociala aspekter som inte kan styras genom fysisk planering. Dessa bör föras vidare till relevanta aktörer för att uppnå social hållbarhet i projektets helhet. De resultat som framkommit genom den sociala konsekvensanalysen bör följas upp.

(Göteborg stad 2011, s. 12-13)

Det finns fem geografiska nivåer vid genomförandet av en social konsekvensanalys. Dessa är byggnad och plats, närmiljö, stadsdel, stad och region, regionen. Ibland används fler eller färre geografiska nivåer än dessa beroende på områdets karaktär och beroende på vad som identifierades i första steget. I så fall ska valet av analysnivåer motiveras tydligt. De olika analysnivåerna finns till för att fokus inte endast ska läggas på det avgränsade projektområdet utan också dess samspel med sin omgivning och staden i stort. Förändringarna som tas fram i steg två, åtgärder, kommer i de allra flesta fall, få effekter på flera geografiska nivåer. De geografiska nivåerna ska beaktas i processens alla steg (Göteborg stad 2011, s. 15).

Det är framför allt fyra stycken aspekter av social hållbarhet som står i centrum i den sociala konsekvensanalysen. Dessa är sammanhållen stad, samspel, vardagsliv och identitet. Aspekterna ligger inom ramen för vad som är möjligt att påverka genom stadsplanering och de överlappar varandra delvis. Samspel samt motsättningar mellan dem ska anges i planhandlingarna (Göteborg stad 2011, s. 16).

4.2.2 Malmökommissionens åtgärdsförslag

4.2.2.1 Om verktyget

Världshälsoorganisationen, WHO, publicerade år 2008 rapporten *Closing the gap in a generation* som uppmanade länder att politiskt prioritera frågan vad gäller att minska hälsoskillnader och redogjorde förslag på åtgärder. Rapporten redogjorde att faktorer såsom utbildning, inkomst och social status är avgörande för en individs hälsa och välbefinnande. Vidare klargjorde rapporten att de faktorerna även går att påverka och således även minska skillnader bland människors hälsa (Malmö stad 2014, s. 9). Kommunstyrelsen i Malmö beslutade år 2010 att tillsätta en kommission för ett socialt hållbart Malmö, även kallat Malmökommissionen. Kommissionen bestod av 14 kommissionärer med bland annat forskare och praktiker, experter inom olika områden. Deras uppdrag var att ta fram strategier för att minska strukturella skillnader avseende stadens befolknings hälsa. Innan kommunen beslutade om att

tillsätta kommissionen hade folkhälsoutvecklingen i staden visat på stora ojämlikheter vad gäller olika gruppers hälsa och medellivslängd. År 2014 visade det sig att medellivslängden mellan män i två områden i Malmö skiljer sig med nästan 5,5 år och upp till sex år mellan hög- och lågutbildade (Malmö stad 2014, s. 9).

Övergripande rekommendationer

Kommissionens slutrapport innehåller två övergripande rekommendationer, där de föreslår:

1. Att Malmö stad etablerar en social investeringspolitik som kan utjämna skillnader i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika (Malmö stad 2013, s. 49).
2. Förändring av processerna för att lösa och förebygga problemen med den ojämlika hälsan och välfärden genom att skapa kunskapsallianser och demokratiserad styrning. Processerna ska inte enbart bygga på kunskap utan dessutom kretsa kring kunskapsutveckling samt lärande och olika aktörer måste även göras delaktiga (Malmö stad 2013, s. 52).

Dessa rekommendationer täcker 24 mål och 72 åtgärder i olika områden. I detta fall blir enbart området *boende och stadsplanering* relevant. Nedan redogörs två av målen inom området "boende och stadsplanering" som anses vara relevanta för examensarbetet samt åtgärder för att uppnå respektive mål.

Mål 1.2.2 - Stadsplanering ska bidra till att minska boendesegregationen

Ett av målen i Malmökommissionen var att minska boendesegregationen med hjälp av stadsplaneringen i staden. För att lyckas med detta konstaterar kommissionen att strategier måste riktas mot såväl sociala som rumsliga skillnader. Vidare skriver man i kommissionens slutrapport att enligt Tapio Salonens analyser så är det den generella inkomstojämlikheten som varit drivande för bostadssegregationen. Med andra ord krävs mer än bara områdesinriktade insatser, det vill säga även åtgärder som kan påverka inkomstojämlikheten i stort. Bostadsbyggandet i Malmö har under en längre period inte tillgodosett det ökade behovet av bostäder som ett resultat av den växande befolkningen i kommunen, vilket kan ha försämrat situationen (Malmö stad 2013, s. 73).

Åtgärd 1.2.2.1 - Inför sociala konsekvensbedömningar som ska föregå alla beslut som rör fysiska investeringar

Beslut som rör fysiska och rumsliga investeringar som byggnader, anläggningar, samhällsservice samt mötesplatser ska bidra till minskad segregation, ökad gemenskap och främja en positiv hälsoutveckling. Vidare ska sådana investeringar bidra till minskad miljöpåverkan men även skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt (Malmö stad 2013, s. 72).

Åtgärd 1.2.2.2 - Utveckla och intensifiera det framgångsrika arbetet med att blanda upplåtelseformer, bostadstyper, arbetsplatser och servicefunktioner

För att skapa stadsdelar med mer blandade funktioner och befolkningsgrupper kan kommunen genom stadsplanering komplettera bebyggelse av bostadstyper, upplåtelseformer, offentliga miljöer, arbetsplatser samt serviceändamål. Kommissionen föreslår därmed kommunen att aktivt arbeta med förtätning samt öka variation och serviceunderlag i områden med enformigt byggnadsbestånd genom att utnyttja kompletteringsbyggande. Vidare föreslås kommunen att utveckla småskalighet och variationsrikedom, framför allt i storskaliga bostadsområden (Malmö stad 2013, s. 73).

Åtgärd 1.2.2.3 - Omvandla barriärer till sammanlänkande områden

Denna åtgärd handlar om att bygga bort barriärer och strukturer som separerar bostadsområden men framför allt om att minska barriäreffekter som skapats av traditionella planmodeller. Genom förtätning

ska områden sammankopplas bättre, öka tryggheten och serviceunderlaget genom ökat folkliv och kvalité på utemiljöer och parker. Vidare ska gång-, cykel- och kollektivtrafik ges bättre förutsättningar att kunna sammankoppla staden (Malmö stad 2013, s. 73).

Åtgärd 1.2.2.4 - Satsa på storslagna stadsförädlingsprojekt; Amiralstaden och “Bygga om Dialogen”

Genom integrerad och hållbar fysisk upprustning och utveckling av boendemiljöer ska boendesegregation minskas. För att lyckas med detta föreslår kommissionen två stycken modellprojekt (Amiralstaden och “Bygga om Dialogen”) med nyskapande arbetsformer och strukturer. De fysiska insatserna ska främja hälsa, överbrygga barriärer, förbättra tillgänglighet, öka trygghet, tillit, delaktighet samt attraktion och fungerar således som verktyg för mobilisering och lokalt jobbskapande (Malmö stad 2013, s. 73). De två projekt ska fungera som pilotprojekt för utveckling av ett socialt investeringsperspektiv där det samtidigt ska finnas chans till att lösa andra sociala, ekonomiska och ekologiska problem (Malmö stad 2013, s. 110). Långsiktiga sociala investeringar som görs i dessa projekt ska således kopplas till principen om reell delaktighet där både privata fastighetsbolag, stadsbyggnadskontoret och boende i områden involveras (Malmö stad 2013, s. 138). Båda projekten grundar sig i ett helhetsperspektiv, såväl sociala som ekonomiska och ekologiska mål ska uppnås. Bland annat ska ombyggnader kopplade till projekten ske så att högt ställda miljökrav uppnås och stor del av arbetskraften ska rekryteras från området samt även vid behov genomgå nödvändiga utbildningar (Malmö stad 2013, s. 138). I avsnitt 4.2.2.2 *Exempel på tillämpning* beskrivs dessa projekt mer ingående.

För att Malmö stad ska kunna testa nya finansiella modeller som grundas i ett långsiktigt socialt investeringsperspektiv förutsätter ingreppen utrymme från nationella och regionala aktörer. Vidare ska lösningarna vara klimatsmarta (Malmö stad 2013, s. 73). I *åtgärd 1.2.2.4 Satsa på storslagna stadsförädlingsprojekt* inkluderar även att uppvakta den statliga nivån för att i projekten, Amiralstaden och “Bygga om Dialogen” samt liknande modellprojekt ge staden utrymme att prova nya modeller. Exempelvis kan det röra sig om att underlätta lagstiftning och utreda “affordable housing” (Malmö stad 2013, s. 73). För att lyckas med dessa satsningar krävs alltså både noggranna konsekvensanalyser men även uppföljning (Malmö stad 2013, s. 110).

I *avsnitt 4.4.1.3 Malmökommissionens åtgärdsförslag* redogörs för utvärdering av Malmökommissionen och dess tillhörande åtgärder för ett socialt hållbart Malmö.

Mål 1.2.3 - Stadsplanering ska bidra till att stärka tilliten och främja goda och tillgängliga miljöer och mötesplatser som inbjuder till delaktighet

I detta mål konstaterar kommissionen att det finns en hel del kommunen kan göra för att bygga in socialt kapital i bostadsområden och staden. Exempelvis genom mötesplatser som underlättar möten i bostadsområden som bidrar till ett sammanbindande socialt kapital. Vidare nämns att mötesplatser kan generera möten mellan olika grupper från olika stadsdelar som bidrar till ett överbryggande socialt kapital (Malmö stad 2013, s. 77).

Kommissionen nämner även att utbudet i förhållande till den demografiska situationen bör kartläggas för att kunna rätta till de brister som finns. Utsatta områdenas rykten kan förbättras genom att bland annat rusta upp bostäderna, offentliga anläggningar och etablera god samhällsservice i området. För de 20-tal nya skolorna och förskolorna staden planerar att bygga föreslås att man noga värderar placeringen av dessa och den omgivande miljön för att vara hälsofrämjande och stärka det sociala kapitalet i området

i fråga. Likaså gäller satsningar på infrastruktur och förutsättningar för lokalisering av arbetsplatser (Malmö stad 2013, s. 77)

Åtgärd 1.2.3.1 - Skapa fler lättillgängliga mötesplatser, speciellt i områden med stor trångboddhet

Gällande denna åtgärd beskriver kommissionen att man bör eftersträva att bygga in/öka socialt kapital i bostadsområden. Detta genom att underlätta social interaktion där de boende naturligt kan mötas, exempelvis runt gården, kvarteret och området. Idrott, kultur och föreningsliv har goda förutsättningar vad gäller att främja det "överbryggande sociala kapitalet". Genom att tillföra ett bostadsområde en simhall eller tempapark exempelvis kan ge stadens invånare incitament att besöka och vistas i alla delar av staden (Malmö stad 2013, s. 77). Vidare nämns att placeringen av sådana mötesplatser främst bör ske på platser med goda kommunikationer och där mötesplatsen kan fungera som överbryggare mellan olika stadsdelar (Malmö stad 2013, s.77).

Åtgärd 1.2.3.2 - Stadsplanering ska bidra till att stärka invånarnas delaktighet och inflytande

Vad gäller denna åtgärd nämner Malmökommissionen att kommunen genom stadsplaneringens processer har möjlighet att engagera stadens medborgare. Genom mer engagemang kan man bland annat uppnå mer ändamålsenligt utformade miljöer och invånarnas delaktighet och inflytande förbättras. Man har kunnat se att bostadsområden där de boende involveras i beslut och underhåll är mer stabila med mindre vandalisering och ökad trygghet (Malmö stad 2013, s. 77).

Kommissionen föreslår kommunen att utveckla dialogmodeller när fysiska planer ska tas fram samt att pröva planeringsmetoder i större utsträckning där medborgarna får mer inflytande på det fysiska slutresultatet. Jämställdheten i den offentliga miljön ska öka genom att såväl flickor, pojkar, män och kvinnor involveras i behovsformuleringen och designprocessen av stadens nya platser (Malmö stad 2013, s. 77).

4.2.2.2 Exempel på tillämpning

Bygga om Dialogen

Som nämnts i avsnittet ovan är projektet "Bygga om Dialogen" ett av kommissionens åtgärdsförslag *1.2.2.4 satsa på storslagna stadsförädlingsprojekt*. Arbetet med "Bygga om Dialogen" inleddes emellertid redan före kommissionens slutrapport då projektet har sitt ursprung i en ansökan om projektmedel från delegationen för hållbara städer (WSP 2020, s. 22). I projektansökan för projektet nämns att energieffektiviseringen av det befintliga bostadsbeståndet i Sverige går sakta (Boverket 2014, s. 3). Syftet med projektet är att utveckla innovativa lösningar vad gäller renovering i stor skala av det befintliga byggnadsbeståndet där såväl de ekologiska och ekonomiska som sociala beaktas och arbetet ska genom öppna dialoger över sektionsgränser (Boverket 2014, s. 3). Olika involverade aktörer i projektet har emellertid haft olika inriktningar vad gäller syftet med projektet. I detta examensarbete och beskrivningen av "Bygga om Dialogen" läggs främst fokus på aspekter kopplat till stadsplanering. Projektet har hitintills ägt rum i stadsdelen och miljonprogramsområdet Lindängen. Området är ett tydligt exempel på det utanförskap som existerar i många storskaliga miljonprogramsområden och som speglas i utanförskap och segregation (Boverket 2015, s. 39). Projektet i området har skett i samverkan med tre stora fastighetsägare i området; Stena Fastigheter, Willhem och Trianon som tillsammans äger 1 700 hyreslägenheter runt Lindängens centrum. Som nämnts ovan har målet med projektet för de olika involverade aktörerna varierat. Exempelvis har målet för Trianon varit att höja kvaliteten och attraktiviteten men även att öka tryggheten och trivseln för de boende så att de ska kunna se att en framtid i området. Målet för Malmö stad har däremot varit att testa nya produkter och tjänster, genomföra energieffektivisering av bostäderna i området samt stötta fastighetsägare att bygga om och

nytt utan att hyresgästerna ska behöva tvingas flytta till följd av ökade boendekostnader (Hauksson, Johnsson, Sandén & Bosaeus 2015, s. 104).

Som nämnts ovan är Lindängen en av flertalet miljonprogramsområden i Sverige. Många av lägenheterna i miljonprogramsområden är i stort behov av teknisk upprustning och energieffektivisering för att inte nå slutet på sin tekniska livslängd och investeringar för dessa uppskattas till uppemot 200 miljarder kronor (Boverket 2020c). Fastighetsbeståndet i Lindängen karaktäriseras till viss del av många års bristande underhåll, trångboddhet och hög energianvändning. Flera av fastighetsägarna i stadsdelen har planer för nybyggnation vilka emellertid inte anses lönsamma på grund av för låga fastighetsvärden i området (Malmö stad 2013, s. 164-165) och ingen nybyggnation har skett sedan området byggdes i mitten av 60-talet (Hauksson et al. 2015, s. 104) fram till ”Bygga om Dialogen”. Genom att renovera befintlig bebyggelse kan förutfattade meningar om Lindängens förändras vilket i sin tur kan påverka kalkyler som förtätande nybyggnationer i området bygger på (Malmö stad 2013, s. 164-165).

En stor andel av de som bor i socioekonomiskt svaga områden i Malmö är invånare födda utanför Norden med låga inkomster och sysselsättningsgrad (Göteborgs stad 2014). Siffror från år 2013 visar på att 70 % av de boende i Lindängen är utlandsfödda eller har båda föräldrar födda i utlandet jämfört med 45 % i hela Malmö. Förvärvsfrekvensen låg dessutom år 2012 på 48 % för åldrarna mellan 20-64 år jämfört med 64 % för hela staden (Boverket 2015, s. 39). Enligt Bjarne Stenquist, projektledare för Bygga om Dialogen stärker detta bilden av en tilltagande bostadssegregation med en tydlig koppling mellan etnisk och socioekonomisk segregation (Göteborgs stad 2014).

I ”Bygga om Dialogen” ligger stort fokus på bland annat lokalt jobbskapande, social mobilisering och det återfinns ett delaktighetsperspektiv som starkt går att koppla till långsiktiga sociala investeringar. Såväl berörda privata fastighetsbolag, Stadsbyggnadskontoret på Malmö stad som individerna själva i de bostäder som ska byggas om involveras under projektet (Malmö stad 2013, s. 73). Projektet är dessutom ett exempel på hur privata aktörer på fastighetsmarknaden tagit socialt ansvar vid upprustning och nybyggnation av bostäder (Balkfors, Grander & Stenquist 2015, s. 119). Vidare är projektet även ett exempel på ett holistiskt perspektiv. Högt ställda miljökrav uppfylls vid ombyggnation av bostäderna i området och en stor del av arbetskraften som genomför denna kommer från boenden i Lindängen vilka vid behov även får utbildning som arbetet kräver. ”Bygga om Dialogen” innefattar således ett ekonomiskt, ekologiskt samt socialt hållbarhetsperspektiv (Malmö stad 2013, s. 73).

I avtal med Trianon använde exempelvis Malmö stad sig av så kallade sociala klausuler för att säkerställa uppfyllandet av sociala mål (WSP 2020, s. 22). Exempelvis rabatterade kommunen byggherrens tomträttsavgäld på den planerade nybyggnationen förutsatt att de håller sitt löfte om lokalt jobbskapande (Balkfors, Grander & Stenquist 2015, s. 125). Vidare åtog sig företaget att hålla nere byggkostnader och samtidigt skapa sociala vinster i form av att minst 25 % av de anställda i ombyggnadsprojekt skulle bestå av tidigare arbetslösa i bostadsområdet. I avtalet med Trianon förpliktade bolaget sig att ställa krav på att även sina underentreprenörer ska bidra till lokala jobbskapanden under renoveringen (WSP 2020, s. 22). Trianon har varit med i flera projekt av olika karaktär och inriktning som just berör deras bestånd i Lindängen. Gemensamt för de olika projekten företaget varit involverade i har varit att de utgått från att genomföra klimatsmarta energirenoveringar och använda renoveringsbehovet i syfte att påverka sociala processer och skapa lokala arbetstillfällen (Balkfors, Grander & Stenquist 2015, s. 103-104).

Amiralsstaden i Malmö

Projektet "Amiralsstaden" är det andra projektet i Malmökommissionens åtgärdsförslag *1.2.2.4 satsa på storslagna stadsförädringsprojekt*. Genom projektet kan stadsdelarna Annelund, Östra Sorgenfri, Emilstorp och Rosengård förädras. Den befintliga trafikleden, Amiralsgatan, är en av barriärerna som behöver omvandlas till stadsgata med en bättre omfattning som passar människors behov av upplevelser och närhet (Malmö stad 2013, s. 73). Vidare är även kontinentalbanan en annan tydlig barriär vilket med en ny tågstation kan utjämnas (Malmö stad 2013, s. 165). Bland annat pekar Malmökommissionens samlade rekommendationer på att man genom fysiska ingrepp i stadsmiljön kan åstadkomma bland annat minskad segregation, överbygga barriärer, förbättra tillgänglighet och öka trygghet, tillit och attraktion. Framför allt kan fysiska ingrepp fungera som en tydlig signal om att en förändring är på gång att ske. Idag förstärks barriärer i form av gator och järnvägar. Genom fysiska satsningar vid Amiralsgatan och kontinentalbanan i staden kan de ovan nämnda sociala faktorerna och områdenas status förbättras (Malmö stad 2013, s. 165). Vidare beskriver kommissionen i åtgärdsförslaget att de sociala förutsättningarna påverkas genom att förnya och förbinda närliggande bostadsområden med nya funktioner, byggnader, bostäder och infrastruktur inklusive ny tågstation. Tanken är att även arbetet med Amiralsstaden ska fungera som ett verktyg för lokal mobilisering och lokalt jobbskapande, likt som i projektet "Bygga om Dialogen".

Social konsekvensbedömning (SKB)

Som nämnts ovan handlar *åtgärd 1.2.2.1* om att *införa sociala konsekvensbedömningar som ska föregå samtliga beslut rörande fysiska investeringar*. Sociala konsekvensbedömningar förkortas SKB. Hösten år 2014 arbetade en sammansatt grupp bestående av medlemmar från Stadsbyggnadskontoret, Gatukontoret, Miljöförvaltningen och Stadskontoret med att ta fram ett anpassat verktyg utefter Malmös ambitioner (Malmö stad 2020, s. 2). Det centrala för en SKB är det sociala kapitalet som representerar generell tillit och socialt deltagande (Malmö stad 2020, s. 3). Vid tillämpning av SKB finns en matris som tagits fram som hjälp vid själva bedömningen. Syftet med matrisen är bland annat att sociala frågor lyfts tidigt och att ge beslutsfattare bättre uppfattning om vilka miljöer de säger ja eller nej till (Malmö stad 2020, s. 4).

Verktyget har under arbetsprocessen prövats i olika stadier på projekt tillsammans med olika intressenter såsom byggherrar, konsulter, MKB Fastighets AB, medborgare och förvaltningar. Sedan pilotåret år 2015 har manualen och tillhörande matris för den sociala konsekvensbedömningen reviderats i omgångar. Senaste revideringen gjordes efter utvärdering år 2019 för att underlätta hanteringen av verktyget SKB i planprocesser och för att tydliggöra hur matrisen och manualen för denna kan tillämpas. Stadsbyggnadsnämnden har tagit beslut om att en SKB ska tillämpas åtminstone vid framtagandet av översiktsplaner och planprogram (Malmö stad 2020, s. 2).

4.2.3 Samverkan mellan kommun och byggherre

4.2.3.1 Om verktyget

Ytterligare verktyg några av kommunerna berättat om under intervjuerna är olika former av samarbeten och dialoger med byggherrar. Genom samverkan mellan kommun och privat byggbolag kan exempelvis olika byggprojekt prövas som annars inte hade varit möjligt. Vidare kan kommuner genom dialoger med byggherrar även styra exempelvis upplåtelseform trots att kommunerna själva inte äger marken. Nedan ges två exempel på projekt som genomförts genom samverkan mellan kommun och byggherre av sådan karaktär.

4.2.3.2 Exempel på tillämpning

Pilotprojekt i Örebro

Ett exempel på när kommun och byggherre samverkat är ett pilotprojekt mellan Örebro kommun och ett byggbolag där man försökt bygga nya hyreslägenheter med överkomliga hyror (Sveriges Television [SVT] 2018). Örebro har funderat över hur kommunen kan vara med och skapa bostäder med lägre hyror för fler för att minska trångboddhet, välkomna fler till staden och ge fler möjlighet att hyra en bra bostad (Örebro kommun 2017). I kommunen har det byggts många nya bostäder de senaste åren men nyproduktion är vanligtvis dyrt och som kommun har man inte särskilt många verktyg för att stimulera billigare bostäder. Örebro kommun har emellertid tillsammans med ett byggbolag lyckats utveckla en modell för just detta ändamål (Örebro kommun 2021a).

Bygg- och fastighetsbolaget, Botrygg (Botrygg u.å. a), har i samverkan med Örebro kommun arbetat fram en modell: Bostadsrätterna säljs till marknadspris och en del av vinsten från försäljningen av bostadsrätterna återinvesteras i ett antal hyreslägenheter genom hyressubventioner av dessa. Ju bättre ekonomin blir i bostadsrättsaffären desto mer kan hyran i hyresrätterna sänkas (Botrygg u.å. b). Samarbetet grundar sig alltså i att lägenheterna som byggs i det nybyggda kvarteret Startbanan i Södra Ladugårdsängen dels ska bli bostadsrätter, dels hyresrätter (Örebro kommun 2021a). Enligt modellen kommunen och bostadsföretaget arbetat fram måste projekten inte ligga i geografisk anslutning till varandra (Botrygg u.å. b).

Kommunen har erbjudit byggbolaget en tomt och i avtalet reglerat att ett visst antal av de nya lägenheterna ska ha en lägre hyra än normalhyran (Örebro kommun 2017). En del av vinsten på bostadsrätterna ska alltså finansiera en lägre hyra till en del av hyresrätterna (Örebro kommun 2021a). Totalt kommer 130 lägenheter byggas och 10-20 stycken av dessa planeras bli lägenheter med en lägre hyra än normalt (SVT 2018). Modellen som tagits fram innefattar en juridiskt förankrad avtalsmodell som säkerställer lägre hyresnivåer över tid. I detta fall kommer hyresnivåerna att låsas fast i avtalet på en period om 15 år och därefter kommer bruksvärdeshyra att tillämpas. Som ett exempel kommer en hyreslägenhet på 3 rum och kök ha en hyra omkring 7 500 kr/mån jämfört med en normalhyra på ungefär 10 000 kr/mån och förhoppningen är att fler liknande satsningar blir till (SVT 2018).

En förutsättning för att lyckas med projektet och kunna erbjuda lägenheter med billigare hyra har varit den så kallade Örebromodellen. Modellen innebär att kommunen säljer färdigplanerad mark men samtidigt ställer tydliga krav för att goda livsmiljöer även ska kunna skapas. Med hjälp av modellen kan snabbt byggande av hög kvalitet underlättas och ökade ambitioner för social hållbarhet möjliggöras (Örebro kommun 2017). Vidare är modellen som tagits fram flexibel och kan justeras i samråd med kommunens önskemål. Exempelvis att antingen får ett fåtal lägenheter kraftigt sänkt hyra eller att fler lägenheter får en lägre hyra (Botrygg u.å. b).

Byggprojekt i Huddinge kommun

I kontakt med kommunen har framkommit att de genom att föra dialoger med byggherrar lyckats påverka upplåtelseform och lägenhetsstorlek trots att de själva inte äger marken och därmed inte kan styra det genom markanvisning. Under intervjun med kommunen berättade intervjupersonen om ett sådant exempel i Masmö, Vårby som är ett hyresrättsdominerat bostadsområde. Byggherren hade planerat att enbart bygga hyresrätter då det under den tiden var mer ekonomiskt lönsamt medan kommunen även ville få till bostadsrätter. Genom kommunens dialoger med byggherren slutade det med att även bostadsrätter kom till. Intervjupersonen berättade även om ett ytterligare exempel där kommunen genom dialog med byggherren lyckades få till fler större lägenheter. Byggherren planerade

nästans enbart 1-2 rum och kök och ett fåtal 3or i ett område där kommunen noterat att folk flyttade ut från efter att de fått jobb och där det kan ha berott på att det inte funnits större lägenheter att tillgå när de boende bildat familj. I intervju med kommunen framkom att dialog med byggherren gällande de planerade lägenhetsstorlekarna gjorde skillnad. Byggbolaget byggde ett antal fler större lägenheter trots att det kan ha påverkat den ekonomiska vinsten. Intervjupersonen har goda tidigare erfarenheter av just dialoger och berättar att det påverkat utfallet. Vidare betonade intervjupersonen att det är tidigt i planeringsprocessen och genom dialoger med den som ska exploatera som man hinner göra allra störst skillnad. När en detaljplan för planområdet redan är framtaget är det troligtvis för sent för att kunna påverka i samma utsträckning.

4.2.4 Medborgardialog

4.2.4.1 Om verktyget

Genom medborgardialog vid fysisk planering kan medborgarna släppas in i ett tidigt skede innan den formella planprocessen börjar, viktiga frågeställningar kan fångas upp och förbättra kvaliteten i planeringen (Boverket 2021b). Dialogen ska öka medborgarinflytandet och blir ett viktigt verktyg som bland annat kompletterar den representativa demokratin (Boverket 2022c). Enlig forskning stärker deltagande i olika sammanhang sammanhållningen i ett samhälle (Boverket 2022c) och som nämnts i *avsnitt 3.7.2 Effekter av segregation* löper ett segregerat samhälle större risk att inte vara sammanhållet. Vidare skapas också ett förtroende mellan medborgare och kommun och den fysiska planeringens legitimitet ökar vid ökat deltagande. Exempelvis kan det handla om placering av nya bostäder. Lyckas man med en god medborgardialog kan man uppnå en ökad förståelse för olika ställningstaganden fastän samtliga parter inte är överens. Även demokratin på lokal nivå kan stärkas genom att fler röster hörs. Värt att nämna är emellertid att det finns en risk att personer som väl deltar i dialogen får oproportionerligt mycket inflytande i förhållande till de personer som inte deltar men som berörs av frågan (Boverket 2022c). Det är således av stor betydelse att få en blandad sammansättning av personer och grupper att delta i dialogerna.

Idag finns det inget lagkrav på att medborgardialog ska genomföras enligt PBL, till skillnad från den formella samrådsskyldigheten där kommunen måste samråda med medborgare om såväl översiktsplan som detaljplan. Lagrum för detta redovisas i *avsnitt 4.2.5 Informationsspridning*. Exempelvis kan medborgardialog tillämpas i samband med översiktlig fysisk planering såsom när en ny översiktsplan tas fram eller vid ändring av en befintlig sådan (Boverket 2021c). Under det formella samrådet utgår man i dialogen från redan framtagna förslag och från kommunens analyser av sociala, ekonomiska och miljömässiga konsekvenser. Vid ett samråd i samband med förslag på ny översiktsplan ska kommunen redovisa vad förslaget betyder för användningen av mark- och vattenområden, anledning till deras beslut, konsekvenser av förslaget samt planeringsunderlag som påverkar bedömningen av förslaget i fråga. Vid ett samråd i samband med en detaljplan ska kommunen redovisa planförslaget, skäl till förslaget samt planeringsunderlag (Boverket 2022c). Med andra ord innebär detta att när samrådet börjar har kommunen redan gjort flera ställningstaganden samt bedömt planens konsekvenser (Boverket 2021c). För att dialogen med medborgarna däremot faktiskt ska kunna bidra till goda resultat måste dessa dialoger påbörjas innan alla dessa, precis nämnda, underlag är framtagna (Boverket 2022c).

Medborgardialog innebär i kommunens hägn att dialoger anordnas i sådana frågor som går att påverka och där beslutsfattare är påverkbara. Såväl frågan, målgruppen som påverkbarheten ska vara tydligt definierad. Vidare ska dialogerna ske systematiskt och resultatet ska komma till användning. Det är med andra ord inte fråga om en medborgardialog i situationer då ett beslut redan är fattat eller då ett

möte hålls med medborgarna i syfte att informera om ett beslut (Sveriges Kommuner och Regioner [SKR] 2019, s. 10). Väljer en kommun att ta initiativ till medborgardialog långt före de ovan nämnda ställningstaganden är gjorda kan i stället medborgarnas kunskap, tidigare erfarenheter och behov ligga till grund för men även förbättra beslutsunderlaget avsevärt. Framför allt gäller detta i samband med en översiktsplan, i samband med en detaljplan är däremot vissa avgöranden alltid gjorda när initiativ tas till planen (Boverket 2021c).

4.2.4.2 Exempel på tillämpning

Hallunda/Norsborg i Botkyrka

Nedan presenteras först kort vad projektet innebär och sedan förklaras hur medborgardialog används som ett verktyg i processen. All information som presenteras i detta avsnitt kommer från intervju med kommunen.

Hallunda/Norsborg är i ett område i Botkyrka som är schematiskt byggd med tydliga band. Det innebär att serviceverksamheter och olika typer av bostadsbebyggelse är belägna skilda från varandra, exempelvis flerbostadshus för sig, radhus för sig och villor för sig. Enligt Översiktsplanen ska Hallundavägen, som idag är en fyrfilig bilväg utan gång- och cykelväg, omvandlas till en så kallad stadsgata. Stadsdelen ska dessutom förtätas och vissa platser ska utvecklas på så sätt att de blir noder som fungerar som mötesplatser. Området i planprogrammet är ett område som av olika anledningar påverkar hela stadsdelen och är därmed mycket viktig för de boende där. Vägen planeras flyttas så att den går närmare fasaderna och därmed ger plats för ny bostadsbebyggelse. Vägen kommer, genom projektet, att bli tvåfilig med gång- och cykelväg samt planteringszon. Detta i kombination med att den möter fasad planeras resultera i en trevlig stadsgata. Bebyggelsen planeras uppföras i 4-7 våningar och planen från början var att få till cirka 1 000 bostäder men det blir troligen fler i genomförandet. Bostäderna placeras framför allt i närheten av tunnelbana och centrum. Kvarteren ska vara slutna för att skydda mot buller. Ur ett socialt perspektiv tros projektet leda till att fler kan använda miljön genom att målpunkterna ska fungera som mötesplatser samt att ett tillägg av funktioner lockar till sig fler människor. Området kommer inte vara lika bildominerat efter projektets genomförande vilket i sig gör det tillgängligt för fler grupper i samhället. Förslaget innebär också två nya torg och flera små fickparker.

Sociala aspekter har fått ta plats och har påverkat hur programuppdraget är formulerat, inventering i inledande skede, hur processen lagts upp och slutligen hur förslaget utformats. Det finns ett tungt vägande allmänintresse i projektet och programuppdraget innehåller bland annat ett krav på samverkan med medborgare och lokala aktörer samt att samrådsförfarandet ska utvecklas på så sätt att det riktas specifikt mot grupper som vanligtvis är svåra att nå. Samrådsförfarandet tas även upp som exempel i avsnitt 4.2.5 *Informationsspridning*. Dessutom ska markanvändningen i området syfta till ökad jämlikhet på platsen. Syftet med planprogrammet anges bland annat vara att skapa en trygg, levande stadsdel med varierande funktioner och välfungerande offentliga rum. När sådana krav och visioner specificeras redan i programuppdraget ger det ett politiskt beslut som i sin tur ger kommunen mandat att göra sådana prioriteringar genom projektet. Det har i projektet gjorts analyser över vilken typ av bostäder som efterfrågas på platsen idag, vilka prisnivåer som är lämpliga och också hur det förhåller sig till de bostäder som redan finns på platsen idag.

Det gjordes en bred kartläggning genom bland annat de fem senaste årens medborgardialoger. Botkyrka jobbar mycket aktivt med medborgardialog. Det fanns därmed en tydlig bild av vilka grupper som inte hade uttryckt sig i medborgardialogerna under åren. Det visade sig framför allt vara en brist på

uttalanden från unga, näringsidkare och personer med funktionsnedsättningar. Därför gjordes några särskilt riktade konsultationer med några grupper. Det gjordes dels mot unga tjejer genom att en sommarpraktikant gick runt i stadsdelen och pratade med dem på plats. Det gjordes även liknande i gymnasiesärskolan där de fick berätta hur de ser på platsen och hur stadsdelen fungerar för dem. Dessutom pratade kommunen med personer som arbetar med exempelvis daglig verksamhet, tillgänglighetsfrågor och funktionsrätt i kommunen samt nätverksgruppen med fokus på verksamheter för barn och unga inklusive Barnombudsmannen. Slutligen hölls även konsultationer med fastighetsägare inom planområdet samt trygghets- och säkerhetssamordnare. Efter detta gjordes en kartläggning av sociala aspekter på platsen. Projektet är i ett tidigt skede. Planprogrammet närmar sig godkännande och snart kan arbetet med att ta fram detaljplaner påbörjas.

Fokus Skärholmen i Stockholm

Fokus Skärholmen planeras utgöra ett profilprojekt för hur socialt värdeskapande kan uppnås genom stadsutveckling. Projektet drivs gemensamt av stadens förvaltningar och bolag för att få i gång stadsutveckling och bostadsbyggande i Vårberg, Skärholmen, Bredäng och Sätra. Fyra stadsbyggnadsstrategier ska genomsyra alla detaljplaner för att förverkliga de tre mål som finns för projektet (Stockholms stad 2017, s. 3). Mål och strategier presenteras kortfattat nedan. Projektet faller under tillämpning av medborgardialog då stort fokus ligger på att hela processen ska vara lokalt förankrad.

De tre målen är:

- *Sammanhållen och varierad*: En sammanhängande stadsdel som präglas av stor variation eftersträvas. Det ska finnas tydliga och trygga stråk mellan en variation av platser. På så sätt ska tillgängligheten för ett aktivt stadsliv för individer med olika förutsättningar och i varierande åldrar stärkas.
- *Levande och innehållsrik*: Skärholmen ska vara en öppen och inbjudande stadsdel där det finns plats för alla året och dygnet runt. Stort fokus ska ligga på barn och unga i form av bland annat utveckling av skolor, kultur, fysisk aktivitet och föreningsverksamhet.
- *Delaktig och lärande*: Skärholmen ska utvecklas med utgångspunkt i det befintliga för att säkerställa att gammalt och nytt samverkar på ett bra sätt. Invånarperspektivet är viktigt och invånare såväl som externa aktörer och verksamheter ska involveras.

(Stockholms stad 2017, s. 5)

De fyra stadsbyggnadsstrategierna är:

- *Allsidiga boendemiljöer*: Handlar om att blanda upp bostadsbebyggelsen med kommersiell och offentlig service för att uppnå en högre grad av funktionsblandning. Exempel på åtgärder inom det här målet är att skapa levande bottenvåningar, säkerställa mångfald av funktioner, sträva efter småskalighet och variation samt att möjliggöra tillfällig arkitektur och användning.
- *Mångfald av gemensamma rum*: Skapa gemensamma rum som leder till att människor med olika bakgrund möts i vardagen. Denna strategi handlar om att placera och utforma parker, torg och andra offentliga platser på så sätt att de är uppskattade och används året om. Exempel på åtgärder inom det här målet är att skapa mångfald av användningsområden, tillföra lokala mötesplatser i stadsnoder, utforma kvalitativa gårdsrum med plats för grönska samt skapa levande lokala centrum.
- *Ett promenadvänligt gång- och gatunät*: De befintliga trafiklederna ska kompletteras med gång- och cykelvägar för att säkerställa att det finns en möjlighet att promenera mellan målpunkter. Detta för att tillgängliggöra dessa för fler sociala grupper samt skapa liv i stadsmiljön. Exempel på åtgärder inom det här målet är att anlägga gator av varierande karaktär, ut/-avveckla gångtunnlar samt utveckla kollektivtrafiken i regionen.
- *Lokalt förankrad process*: Medborgardialog anges som ett viktigt verktyg för att stärka det lokala medskapandet i stadsplaneringen. Exempel på åtgärder inom det här målet är att genomföra utvecklade samråd och dialog för att nå fler grupper, säkerställa deltagande i gestaltning och utformning samt att vara extra lyhörd för lokala initiativ. Dessutom kan byggemaskaper användas som möjlighet till medskapande. I projektet finns ett mål att skapa möjlighet för att kunna markanvisa till byggemaskaper som i dagsläget används i mycket liten utsträckning i Stockholm. Mer om byggemaskaper och arbetet med medborgardialog nedan.

(Stockholms stad 2017, s. 10-17)

En byggemaskap innebär att det är människorna som ska bo i byggnaden som själva äger och driver byggprojektet (Boverket 2022a). Med en sådan byggemaskap avses enligt 3 § Förordning om stöd till byggemaskaper (SFS 2019:676) den ekonomiska förening som bildats i syfte att anordna bostäder åt föreningens medlemmar genom nybyggnad, tillbyggnad eller ombyggnad av byggnad som tidigare använts för annat ändamål.

Vad gäller medborgardialog har man bland annat, i projektet, använt sig av en webbenkät som kallas "Bästa platsen!". Genom enkäten inkom 476 beskrivningar av platsen från medborgarna. Målgruppen för projektet är de som redan är bosatta i området, framtida invånare samt besökare inom hela stadsnämndeområdet (Stockholms stad 2017, s. 16).

Projektet DrottningH i Helsingborg

Ombyggnadsprojektet DrottningH som pågår i miljonprogramsområdet Drottninghög i Helsingborg är ännu ett exempel på där man valt att utnyttja och tillämpa dialoger. Här utgör samverkan och aktiva dialoger med boende, stadens förvaltningar och andra parter grunden i projektets arbete (Helsingborgs stad u.å. a). I planprogrammet för Drottninghög skriver man att projektet genom detta kan ta del av lokal kunskap om området samtidigt som de boende ges tillfälle att kunna engagera sig i utvecklingsarbetet av stadsdelen (Helsingborgs stad 2012, s. 28). Stadens kommunala bostadsbolag, Helsingborgshem som även är den största fastighetsägaren på området (Helsingborgs stad u.å. b), driver

sedan år 2011 tillsammans med kommunen, Helsingborgs stad, stadsutvecklingsprojektet DrottningH som pågår fram till år 2035 (Helsingborgshem u.å. c). Exempelvis ska information som är riktad till Helsingborgshems hyresgäster komma från bostadsbolaget medan kommunen informerar om förändringar på allmänna ytor (SKR 2020).

Målet med projektet är att göra stadsdelen till en integrerad del av staden, både fysiskt, mentalt och socialt. Visionen är att tillföra nya mötesplatser och fler moderna bostäder för olika målgrupper (Helsingborgshem u.å. c). Eftersom detta projekt omfattar flera åtgärder såsom skapande av nya mötesplatser men även sociala insatser kommer det att nämnas mer än en gång i detta examensarbete vad gäller exempel på tillämpning av olika verktyg. I just detta delkapitel kommer enbart fokus ligga projektet kopplat till dialoger och samverkan, vilken även är det som utgör grunden för projektet (Helsingborgshem u.å. a).

DrottningH leds av tjänstemän och personer från flera av stadens olika förvaltningar samt flertalet bolag. Som nämnts ovan är dialog grunden i projektet och även det som karakteriserar projektets förhållningssätt. Ett dialogbaserat arbetssätt genomsyrar hela projektet och exempelvis ligger fokus på att avsöka och bjuda in relevanta intressenter kontinuerligt i olika processer. Här har som nämnts ovan, fokus legat på dialog med boende i området, förvaltningar i staden samt andra parter. Vidare har man i projektet även försökt hitta och prövat innovativa sätt att genomföra olika dialoger. Bland annat har detta skett genom olika aktiviteter, delprojekt samt delprocesser (Helsingborgs stad u.å. b). Exempelvis har ungdomarna i området involverats i stadsplaneringen. De har bland annat fått ta fram visioner för stadsdelen och fått en ökad kunskap om planerna för området. Den välbesökta lekplatsen i området "Prinsessor och Drakar" som nämns i *avsnitt 4.2.10 Utformning av allmänna platser* har designats av barnen i stadsdelen tillsammans med DrottningH och det lokala biblioteket (Helsingborgs stad u.å. a).

Vid omvandlingen av de befintliga hyreslägenheterna i stadsdelen har Helsingborgshem jobbat genom nära dialoger med de som känner till bostäderna allra bäst, nämligen de som bor där. Bland annat har bostadsbolaget varit ute på området och på så sätt varit nåbara men även engagerat sig i områdesdagar och arbetat nära lokala hyresgästföreningar i olika arrangemang (SKR 2020). Helsingborgshem intervjuade exempelvis år 2013 drygt 300 hyresgäster på Drottninghög om de boendes behov och önskemål vad gäller deras bostad. Detta gav bostadsbolaget värdefull information om vad hyresgästerna anser är viktigt när de själva väljer bostad (Helsingborgshem u.å. a). Efter det har bostadsbolaget fortsatt med ytterligare ett stort dialogprojekt, Drottninghög Tillsammans, där de intervjuade 250 drottninghögsbor. Syftet med intervjuerna var att ta reda på vad de boende anser är viktigt i den fortsatta utvecklingen. Bland annat ställdes frågor om var i området man trivs allra bäst, vilka platser som kan utvecklas. Svaren kommer Helsingborgshem att ta tillvara på och de kommer att utföra en viktig grund i det fortsatta arbetet (Helsingborgshem u.å. a).

4.2.5 Informationsspridning

4.2.5.1 Om verktyget

Enligt 5 kap. 11 § 1-2 st. Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) ska kommunen vid framtagandet av en detaljplan bjuda in ett antal aktörer till samråd. Paragrafen lyder:

“I arbetet med att ta fram ett program enligt 10 § eller ett förslag till en detaljplan ska kommunen samråda med

- 1. länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten och de kommuner som berörs,*
- 2. de kända sakägarna och de kända bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs,*
- 3. de kända organisationer av hyresgäster som har avtal om förhandlingsordning för en berörd fastighet eller, om någon förhandlingsordning inte gäller, som är anslutna till en riksorganisation inom vars verksamhetsområde en berörd fastighet är belägen, och*
- 4. de myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget.*

Kommunen behöver dock inte samråda med bostadsrättshavare, hyresgäster, boende eller organisationer av hyresgäster, om det är uppenbart att förslaget saknar betydelse för dem.”

Vidare anges i 5 kap. 12 § PBL att syftet med samråd är “att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och att ge möjlighet till insyn och påverkan”. Det finns alltså ingen lagstadgad skyldighet för kommunen att samråda med övriga kommuninvånare som inte bor eller är verksamma i det aktuella området.

I litteraturstudien konstaterades att en av de bakomliggande orsakerna till att segregation uppstår är när vissa grupper av människor diskrimineras genom att inte alla har likvärdig tillgång till information. Med bakgrund i det anser kommunerna att ett sätt att motverka segregationen är att arbeta aktivt för att information om deras arbete och pågående projekt ska nå ut till så många som möjligt. Detta verktyg handlar alltså om att ge en insyn i kommunens projekt som går utöver den lagstadgade samrådspikten. Exempel på hur det kan gå till ges nedan, ett i Helsingborg och ett i Botkyrka.

4.2.5.2 Exempel på tillämpning

Detaljplan i Helsingborg

I intervju med kommunen berättades om hur man i arbetet med en detaljplan satsade extra mycket på att informera kommuninvånarna om ett pågående projekt. Detta gjordes på flera sätt. Bland annat bildade man en grupp av kvinnor med olika etnisk bakgrund som erbjöds att gå på stadsrundvandring och fick information om innebörden av den nya detaljplanen i området. Deras uppgift var sedan att sprida information vidare till sina “communities”. Gruppen av kvinnor kallades för stadsdelsmammor. Kommunen var även ute i skolorna och berättade om projektet med hopp om att eleverna sedan skulle sprida information vidare till sina föräldrar. Utöver detta sattes informationsaffischer upp och stadsrundvandringar hölls för flera grupper. Alla åtgärderna gjordes i syfte att sprida information samt att låta fler röster bli hörda. Framför allt de röster som vanligtvis inte hörs i sådana här sammanhang.

Vidare har även exempelvis Helsingborgshem i samband med utvecklingsprojektet DrottningH, som nämnts tidigare, under många år bokat många möten med boende i deras egna hem. Detta för att underlätta och kunna ge bättre service samt bygga bättre relationer men även för att undvika missförstånd eller felaktig ryktesspridning. Vidare har bostadsbolaget även under många år samarbetat med områdets skola med årskurserna 1-6 i olika projekt och aktiviteter. Genom besök på skolan har Helsingborgshem kunnat sprida enkel information om bolagets samt stadens tankar och idéer om områdets framtid (SKR 2020).

Hallunda/Norsborg i Botkyrka

Detta projekt har beskrivits tidigare under *avsnitt 4.2.4 Medborgardialog* men tas även upp här då det innehåller flertalet intressanta tillvägagångssätt för informationsspridning. All information i detta avsnitt kommer från intervju med kommunen.

Det utvecklade samrådsskedet i Botkyrka innebar bland annat en film som presenterade projektet. Dessutom hölls digitala möten och en rundvandring med ungdomsfullmäktige för att hjälpa dem att sätta sig in i projektet. Detta gjordes för att ungdomsfullmäktige skulle bli insatta och engagerade nog att lämna synpunkter vilket uppges ofta vara svårt annars. Dessutom sattes informationsskyltar upp i programområdet, anslag i de boendes portar, centrum och på folkets hus, utställning hölls på biblioteket och det förekom återkoppling med en nätverksgrupp. Slutligen skickades förslaget på remiss till socialförvaltning och till EST-samverkan. EST-samverkan är en grupp som består av avdelningen för trygghet och säkerhet, Botkyrkabyggen, räddningstjänsten och polisen. Dessutom har stor vikt lagts vid hur själva planförslaget har utformats. Förslaget har beskrivits i text, förändringar har även synliggjorts i bild. Utöver det har kommunen också arbetat för att ha ett representativt bildmaterial. Det har inneburit att det ska vara en variation i vilka människor som syns på bild i förslaget så att fler individer kan identifiera sig med dem. Värt att nämna är att tillvägagångssätten för informationsspridning delvis var en effekt av pandemin som pågick vid tillfället.

4.2.6 Markanvisning

4.2.6.1 Om verktyget

Tillämpningen av markanvisningsavtal förutsätter att kommunen äger den mark som ska bebyggas. Markägandet i sig är således ett viktigt verktyg för att kunna styra bostadsförsörjningen i önskad riktning. Detta görs oftast genom så kallade markanvisningsavtal. Markanvisningsavtal gör det möjligt för kommunen att ställa krav, exempelvis på upplåtelseform och lägenhetsstorlek, i bland annat bostadsprojekt (Boverket 2020b). Lag om riktlinjer för kommunala markanvisningar (SFS 2014:899) definierar i 1 §, markanvisning enligt följande:

“Med markanvisning avses i denna lag en överenskommelse mellan en kommun och en byggherre som ger byggherren ensamrätt att under en begränsad tid och under givna villkor förhandla med kommunen om överlåtelse eller upplåtelse av ett visst av kommunen ägt markområde för bebyggande.”

Vidare säger lagen, i 2 §, att kommuner som använder sig av markanvisningar ska anta riktlinjer för detta. Dessa riktlinjer ska innehålla följande tre saker:

- Kommunens utgångspunkter och mål för överlåtelse eller upplåtelse av markområden för bebyggande
- Handläggningsrutiner och grundläggande villkor för markanvisningar
- Principer för markprissättning.

Markanvisningen kan antingen ske via direktanvisning eller anbudsförfarande (kallas av vissa kommuner för jämförelseförfarande eller liknande). Direktanvisning används främst då en byggherre kontaktar kommunen med ett specifikt förslag som också stämmer överens med kommunens mål och visioner för området. Det kan även användas då en byggherre ansöker om planbesked för egenägd mark och i samband med exploateringen har ett intresse av att köpa angränsande mark av kommunen. Då anbudsförfarande används kan kommunen ställa krav på fler saker än priset, exempelvis hyresnivåer, byggstart, upplåtelseform och utformning. Det finns olika typer av urvalskriterier för anbudsförfarande; priset kan vara enda urvalskriterium, priset kan vara fast och urvalskriterier utgörs av krav fastställda av kommunen eller så kan urvalskriterierna utgöras av krav och pris gemensamt (SKR 2021, s. 8-9).

En intressant aspekt är att kommunen har möjlighet att ge en byggherre dubbla markanvisningar. Detta innebär att ett markanvisningsavtal skrivs gällande ett attraktivt område samt ett avtal gällande ett område där intresset för byggande är litet från byggherrarnas sida (SKR 2021, s. 9).

Av intervjuer med några kommuner framkom det att, vad gäller åtgärder för att motverka segregationen i kommunen, gäller de vanligaste kraven i deras markanvisningar styrning av upplåtelseformer, hyresnivåer, lägenhetsstorlek och krav på att mötesplatser ska finnas. Konkreta exempel på hur markanvisning tillämpats i några av dessa aspekter ges nedan.

Något som också framkom i intervjuer är att det är av stor vikt både hur kraven som syftar till social hållbarhet formuleras för att få önskad effekt och dessutom hur de övriga kraven formuleras. Detta är viktigt på grund av att för högt ställda krav eller ogenomtänkta formuleringar kan leda till att kraven motsäger varandra. Exempelvis kan det vara så att det ställs krav på nybyggnation av hyresrätter för att en blandning av upplåtelseformer i området eftersträvas samtidigt som det ställs höga krav på gestaltning och innovativa lösningar för bebyggelsen. Detta är krav som orsakar att hyran eller priset på bostäder inom området trissas upp. Andra sådana fördyrande krav är garage i källare och lokaler i bottenplan. Ibland är det alltså nödvändigt för kommunen att dämpa sin entusiasm i detta skede och nöja sig med lägre ställda krav inom vissa kategorier för att uppnå önskad effekt.

4.2.6.2 Exempel på tillämpning

Solhagaparken i Huddinge

Ett konkret exempel där kommunen använt sig av markanvisningsavtal för att styra stadsbyggandet i staden åt önskad riktning är i Solhagaparken i stadsdelen Vårby Haga i Huddinge kommun. I markanvisningsprogrammet för Solhagaparken som publicerades år 2016 beskriver kommunen att Huddinge växer och ett mål för den övergripande planeringen bland annat är att skapa en tätare, grönare och mer blandad stad. Markanvisningsområdet avser ett cirka 4 200 m² stort område och detaljplanen möjliggör uppförande av bostadsbebyggelse i flerbostadshus med mellan 100-150 lägenheter, som föreslås uppföras i huskroppar i fem till sex våningar. Vidare beskriver kommunen i

markanvisningsprogrammet att det i stadsdelen Masmo/Vårby Haga finns möjligheter att verka för blandade upplåtelseformer och bostadstyper (Huddinge kommun 2016, s. 2).

I mark- och genomförandeavtalet för området beskriver kommunen att det före utförandet framför allt fanns mindre lägenheter i stadsdelen. Kommunen valde därav att i avtalet ställa krav på att minst 30 % av lägenheterna inom exploateringsområdet ska bestå av tre rum och kök eller större med en boarea, BOA, om minst 60 m². Detta för att projektet ska bidra till en blandning i området (Huddinge kommun u.å., s. 2). Utifrån kontakt med kommunen framkom att exploitören som vann anbudstävlingen uppförde bostäderna precis enligt kravet i avtalet, det vill säga 30 % tre rum och kök precis över 60 m² och resterande små lägenheter.

Trasthagen i Uppsala

Detaljplanen för Trasthagen, Sunnersta i Uppsala som vann laga kraft år 2010 är ytterligare exempel på när en kommun använt sig av markanvisning. I detta fall för att uppnå blandade boende- och upplåtelseformer för en mer heterogen blandning i området. Av kontakt med kommunen framkom att området före detaljplaneringen varit ett äganderättsdominerat område bestående av främst villor. I planbeskrivningen för detaljplanen beskrivs dess syfte att möjliggöra bostadsbyggande i en sammansatt och variationsrik bebyggelse i form av flerbostadshus samt radhus. Planförslaget omfattar cirka 100 bostäder i radhus i två våningar och punkthus i fyra våningar.

Vidare framgår det i planbeskrivningen att en del av kommunens bostadspolitiska strategi är att verka för boendeintegration och ett varierat bostadsutbud vilket innebär att kommunen aktivt ska verka för blandade upplåtelseformer. Uppsala kommun, fastighetsnämnden, beslutade år 2003 att anvisa marken i Trasthagen till Uppsalahem och JM och i markanvisningen ställdes bland annat krav på att cirka 60 % av bostäderna ska upplåtas med hyresrätt. Mer i detalj planerades punkthusen att upplåtas med hyresrätt och radhusen med bostadsrätt alternativt äganderätt. De två upplåtelseformerna hyres- och bostadsrätt är underrepresenterade i stadsdelen (Uppsala kommun 2008, s. 1-2). I intervju med kommunen framgick det att efter färdigställandet av detaljplanen upplåts radhusen med äganderätt och att det från kommunens sida hade varit mer önskvärt om radhusen i stället upplåtits med bostadsrätt för en ännu mer heterogen upplåtelseformsblandning i området.

Kv Cementgjuteriet i Uppsala

I detaljplanen för Kv Cementgjuteriet i Uppsala har kommunen också försökt åstadkomma blandade upplåtelseformer, även här genom markanvisning. I planbeskrivningen för den 2010-års lagakraftvunna detaljplanen Kv Cementgjuteriet m.m. beskrivs att syftet med planen är att göra det möjligt att skapa nya bostadskvarter med blandade upplåtelseformer. Bland annat omfattar planförslaget åtta bostadskvarter (totalt ca 850 nya bostäder) och byggnaderna föreslås främst vara fyra till sex våningar med tre högre volymer i sju, nio respektive elva våningar (Uppsalahem 2009, s. 1). Fastighetsnämnden i kommunen beslutade år 2005 att markanvisa viss mark inom Kv Cementgjuteriet till Uppsalahem. Kommunen ställde som krav i markanvisningen att 50 % av lägenheterna inom kv Cementgjuteriet ska upplåtas med hyresrätt. Vidare ställde kommunen även som krav att Uppsalahem förbinder sig att uppföra motsvarande antal hyresrätter inom områden där det finns underskott på hyreslägenheter. I planbeskrivningen beskriver kommunen att detta kan genomföras genom överenskommelser med andra byggherrar om resterande 50 % av byggrätterna inom Kv Cementgjuteriet (Uppsala kommun 2009, s. 2 (4)).

I en intervju med kommunen framkom att Uppsalahem uppmanades av kommunen genom detta villkor att använda Cementgjuteriet som ett slags bytesobjekt för att komma åt andra markområden i staden.

Detta eftersom många av de före detta industriområdena som är centralt belägna i staden till stor del är industritomter som sålts till privata bostadsrättsbyggbolag, vilket gör att det blir homogent med stor andel bostäder upplåtna med bostadsrätt. Vidare framgår det även i intervjun att Uppsala kommun under hela 2000-talet har arbetat med att exploatera och utveckla dessa områden till bostadsområden. I en sådan marknad där marken både är centralt belägen och privatägd blir det emellertid svårt för kommunen att kunna köpa de fastigheterna men med Cementgjuteriet fick Uppsalahem alltså möjlighet att byta till sig andra områden. Detta har resulterat i att det numera finns hyresrättskvarter även i de centrala delarna av Uppsala såsom Kungsängen som Uppsalahem annars kanske inte hade kunnat komma åt om de inte bytt mark. Från intervjun framgick det även att Uppsalahem utöver vanliga hyresbostäder även erbjuder så kallade ungdomsbostäder i kvarteret. Detta var en fråga Uppsalahem själva drev och inget som villkorades i markanvisningen. Uppsalahem är stadens kommunala bostadsbolag som bland annat erbjuder ungdomsbostäder för den som är 25 år eller yngre (Uppsalahem u.å.).

4.2.7 Ombildning från hyresrätt till bostadsrätt

4.2.7.1 Om verktyget

Först och främst ska det noteras att detta verktyg inte är ett verktyg som kommunen kan använda sig av direkt utan det sker indirekt genom de kommunala bostadsbolagen.

1 § Lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt (SFS 1982:352) säger följande:

“Enligt denna lag har hyresgäster rätt att genom en förening förvärva fast egendom för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt.

Rätten till förvärv gäller fast egendom som är taxerad som hyreshusenhet eller, om egendomen hyrs ut för något annat ändamål än fritidsändamål, som småhusenhet.

Vad som i denna lag sägs om fast egendom skall gälla även tomträtt. Vad som sägs om lagfart skall, när det är fråga om tomträtt, i stället avse inskrivning av förvärv av tomträtt.”

Nya bostadsrättsföreningar kan alltså bildas genom ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. Denna ombildning förutsätter att den fasta egendomen är taxerad som hyreshusenhet. Det går till på så sätt att de boende i en eller flera byggnader går ihop och bildar en bostadsrättsförening som sedan köper fastigheten eller fastigheterna från hyresvärden. Bostadsrättsföreningen upplåter sedan de befintliga hyreslägenheterna med bostadsrätt till sina medlemmar. Förvärvet kan ske på två sätt: det kan ske genom att bostadsrättsföreningen och fastighetsägaren kommer överens om det eller med stöd av ovan nämnd lagstiftning som innebär att bostadsrättsföreningen har en viss förtur gentemot andra intressenter som fastighetsägaren vill sälja till genom ett hembud (Tegelberg 2019, s. 32).

Det bör förtydligas att lagen inte innebär någon möjlighet för hyresgästerna att tvinga fram en försäljning från fastighetsägarens sida. Ombildningen förutsätter alltså att fastighetsägaren frivilligt överlåter fastigheten (Tegelberg 2019, s. 263). Ytterligare en förutsättning för att ombildningen ska komma till stånd är att det finns en kvalificerad majoritet ($> \frac{1}{2}$) bland hyresgästerna, det vill säga en övervägande andel boende som är för en ombildning. Det är ofta några få boende, så kallade

initiativtagare, som arbetar aktivt för att övertala sina grannar så att majoritet kan uppnås (Tegelberg 2019, s. 264). Bostadsrättsföreningen lämnar en intresseanmälan till inskrivningsmyndigheten som antecknas i fastighetsregistret och är gällande fram till den inskrivningsdag som inträffar närmast två år från den dag anteckningen gjordes (Tegelberg 2019, s. 267). Slutligen måste egendomen, enligt 2 § Lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt innehålla minst tre lägenheter för att ombildning ska kunna ske.

Av propositionen framgår att syftet med lagen är att främja övergång från hyresrätt till bostadsrätt samt att stärka hyresgästernas ställning och inflytande vid ombildning till bostadsrätt (Prop. 1981/82:169 s. 1). En annan bakomliggande tanke var att uppnå ett blandat bostadsbestånd i hyresrättsdominerade områden, framför allt i det bestånd som tillhör allmännyttan (Tegelberg 2019, s. 264). I intervjuer med kommuner och kommunala bostadsbolag är det just den sistnämnda aspekten som framkommit. I områden där den stora andelen hyresrätter anses vara problematiskt och det inte finns plats eller av annan anledning inte lämpar sig för ny bebyggelse, har kommunala bostadsbolag i överenskommelse med hyresgästerna sett till att ombildning till bostadsrätter kommit till stånd. Ombildning är alltså ett verktyg som används för att uppnå en blandning av upplåtelseformer inom ett område, som i sig, enligt alla intervjuade kommuner, är ett verktyg för att motverka segregation. Detta verktyg beskrivs i *avsnitt 4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer* nedan. Av Lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt framgår att även ombildning till kooperativ hyresrätt är möjligt. Det är inget som framhållits som ett verktyg från kommunerna eller de kommunala bostadsbolagen och det kommer därför inte behandlas här.

4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer

4.2.8.1 Om verktyget

Alla kommuner som intervjuats har uppgett att blandade upplåtelse- och boendeformer är ett verktyg som de använder sig av i sin stadsplanering. Blandningen av upplåtelseformer handlar framför allt om att skapa hyresrätter i områden som är dominerade av ägande- och bostadsrätter men det byggs även bostads- och äganderätter i hyresdominerade områden. Detta görs framför allt för att motverka den socioekonomiska segregationen genom att skapa bostäder som ställer olika krav på individers ekonomiska förhållanden.

Blandning av boendeformer avser olika bostadstyper såsom lägenheter, radhus och småhus. Syftet med detta är att möjliggöra en boendekarriär inom området så att de som vill bo kvar i området eller stadsdelen inte ska behöva flytta därifrån för att det saknas bostäder som passar deras nuvarande livssituation. Exempel på när sådana situationer kan uppstå är när familjen växer. Det är också ett viktigt verktyg för att motverka den demografiska segregationen som, bland annat beror på ålder, då det möjliggör boende för individer som befinner sig i olika skeden i livet.

För att motverka den demografiska segregationen ytterligare har flertalet kommuner svarat att de bygger för specifika åldersgrupper i vissa bostadsområden. Konkret innebär detta att man bygger bostäder som endast kan säljas till eller hyras ut till människor som är under eller över en viss ålder. Det kan också handla om att studentboenden eller äldreboenden integreras med varandra och/eller andra typer av bostäder.

Som nämnts i litteraturstudien är upplåtelseformer inte något som kommunen kan styra genom planbestämmelser i detaljplanen. Detta verktyg, som är av fysisk karaktär, förutsätter således

användningen av ett eller flera icke-fysiska verktyg. Exempelvis kan, i de fall kommunen äger marken, markanvisning användas för att styra upplåtelseformerna. Verktuget markanvisning beskrivs i *avsnitt 4.2.6 Markanvisning*. Ett sätt att uppnå en blandning av upplåtelseformer utan att bygga nytt är genom ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. Detta verktyg kan främst tillämpas av kommunen då kommunala bostadsbolag äger stora delar av hyresbeståndet i ett område. Detta verktyg har beskrivits tidigare i *avsnitt 4.2.7 Ombildning från hyresrätt till bostadsrätt*.

Blandade boendeformer kan, till skillnad från blandade upplåtelseformer, styras i detaljplanen. Kommuner som använder sig av detta har uppgett att detta görs genom att planbestämmelserna utformas på så sätt att de endast tillåter en specifik byggnadstyp, exempelvis småhus, radhus eller flerbostadshus. Exempel på planbestämmelser som styr utformningen av byggnaderna är högsta nockhöjd i meter för huvudbyggnaden, största tillåtna byggnadsarea, och endast friliggande hus (Adolfsson & Boberg 2019, s. 102-103). En kommun anger i intervjun att en styrning av boendeformer kan ses som en indirekt styrning av upplåtelseformer då vissa typer av boendeformer är starkt förknippade med en viss typ av upplåtelseformer. Exempelvis är friliggande hus oftast upplåtna med äganderätt.

Flera kommuner har uppgett att det inte är tillräckligt att blanda upplåtelseformer. Det är också viktigt att ställa krav på bostadsförmedlingen så att de planerade bostäderna tilldelas de önskvärda målgrupperna inom ett område. Det vill säga att exempelvis kötid inte alltid är den lämpligaste urvalsgrunden vid förmedling av hyresrätter när målet är att uppnå en viss blandning i området. Värt att nämna i samband med detta är att de kommunala bostadsbolagen i vissa kommuner valt att inte acceptera ekonomiskt bistånd som inkomstkälla vid upprättande av hyreskontrakt. Detta för att höja den socioekonomiska statusen bland sina hyresgäster då de allmännyttiga bostäderna i många fall präglas av låg socioekonomisk standard.

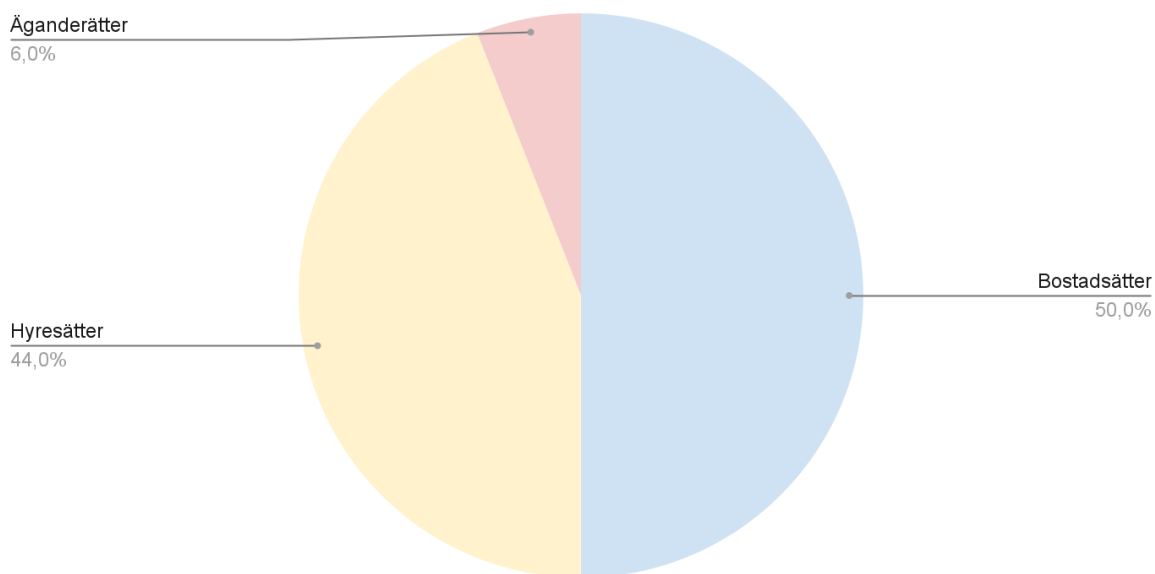
Flertalet konkreta exempel, från olika kommuner, på hur blandade upplåtelseformer och boendeformer tillämpats ges nedan.

4.2.8.2 Exempel på tillämpning

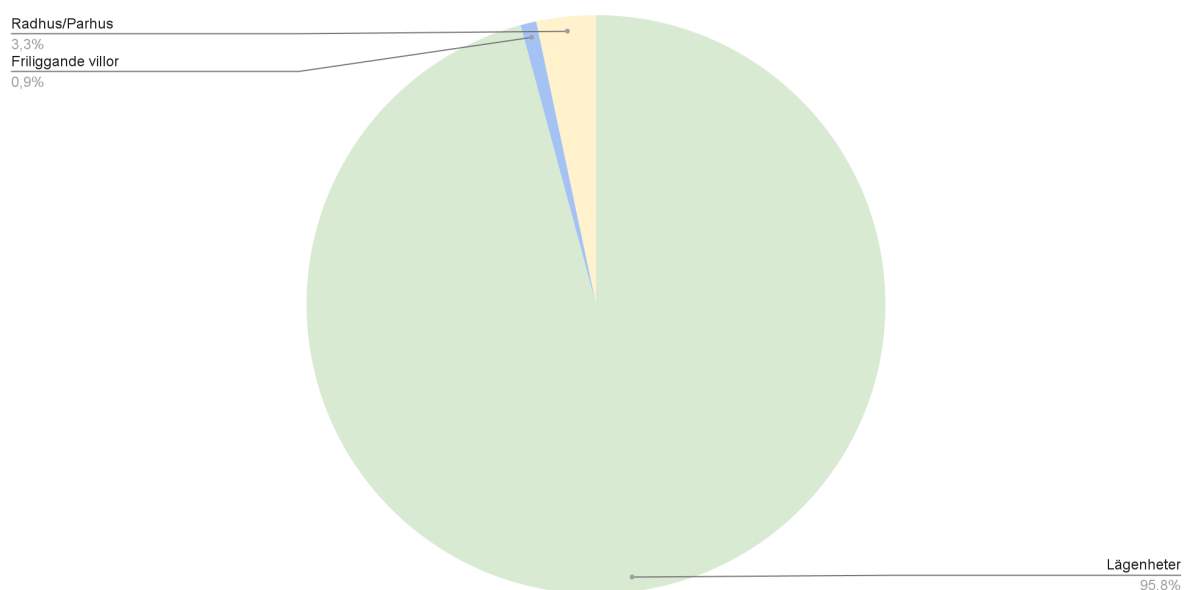
Vallastaden i Linköping

LinköpingsBo2016 är den första etappen av utvecklingen av Västra valla. Den bygger, enligt idéprogrammet, på tre grundläggande aspekter, dessa är: social hållbarhet, kreativitet och kunskap. LinköpingsBo2016 ska också genomsyras av utvecklande av kunskap och bred dialog (Linköping kommun 2012, s. 5). Vidare anges i idéprogrammet för Västra Valla att det ska bli en stadsdel med universitet, fritidsverksamheter och idrott, service, boende och handel. Vidare skrivs att utvecklandet av stadsdelen planeras medföra 1 000 - 2 000 bostäder. Mångfald i området ska uppnås genom att byggrätterna fördelas på många olika aktörer som består av både större byggbolag samt arkitekter. Varje aktör ska endast få möjlighet att bygga 1-70 lägenheter. De offentliga miljöerna ska utformas på ett nyskapande sätt som främjar möten mellan människor. Bostäderna i stadsdelen planerades bestå av blandade boendeformer såsom flerfamiljshus, tätare småhusbebyggelse samt äldreboenden och studentbostäder (Linköpings kommun 2012, s. 11).

År 2017 hölls en mäsas om arbetet med Vallastaden. I samband med det publicerades siffror för fördelningen av boende- och upplåtelseformer i den utsträckning som projektet kunde anses klart. Dessa siffror gällde alltså vid slutet av 2017 då det fanns 1 024 nyproducerade bostäder uppdelat på åtta kvarter. Siffrorna presenteras i figur 7 och 8 nedan (Linköpings kommun 2017).

Figur 7. Fördelningen av upplåtelseformer i Vallastaden 2017.

Figur 8. Fördelning av boendeformer i Vallastaden 2017.

Arbetet med Vallastaden har delvis följts upp, detta behandlas i avsnitt 4.4.1.2 Vallastaden i Linköping.

Limhamns Sjöstad i Malmö

Limhamn är en stadsdel i Malmö som ses som ett välbärgat område av många av stadens invånare. Stadsdelen har en stark historisk identitet som fiske- samt industristad och har de senaste tio åren successivt växt fram och blivit bebyggt med bostäder (Malmö stad u.å.). Bland stadens samtliga färdigställda bostäder år 2020 byggdes stor del av dessa på Limhamn (Malmö stad 2021b) och en del av dessa är upplåtna med hyresrätt. MKB är en av hyresvärdarna i området och är dessutom en av få som accepterar försörjningsstöd, tidigare kallat socialbidrag, som inkomstkälla (Grander 2020, s. 139).

Borstahusen i Landskrona

Borstahusen är en havsnära stadsdel i Landskrona med goda kommunikationer till hela Öresundsregionen. Norra Borstahusen är under utbyggnad och alla detaljplaner för exploatering av området har vunnit laga kraft. Utbyggnaden kommer att fortsätta de kommande åren men många har redan flyttat in i området (Landskrona stad 2021a). I intervju med kommunen har det framkommit att de har arbetat med att tillföra nya bostäder i Norra Borstahusen för att öka andelen bostäder upplåtna med annan upplåtelseform än hyresrätter i tätorten. År 2012 antog kommunfullmäktige i Landskrona beslut om att bygga ut Norra Borstahusen och sju år senare vann den sjunde och sista detaljplanen i området laga kraft. De sju detaljplanerna omfattar cirka 1 300 bostäder i form av radhus, flerbostadshus och villor (Landskrona stad 2021c, s. 16).

Karlslund i Landskrona

Landskrona stad utvecklar även andra stadsdelar i kommunen som exempelvis miljonprogramsområdet Karlslund. Kommunen ser på området som en stadsdel med stark potential samtidigt som området står inför en rad utmaningar såsom stora avstånd och svaga strukturella kopplingar genom området. I området bygger man nya bostäder vilka dessutom sålts med stor efterfrågan (Landskrona stad 2021c, s. 22). För att få fler och blandade upplåtelseformer av de nya bostäderna som tillförts har dessa byggts i form av rad- och småhus. Vidare är tanken att stadsdelen dessutom ska bli en nod i staden för idrott och rekreation (Landskrona stad 2021a, s. 22). År 2019 pekades stadsdelen ut som särskilt utsatt område (SVT 2019) men har kunnat tas bort från den listan och har år 2021 i stället oklassificerats till riskområde (Polismyndigheten 2021a).

4.2.9 Varierande lägenhetsstorlek

4.2.9.1 Om verktyget

I intervjuer har det framkommit att det råder en viss trångboddhet i en del stadsdelar som, av kommunerna själva, anses vara mycket segregerade. Trångboddheten anges alltså som en effekt av segregationen. Detta avhjälpas genom att kommunen ställer krav på lägenhetsstorlek vid nyproduktion eller ombyggnation. Vad gäller problemet med trångboddhet är det framför allt krav på större lägenheter inom ett område som ställs. Detta görs med stöd av 4 kap. 11 § 3 p. PBL som anger att en kommun, i detaljplanen, får lov att bestämma andelen lägenheter av olika slag i bostadsbyggnader och lägenheternas storlek. Krav på lägenhetsstorlek kan även ställas i ett tidigare skede i de fall då kommunen äger marken, nämligen genom markanvisning.

Varierande lägenhetsstorlek används dessutom i samma syfte som blandade boendeformer. Det vill säga att möjliggöra boendekarriär inom området samt att locka till sig människor som befinner sig i olika stadier i livet samt att minska trångboddheten i vissa stadsdelar. Detta verktyg används alltså både för att motverka demografisk och socioekonomisk segregation.

4.2.9.2 Exempel på tillämpning

Solhagaparken i Huddinge

Ett konkret exempel på hur kommunen använt sig av detta verktyg är Solhagaparken i Huddinge. Styrning gjordes genom markanvisning och projektet finns beskrivet i *avsnitt 4.2.6.2 Exempel på tillämpning*.

4.2.10 Utformning av allmänna platser

4.2.10.1 Om verktyget

Detta verktyg används, enligt kommunerna, för att skapa mötesplatser. Det handlar om att skapa allmänna platser som är så pass uppskattade att de både blir en plats för de som bor eller vanligtvis rör sig i området där den är belägen, men också så pass attraktiv att den lockar till sig besökare från övriga delar av staden. Förutom att det främjar möten mellan människor som i sin tur kan bidra till minskad segregation, möjliggör attraktiva allmänna platser att stadsdelar med dåligt rykte får en ny chans i invånarnas ögon. Detta beror på att det inte är ovanligt att en individs uppfattning av en stadsdel endast har stöd i rykten och inte i någon egen uppfattning efter besök på platsen. Med attraktiva allmänna platser kan man således locka besökare från hela kommunen och på så sätt bryta stigmat kring en stadsdel. Sådana allmänna platser kan exempelvis bestå av parker, torg eller lekplatser. Olika områdens rykte är en av orsakerna till segregation och detta verktyg kan därmed vara användbart för att motverka att ytterligare segregation uppstår. Ett exempel på ett sådant projekt ges nedan.

Dessutom har det nämnts i intervjuer att välutformade och estetiskt tilltalande allmänna platser skapar en stolthet för staden bland kommuninvånarna. Detta leder i sin tur till att invånarna tar bättre hand om det offentliga rummet för att bibehålla den trivsamma miljön. Detta, uppges i intervju, också kunna leda till en mer attraktiv stad och bidrar därmed till en större inflyttning som i sin tur kan ge en mer blandad befolkning.

4.2.10.2 Exempel på tillämpning

Lekplats på Drottninghög i Helsingborg

I centrala stadsdelen Drottninghög i Helsingborg har kommunen valt att bygga en lekplats med temat prinsessor och drakar. Drottninghög är utpekad enligt Polisen som ett riskområde år 2021 (Polismyndigheten 2021a). I intervju med kommunen framkom att Drottninghög är en stadsdel som präglas av negativa rykten bland kommuninvånare som inte är bosatta i området. Många utav dessa har aldrig besökt stadsdelen och den är inte heller belägen så på ett sådant sätt att utomstående har vägarna förbi. Detta har lett fram till mycket negativa förutfattade meningar som saknar grund i personlig erfarenhet. Den välplanerade och attraktiva lekplatsen förväntas locka besökare från hela staden och bidra till att Drottninghög får en positiv stämpel bland invånarna. I intervju konstaterar kommunen att lekplatsen i dagsläget är välbesökt och uppskattad av förskolor och familjer från hela staden och kommunen anser därmed projektet som lyckat.

Smedbyparken i Jönköping

Jönköping är en utav de kommuner som fått pengar från Delmos för att genomföra insatser för att minska och motverka segregation. Ett exempel på ett sådant projekt är Smedbyparken som är belägen intill Huskvarnaån. Det som framför allt utmärker sig med detta projekt är att arbetet med att rusta upp Smedbyparken genomfördes gemensamt av olika förvaltningar i kommunen, boende i området, skolbarn samt föreningar. Upprustning skulle ske såväl i parken som i den intilliggande slottsträdgården och området kring Huskvarnaån. Enligt planen skulle arbetet färdigställas vid årsskiftet 2020/2021 och kommunen och närboende ska sedan fortsätta vidareutveckla och vårda parken gemensamt (Jönköpings kommun u.å.).

4.2.11 Upprustning av befintlig bebyggelse

4.2.11.1 Om verktyget

Upprustning av befintlig bebyggelse har visat sig vara ett relativt vanligt verktyg bland de kommunala bostadsbolagen. Likt ombildning från hyresrätt till bostadsrätt är detta ett verktyg som kommunen indirekt använder sig av genom de kommunala bostadsbolagen då kommunerna själva inte äger några bostäder. Det handlar ofta om att renovera äldre, och ibland eftersatt, bostadsbebyggelse. Inte minst genomförs sådana renoveringar i miljonprogramsområden. Detta genomförs bland annat för få till en standardhöjning och på så sätt skapa bättre levnadsförhållanden i dessa områden. Det är viktigt att poängtera att sådana upprustningar bör ske med en viss aktsamhet för att undvika att det leder till kraftigt höjda boendepriiser och på så sätt sker på bekostnad av de befintliga boende i området. Det är alltså viktigt att undvika alltför stor gentrifiering i området. Nedan ges exempel på tillämpning av verktyget.

4.2.11.2 Exempel på tillämpning

Linero i Lund

Linero är en stadsdel i östra Lund som genomgår en förnyelse som ska bli ett lyft för området (Lunds Kommuns Fastighets AB [LKF] 2018a). Området har tidigare varit ett nedgånget och socialt utsatt område men genom Lunds kommunala bostadsbolag, LKF, har man försökt skapa ett mer varierat och välkomnande område (Sveriges Allmännytta 2016). Genom förtätning, modernisering och upprustning ska stadsdelen göras mer attraktiv. Bland annat har lägenheterna vid Vikingavägen rustats upp och området har förtätats med åtta nya hus (LKF 2018a), sex passivhus och två höga punkthus (Sveriges Allmännytta 2016). Vidare är tanken att hyreslägenheter med högre hyra blandas med lägenheter med lägre hyra och att området ska bli mer tillgängligt för att främja mångfald. Renoveringen av bostäderna längs med Vikingavägen har präglats av tydlighet men även hyresgästernas delaktighet. När de boende exempelvis skulle välja färg och tapeter i sin bostad använde LKF sig av förenklade blanketter där hyresgästen kryssade för färger i stället för att fylla i färgkoder (Sveriges Allmännytta 2016).

År 2017 rustades även torget på Linero upp och fick ett ny utseende med bland annat en ny och stor livsmedelsbutik. Vidare renoverades och moderniserades även den befintliga centrumbyggnaden. Vikingavägen som går genom stadsdelen har även byggts om till en stadsgata med bil-, cykel- och gångväg (LKF 2018b).

Vad gäller upprustningen av bostäderna i området som korsas av Vikingavägen är dessa snart 50 år gamla och som nämnts ovan således i behov av modernisering och underhåll. LKF genomför därför ett stort ombyggnadsprojekt i dessa kvarter som innefattar bland annat renovering av badrum, nya avlopps- och vattenstammar, ny el i lägenheterna, solceller på samtliga tak. Detta gäller för kvarteren Eddan och Havamal i Linero (LKF 2019).

Gårdsten i Göteborg

Gårdsten är ett miljonprogramsområde i Göteborg som byggdes åren 1969-1972 (Salonen 2021, s. 11). Området präglades länge av uteblivet underhåll, hög omflyttning, vakanta lägenheter och avsaknad av service som exempelvis mataffär, apotek och bankomat. Därav startades ett nytt allmännyttigt bolag år 1997, Gårdstensbostäder, som tog över ansvaret för området och påbörjade förnyelsen av området (Salonen 2021, s. 12). Gårdstensbostäder satsade på stor närvaro i området genom att ha flera kontor på plats. Dessutom genomfördes upprustning och renoveringar av bostadshusen på ett sätt som inte föranledde någon hyreshöjning för de boende (Salonen 2021, s. 13). Vidare revs en del av lägenheterna

och ersattes med småhus som upplåts med äganderätt. Utseendet på de kvarvarande flerbostadshusen gjordes om och området fick en ny karaktär (Salonen 2021, s. 14).

Genom breda insatser jobbade Gårdstensbostäder med att göra området mer attraktivt och en hel del av invånarnas idéer har förverkligats, såsom exempelvis olika fritidsaktiviteter och ett finskt seniorboende. De bosatta i området har hela tiden stått i fokus och en viktig målsättning har varit att hålla hyrorna så låga som möjligt (Salonen 2021, s. 15). Detta har möjliggjorts bland annat genom att byggkostnaderna hållits nere genom att man valt delad entreprenad i stället för totalentreprenad. Dessutom har en busslinje som gör det snabbt och enkelt att ta sig till all möjlig service inne i centrum införts. På senare år har det även byggts bostadsrätter och småhus samt fler hyresrätter i Gårdsten (Salonen 2021, s. 16).

Det arbete som Gårdstensbostäder har bedrivit i området har kommit att kallas för Gårdstensmodellen (Salonen 2021, s. 28). I *avsnitt 4.4.1.1 Gårdsten i Göteborg* presenteras hur området utvecklats till följd av de genomförda åtgärderna.

Järvalyftet i Stockholm

Utmärkande för förnyelsen i Järva är att den fysiska förändringen som planeras är unik jämfört med andra upprustningar av miljonprogramsområden runt omkring i Sverige (Loit 2014, s. 176). Renoveringen är nödvändig både för att hyresbostädernas skick är dåligt men också för att förändra den allmänna uppfattningen kring stadsdelen. Den sociala biten handlar bland annat om att skapa en känsla av delaktighet hos de boende (Loit 2014, s. 177).

Allmänhetens bild och rykten om Järvaområdet är i många fall värre än vad de faktiska fysiska och sociala problemen i området är. Det första steget är emellertid att göra de boende nöjda så att de kan sprida en mer positiv bild av området till övriga invånare (Loit 2014, s. 177-178). Planeringen i Järva kan delas in i fyra övergripande huvudområden, av dessa är ett av särskilt betydelse för segregationen och starkt kopplat till verktyget upprustning av befintlig bebyggelse. Det är "bra boende och mer varierad stadsmiljö". Det poängteras även, likt vad som nämnts tidigare, att de fysiska åtgärderna i området och de sociala är tätt sammankopplade. Det ena förutsätter ofta det andra och de påverkar i hög grad varandra. Exempelvis kan en upprustning av den fysiska miljön medföra att tryggheten i området blir bättre samtidigt som det ofta genomförs rent sociala åtgärder såsom ungdoms- och medborgarvårdar i området för att öka tryggheten (Loit 2014, s. 178-179). Andra insatser som planeras i området är att de allmännyttiga bostadsbolagen ska anställa lokal arbetskraft och en del av kommunens förvaltningar ska flytta sina arbetsplatser till området (Loit 2014, s. 180).

Den fysiska förändringen av Järva ska präglas av variation, både vad gäller form och innehåll. Detta ska uppnås genom ett bostadsbestånd med olika lägenhetstyper, olika hustyper samt blandade upplåtelseformer. När arbetet påbörjades var den klart dominerande upplåtelseformen hyresrätt. Järva blir ett av de första miljonprogramsområden att förändra strukturen i området (Loit 2014, s. 180). Den nya strukturen ska efterlikna den som finns inne i centrala Stockholm. Den kännetecknas av trafik- och funktionsblandade gator. Stråk med bland annat butiker stimulerar det konsumtionsbeteende som är vanligt i grupper som är ekonomiskt starkare än de som är bosatta i området i dagsläget (Loit 2014, s. 194). Inom aspekten bra boende och mer varierad stadsmiljö finns nio aspekter. Några av dem som anses vara relevanta för ämnet här listas nedan.

- Aktivera Järva friområde och stärka kopplingen till stadsdelarna
- Bygga nytt i strategiska lägen
- Respektera och utveckla värden i befintlig bebyggelse
- Använd ny bebyggelse för att stärka stadsdelarnas identitet

(Loit 2014, s. 180-181)

Arbetet riktar sig mot två målgrupper. De befintliga boende i området samt framtidens invånare. Målet i detta fall är att de som redan bor där ska bo kvar samtidigt som mer resursstarka grupper flyttar in. Detta är nödvändigt för att social blandning ska uppnås och bostadssegregationen ska kunna brytas. En stor utmaning i Järva är hur standarden ska höjas för de boende och segregationens negativa effekter ska motarbetas utan att det leder till gentrifiering (Loit 2014, s. 188-189). Avslutningsvis kan sägas att Järvalyftet har potential att bidra till ett mindre segregerat Stockholm men det påverkas också av utvecklingen i andra områden (Loit 2014, s. 195).

4.2.12 Strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter

4.2.12.1 Om verktyget

Flertalet kommuner har uppgett att de använder sig av strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter som ett verktyg. Detta innebär att sådana verksamheter placeras på platser där de främjar möten mellan framför allt ungdomar. Det minskar segregationen genom att möten främjar förståelse för olika livsstilar, bakgrunder och socioekonomiska förhållanden människor emellan. På så sätt kan fördomar undvikas. För skolor kan det exempelvis handla om att de placeras så att de bryter gränserna mellan stadsdelarna genom att de får ett större upptagningsområde. Ett sådant exempel ges nedan. Liknande princip gäller för fritidsaktiviteter, även några sådana exempel ges nedan.

Detta verktyg är delvis beroende av en välutvecklad infrastruktur (som i sin tur är ett verktyg, detta presenteras i *avsnitt 4.2.14 Utveckling av transportsystem*), framför allt en god kollektivtrafik men också goda möjligheter att transportera sig till skola och fritidsaktiviteter till fots eller med cykel. Detta är av stor vikt då det säkerställer tillgängligheten för barn och unga som exempelvis inte kan få skjuts av sina föräldrar.

4.2.12.2 Exempel på tillämpning

Österängen i Jönköping

Jönköping kommun beskriver Österängen som ett av Jönköpings mest segregerade områden. Det upplevs idag isolerat då det avskärmas av E4 på norra sidan samt av Jönköpingsbanan i söder. Detta skapar tydliga barriäreffekter och det finns därför ett stort behov av att sammanlänka stadsdelen med övriga staden. De befintliga skolorna i Österängen har idag redan ett upptagningsområde som även täcker in delar av intilliggande områden (Jönköpings kommun 2021, s. 6). I planprogrammet lyfts placeringen av skolor och förskolor fram som ett viktigt verktyg för att uppnå social hållbarhet. Därav finns det i samband med utvecklingen av området planer på en nybyggd skola och förskola som även de har ett upptagningsområde som sträcker sig utanför stadsdelens gränser för att minska barriäreffekterna ytterligare och främja möten mellan barn och unga från olika stadsdelar (Jönköpings kommun 2021, s. 48). Projektet är i tidigt skede och endast planprogram finns.

Råslätt i Jönköping

Råslätt är ett miljonprogramsområde i Jönköping som i dagsläget endast består av hyresbostäder (Jönköpings kommun 2020, s. 24). Området ska förtätas med nya bostäder samt diverse service och verksamheter. I planprogrammet har den befintliga idrottsplatsen identifierats som en målpunkt för boende i området men också en del besökare från andra delar av kommunen. Som en del av förtätningen finns planer på att anlägga en ny sporthall med tanken att detta ska förstärka idrottsplatsen som en målpunkt för besökare från övriga stadsdelar och på så sätt främja möten mellan människor (Jönköpings kommun 2020, s. 14). Totalt sett har Råslätt i dagsläget ganska få besökare från omkringliggande områden trots att idrottsplatsen finns. Projektet är i ett tidigt skede och endast planprogram finns.

Örebro Skatepark i Örebro

I Drottningparken i centrala Örebro finns sedan år 2015 (Örebro skateboard u.å.) en av Sveriges största skateparker (Örebro kommun 2021b), en idrotts- och aktivitetsplats för skateboard, inlines, bmx och kickbike. Det kommunala bostadsbolaget ÖrebroBostäder AB, förkortat ÖBO, har under år 2020 startat ett samarbete med värdarna för skateparken, Örebro Skateboard (ÖrebroBostäder [ÖBO] u.å.). Enligt Daniel Schön på Örebro Skateboard ökar Örebro Skateboard sin närvaro på plats genom samarbetet med ÖBO och barn och unga ges möjlighet att prova på skateboard (ÖBO u.å.) Vidare fortsätter Schön och säger att de kan stärka kontakten med de boende i närområdet för att skapa en trygg plats där alla är välkomna. Skateparken är dessutom populär och som enligt ÖBOs distriktschef i Centrum och Tybble, Regina Lenkel, besöks av människor från alla delar av staden (ÖBO u.å.). Det finns även ett klubbhus i skateparken med service och kiosk som är öppet under säsong där besökare kan låna skateboard, skydd och hjälm gratis eller handla mat och snacks. Genom samarbetet kan detta klubbhus vara bemannat oftare och på så sätt utöka öppettiderna för såväl utlåning som kioskverksamhet. Vidare finns det olika spel som exempelvis kubb och boule att låna gratis för de som befinner sig i skateparken så att även syskon eller föräldrar ska kunna underhålla sig under vistelsen i parken (ÖBO u.å.). I intervju med kommunen framkom att en framgångsfaktor i staden vad gäller fritidsanläggningar är att dessa verksamheter jobbar nära och ihop med någon idrottsförening. I detta fall Örebro Skateboard.

Karlslund i Landskrona

Stadsdelen Karlslund i Landskrona och det pågående stadsomvandlingsarbete som pågår i området har tidigare nämnts i *avsnitt 4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer* som ett exempel på projekt där kommunen valt att blanda upplåtelseformer. I området ska förutom de nya tillförda bostäderna, även stadsdelens hjärta, det stora park- och rekreationsområdet förnyas. Målet är att detta idrottsområde ska bli en nod i staden för idrott och rekreation. Kommunen vill att Karlslundsområdet ska bli en naturlig mötes- och rekreationsplats för såväl stadens invånare som stadens föreningsliv. Genom löparlingor, utegym och ytor för spontanidrott ska området bli tillgängligt för den som vill motionera men exempelvis inte gå med i någon förening. Föreningslivet främjas däremot genom att nya eller upprustade lokaler samt bättre kommunikationer. Bland annat ska en ny ishall uppföras och framför det befintliga badet ska en ny torgyta bli navet i områdets aktiviteter (Landskrona stad 2021c, s. 22-23).

Jutan och Tryckeriet i Helsingborg

Helsingborg är ett exempel på en kommun där man arbetat med att skapa verksamheter och mötesplatser över hela staden. Detta arbete har bland annat gjorts i form av att utveckla aktivitetshus med god geografisk spridning. Exempelvis har två aktivitetshus: Jutan och Tryckeriet, båda med barn och unga som målgrupp har öppnats upp i alternativt i nära anslutning till utsatta områden (Sweco u.å., s. 43). Olika åldersgrupper blandas i husen men fokus ligger på de unga. I Jutan på Gåsebäck finns inomhusbanor för skate, inlines och BMX, boule, danshall, replokaler samt inspelningsstudio. I Tryckeriet intill Drottninghög och Fredriksdal erbjuds dans, kampsport samt dator- och brädspel. Båda

dessa aktivitetshus är belägna på gränsen mellan olika stadsdelar, just för att locka till ungdomar från olika delar av staden (Sweco u.å., s. 43).

4.2.13 Planläggning för arbetsplatser

4.2.13.1 Om verktyget

Detta verktyg handlar om att, i detaljplanen, skapa förutsättningar för sådana verksamheter som kan ge arbete till invånarna. Det har framkommit i intervju att det främst handlar om att anpassa planbestämmelserna på så sätt att det byggs verksamheter som kan erbjuda arbeten som kräver en låg eller ingen utbildning då det ofta är de människorna som saknar arbete i dagsläget. Det råder i flera fall en hög arbetslöshet i mycket segregerade områden, detta upplevs av flera kommuner som en tydlig effekt av segregationen. Att planlägga för arbetsplatser i närheten kan då användas som ett verktyg för att mildra de negativa effekterna av segregationen.

Planläggning för arbetsplatser är en utav de verktyg som, enligt kommunerna, förutsätter en del socialt arbete för att önskad effekt ska uppnås. Det kan bland annat handla om insatser för att förbättra de arbetslösas hälsa eller hjälp att lära sig språket som gör det enklare för dem att klara sig bra på arbetsmarknaden. Kort sagt handlar det alltså om att motverka fler av orsakerna till att en stor del av befolkningen i ett område står utanför arbetsmarknaden.

4.2.13.2 Exempel på tillämpning

Landskrona

Landskrona är ett exempel på en kommun där man lägger fokus på att även näringslivet i staden ska utvecklas. Exempelvis är detaljplanen för Örja norra, där marken planeras att planläggas för industri, under pågående arbete (Landskrona stad 2021c, s. 50). I detaljplanen som just nu arbetas fram för detta planområde beskriver kommunen i planbeskrivningens bakgrund att det idag råder en obalans i kommunen vad gäller arbetslöshet, bidragsberoende, skattekraft och bostadsbestånd. Vidare nämner kommunen även att de brottas med kraftig segregation och man konstaterar att det råder brist på arbetstillfällen i staden, varför det nu är viktigt att stödja utvecklingen av näringslivet i kommunen. Att fler arbetstillfällen skapas i staden är förutsättning för stadens fortsatta utveckling och dessa kan skapas genom fortsatt utveckling av verksamhetsområden (Landskrona stad 2020, s. 6).

I kommunens egen publikation *Landskrona på väg* där aktuella stadsbyggnadsprojekt i staden presenteras, nämner bland annat en VD på ett av företagen som ska utöka sin verksamhet, att företaget valt Landskrona av flera skäl. Bland annat på grund av det nära samarbetet med kommunen men även på grund av läget då planområdet bland annat ligger nära E6:an (Landskrona stad 2021c, s. 50). Företagets nya etablering i staden kommer att påbörjas när planprocessen och andra nödvändiga tillstånd tillåter byggstart och anläggningen beräknas som tidigast tas i drift år 2025. Förutom en ökad produktionskapacitet som utökningen av verksamheten medför kommer det även innebära ett par 100 nya arbetstillfällen i staden (Landskrona stad 2021c, s. 50).

Sedan tidigare har Landskrona även ett befintligt verksamhetsområde, Kronan, som ligger öster om staden och i anslutning till Landskronas södra avfart. Detta område har kommunen styrt åt önskad inriktning genom att området är detaljplanerat för industri och handel (Landskrona stad 2021b). Kronan närmar sig dock full utbyggnad (Landskrona stad 2021c, s. 53) varför staden behöver ta fram mer mark för verksamhetsetableringar (Landskrona stad 2020, s. 6) likt området för Örja norra som nämnts

ovan. Kronans läge är attraktivt för näringslivet med dess närhet till motorvägen och under de senaste åren har etableringarna mångdubblats i antal (Landskrona stad 2021c, s. 53).

4.2.14 Utveckling av transportsystem

4.2.14.1 Om verktyget

Vikten av välutvecklad infrastruktur och ett välutvecklat transportsystem har framhållits i intervjuer. Det handlar då framför allt om att skapa ett transportsystem som inkluderar alla. Det innebär att det görs satsningar för att öka tillgängligheten och mobiliteten för alla kommunens invånare. Det finns exempelvis barn i vissa områden som inte kan ta del av hela utbudet i staden på grund av att det är svårt att ta sig dit. Detta kallas mobilitetsfattigdom. Det här verktyget syftar framför allt till att förbättra mobiliteten för de människor som inte har tillgång till bil för att minska skillnaderna i livskvalitet mellan befolkningen. Kollektivtrafiken spelar alltså en viktig roll i det hela.

Det framhålls också som viktigt att, inom denna typ av planering, fokusera på möjligheten för kommuninvånarna att förflytta sig på sin fritid. Idag ligger, generellt sett, stort fokus på att planera för transporter mellan hem och arbetsplats. Transportsystemet bör alltså även anpassas efter hur resandet ser ut på exempelvis kvällar och helger.

Vikten av att ha ett väl utvecklat transportsystem mellan bostäder och arbetsplatser ska dock ej förminska då det tillgängliggör en större arbetsmarknad för kommuninvånare oavsett var i staden de bor. Det främjar valet av ett arbete som inte nödvändigtvis ligger i anslutning till boendet vilket i sin tur skapar möten mellan människor i de olika stadsdelarna.

4.2.14.2 Exempel på tillämpning

Ostlänken genom Norrköping

Den 16 mil långa dubbelspåriga järnväg som planeras mellan Järna och Linköping kallas för Ostlänken. Den är en utbyggnad av Sveriges stambanor och har som syfte att förstärka det befintliga järnvägssystemets tillförlitlighet, konkurrenskraft och kapacitet. En utbyggnad av järnvägen innebär dessutom en regionförstoring och knyter på så sätt samman flera kommuner. Ett antal spår på Ostlänken kommer uteslutande att trafikeras av persontrafik vilket lämnar plats åt godstrafik på de befintliga spåren i Stockholm-Mälarenregionen (Trafikverket 2022, s. 1).

Ostlänken kommer bland annat att passera genom Norrköpings kommun och år 2020 beslutade kommunen att de önskar bygga en tågstation i upphöjt läge på bro och att genomförandet ska ske med hjälp av medfinansiering. Således är även kommunen delaktig i projektet som annars ligger hos Trafikverket. Senaste beskedet är att bygget drar i gång tidigast år 2026 (Trafikverket 2022, s. 2). Kommunen uppger i intervju att den nya järnvägen kommer att möjliggöra en större arbetsmarknad för de boende i flera segregerade stadsdelar och kan på så sätt ses som ett verktyg för att bryta segregationen och mildra konsekvenserna som uppkommit till följd av den.

Det ska poängteras att själva järnvägsbyggandet inte är ett verktyg som kommunerna har någon möjlighet att använda sig av. Exemplet tas ändå upp här då det faller inom ramen för stadsplanering och dessutom ger en stor påverkan på kommunal nivå samt att kommunen, som nämnts ovan, är inblandad vad gäller utformning och lokalisering av stationerna.

Spårvägen genom Lund

Ännu ett exempel på transportsystemets betydelse är spårvägen i Lund. Trafik började gå på sträckan i december 2020. Bland annat passerar spårvägen genom den nya stadsdelen Brunnsberg som planeras rymma cirka 40 000 boende och verksamma. Att spårvägen byggdes ut redan innan övriga stadsdelen är färdigbyggd har sina fördelar, bland annat att det redan från början finns ett naturligt ekologiskt hållbart transportval för de som flyttar in i området (Lunds kommun 2022). Utöver detta så säkerställer spårvägen en trygg och bra transport för både boende i området och övriga kommuninvånare som vill besöka stadsdelen. Den binds således samman med övriga staden och de boende kommer på ett enkelt och smidigt sätt kunna ta del av hela utbudet av bland annat arbete, nöjen och kultur i staden.

4.2.15 Överbryggande av barriärer

4.2.15.1 Om verktyget

Att överbrygga barriärer handlar framför allt, enligt genomförda intervjuer, om att förhindra att tung infrastruktur inom kommunen skapar barriärer. Det handlar alltså om att göra det enkelt för människor att besöka och röra sig mellan alla stadsdelar samt att ge de boende möjlighet att ta del av stadens hela utbud utan att fysiska barriärer sätter stopp.

I intervjuer framkom att ett konkret exempel på hur detta kan genomföras är byggande av så kallade sociodukten som är en sorts bro över infrastruktur som syftar till att bibehålla de sociala sammanhangen mellan områdena. Ett annat exempel är att bygga över större trafikleder med bostäder.

4.3 Uppföljning och utvärdering

4.3.1 Allmänna verktyg för uppföljning

Det är viktigt att såväl mäta som att följa upp segregation då det har betydelse för hur samhället ska minska och motverka dess negativa effekter. För att samhället tillsammans ska kunna ta sig an de segregationsrelaterade utmaningar vi står inför, är grundläggande kunskap en förutsättning (Delmos 2021d, s. 4). Det finns olika verktyg, sätt och mått för att mäta och följa upp segregation. I detta avsnitt redogörs två olika sådana verktyg: segregationsbarometern och södertörnsanalysen.

4.3.1.1 Segregationsbarometern

Myndigheten Delmos har utvecklat ett webbaserat uppföljningssystem, segregationsbarometern, vars syfte är att öka kunskapen gällande segregation och dess utveckling över tid (Delmos 2021d). Med hjälp av det digitala verktyget kan användarna såväl mäta som följa olika indikatorer vad gäller den socioekonomiska boendesegregationen i Sverige. Utvecklingen av barometern var ett led i att stödja relevanta aktörer samt bidra till strategiskt och kunskapsbaserat arbete för att minska och motverka segregation. Delmos uppdaterar barometern med ny aktuell statistik år för år vilket möjliggör att utveckling över tid vad gäller socioekonomisk boendesegregation kan följas (Delmos 2021d).

Barometern består av två centrala mått: ojämlikhetsindex och områdestyper. De olika måtten är framtagna för olika syften och beskriver således även verkligheten på olika sätt. Det förstnämnda beskriver graden av segregation i en kommun eller ett län. Indexet är ett mått på skillnader mellan olika socioekonomiska grupper vad gäller deras bosättningsmönster och beskriver fördelningen av den lägsta inkomstgruppen mellan olika demografiska statistikområden (DeSO:n) i relation till den högsta

inkomstgruppen. En ojämn fördelning mellan två olika socioekonomiska grupper innebär exempelvis att ena inkomstgruppen dominerar i vissa DeSO:n och är underrepresenterade i andra (Delmos 2021c, s. 7). Det finns totalt 5 984 DeSO i Sverige vilka följer läns- och kommungränser. Genom denna småskaliga geografiska indelning ges en mer detaljerad bild av ett DeSO vad gäller exempelvis den vanligaste boendeformen eller andelen med eftergymnasial utbildning i området (SCB, u.å. a). Skalan för ojämlikhetsindexet löper mellan 0-100 och ju högre index en kommun eller län har, desto högre grad av segregation (Delmos 2021c, s. 7). Då det framför allt är höginkomsttagare som lever segregerat mäter ojämlikhetsindexet hur många procent av låginkomsttagarna inom området i fråga som behöver flytta till ett annat bostadsområde för att bo jämnt fördelade i förhållande till höginkomsttagare (Delmos 2022). Indexet är vanligt förekommande inom forskning och är intressant att följa över tid för ett geografiskt område som en kommun eller ett län. Eftersom antalet DeSO påverkar indexvärdet är det därmed inte lämpligt att jämföra olika geografiska områdens (kommuner eller län) index med varandra (Delmos 2021c, s. 7).

Områdestyper beskriver däremot olika socioekonomiska förutsättningar i olika områden, regionala statistikområden, RegSO (Delmos 2021d, s. 7), vilket ojämlikhetsindexet inte säger något om. Områdestyperna beskriver alltså vad som karakteriserar ett område men ingenting om hur jämnt eller ojämnt olika befolkningsgrupper fördelar sig i olika bostadsområden i en kommun (Delmos 2019, s. 9). Områdestyperna har presenterats tidigare i *avsnitt 3.7.1 Områdestyper*. Gemensamt för båda måtten är emellertid att ett förändrat indexvärde eller områdestyp dels kan bero på utveckling i området i fråga men förändringen kan även bero på utveckling i ett annat område inom länet eller kommunen (Delmos 2021d, s. 16).

Koppling mellan områdestyp och ojämlikhetsindex

Ojämlikhetsindexet och områdestyperna ska ses som kompletterande mått till varandra. Måtten beskriver som nämnts ovan två olika saker: graden av segregation inom en kommun eller län (ojämlikhetsindex) respektive olika områdens socioekonomiska förutsättningar (områdestyper), vilka dessutom går att relatera till andra områden till skillnad från ojämlikhetsindexet (Delmos 2019d, s. 9). Emellertid finns en koppling mellan områdestyperna och ojämlikhetsindexet då det förstnämnda som tidigare nämnt visar på skillnader i bosättningsmönster mellan olika socioekonomiska grupper (Delmos 2021c, s. 2020). För att konkret förklara hur dessa kan hänga ihop tas ett exempel upp nedan.

En kommun kan ha en låg grad av segregation (ojämlikhetsindex närmare 0) och samtidigt ha en hög andel av dess befolkning bor i områden med socioekonomiska utmaningar. Att kommunen har ett lågt ojämlikhetsindex närmare 0 innebär att olika befolkningsgrupper inom kommunen är jämnt fördelade över bostadsområden (DeSO:n) vilket resulterar i ett lågt indexvärde. Däremot säger indexet inget om enskilda områdens socioekonomiska förutsättningar. Att kommunen samtidigt har en hög andel som bor i områden med socioekonomiska utmaningar kan uppstå om kommunens befolkning i genomsnitt till exempel har låg utbildningsnivå, låga inkomster och en hög andel erhåller ekonomiskt bistånd eller varit arbetslösa längre än sex månader (Delmos 2019d, s. 9). Sammanfattningsvis mäter de olika måtten olika saker. För att få en nyanserad bild av en kommuns eller läns socioekonomiska situation samt grad av segregation är det av stor vikt att sätta de två måtten i relation till varandra (Delmos 2019d, s. 9).

4.3.1.2 Södertörnsanalysen

Södertörnsanalysen är ett verktyg som är framtaget för att kunna beskriva utvecklingen på lokal och regional nivå på ett lättbegripligt sätt. I Sverige finns mycket statistik men det är svårt att ta till sig vad den innebär om den inte bearbetas på något sätt. Ännu en anledning till att Södertörnsanalysen utvecklats är för att det i dagsläget finns en stor brist på information kring hur genomförda insatser inom stadsutveckling påverkat stadsdelen och staden. Detta beror främst på att det saknas resurser, något som även framkommit i intervjuer med kommunerna, se *avsnitt 4.3.2.1 Kommunernas arbete med uppföljning och utvärdering* (Södertörnsmodellen u.å).

Viktigt att nämna är att verktyget endast belyser trender mellan olika områden för de kommuner som är belägna på Södertörn. Södertörnsanalysen används för att följa upp och analysera det hållbarhetsarbete som görs i kommunerna. Hållbarhetsarbetet innefattar såväl ekonomiska och sociala som ekologiska aspekter. Analysen sker på så sätt att kommunerna är indelade i så kallade basområden i varierande storlek. Ett basområde kan exempelvis utgöras av ett kvarter. Huvudindikatorerna i analysen är följande: befolkning, andel förvärvsarbetare, andel med lång högskoleutbildning (≥ 3 år), medelinkomst, in- och utflyttande med arbete samt in- och utflyttande med lång högskoleutbildning (Södertörnsmodellen u.å).

Syftet med verktyget anges vara att ge yrkesverksamma en översiktlig bild över hur utvecklingen ser ut samt att analysen ska kunna användas som underlag för kunskapsbaserade beslut kring framtida arbete (Södertörnsmodellen u.å). I intervju har det framkommit att vidareutveckling av verktyget är på gång och faktorer såsom exempelvis upplåtelseform och boendetyper planeras tilläggas.

4.3.2 Hur kommunerna arbetar med uppföljning och utvärdering

Frågan kring arbete med uppföljning och utvärdering av genomförda projekt har diskuterats, framför allt med kommunerna men även en del med ett kommunalt bostadsbolag. Vad som framkommit generellt om kommunernas syn på detta presenteras i *avsnitt 4.3.2.1 Kommunernas arbete med uppföljning och utvärdering* nedan. I *avsnitt 4.3.2.2 Kommunala verktyg för uppföljning* lyfts sedan några konkreta exempel på verktyg för uppföljning som kommunerna använder sig av.

4.3.2.1 Kommunernas arbete med uppföljning och utvärdering

I intervjuer har kommunerna och bostadsbolagen fått frågan om hur de jobbar med uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder mot segregation. Genomgående för alla kommuners svar är att arbetet inte följs upp i önskvärd utsträckning. Några anledningar till varför det inte görs presenteras nedan.

Först och främst ska det nämnas att det finns en stark vilja hos kommunerna att följa upp och utvärdera åtgärder men att det i många fall saknas resurser i form av tid och pengar. Även det här har ett samband med politisk styrning då det påverkar hur resurser prioriteras. Vad gäller uppföljning är det också, även i de fall resurser finns, en svår uppgift. Kommunerna har angett att det är svårt att veta vid vilken tidpunkt, det vill säga hur långt efter ett projekt färdigställts som det är lämpligt att följa upp. Det råder delade meningar om efter hur lång tid ett resultat är representativt för de genomförda åtgärda. Exempelvis nämns att det, i nyproducerade bostäder, ofta flyttar in en stor andel unga. Det är ofta par som väntar barn eller redan har små barn. Detta leder bland annat till en stor efterfrågan på förskoleplatser i området men det visar sig ofta vara en efterfrågan som inte håller i sig över tid. Det

krävs alltså att en längre tid har passerat sedan färdigställandet av ett projekt för att kunna utvärdera ett projekts effekter på stadsdelen där det är beläget samt staden i stort. Hur lång denna tidsperiod bör vara är svårt att veta men det nybyggda området måste ha ansetts hamna i ett stabilt normalt tillstånd vad gäller vilka som bosätter sig där.

En annan viktig orsak som försvårar uppföljning är att det inte alltid finns självklara samband mellan genomförd åtgärd och effekt. Andra faktorer i kommunen och i samhällen är i ständig förändring och förutsättningarna innan åtgärderna genomfördes är därmed inte de samma som efter färdigställande då en viss tid passerat. Detta innebär att även i de fall där det går att identifiera förbättringar eller försämringar efter genomförda åtgärder är det inte självklart vad det var som orsakade dessa förändringar. De kan alltså ha uppstått som effekter av helt andra orsaker än de genomförda åtgärderna inom stadsplaneringen.

Slutligen är en aspekt att stadsplanering är ett långsamt verktyg. Det handlar om mycket långa processer. Det är ofta många steg, såsom exempelvis planbesked, markanvisning, detaljplan och till sist genomförande. Det är inte ovanligt att det går flera år mellan varje steg vilket innebär att personal, politisk styrning och andra faktorer hinner bytas ut och förändras flera gånger om. De ursprungliga intentionerna kan därmed tappas bort eller förändras längs vägen vilket gör att det är svårt att följa upp och utvärdera om projektet fick önskvärda effekter då det saknas en entydig beskrivning av vad de ursprungliga önskvärda effekterna och intentionerna var.

Vad gäller det kommunala bostadsbolaget följer de framför allt upp sina åtgärder genom kundundersökningar bland sina hyresgäster. Undersökningarna omfattar ofta frågor om trygghet och trivsel i området.

Genomgående saknar alltså kommunerna verktyg för entydig långsiktig uppföljning av stadsbyggnadsåtgärder för att motverka segregation. Den uppföljning som görs består för det mesta av statistik som följs upp årligen. Denna är dock mer på en övergripande nivå i kommunen och oftast inte kopplad till specifika projekt. I avsnittet nedan ges exempel på några olika verktyg kommunerna använder för sådan uppföljning. En problematik med den typen av uppföljning, som framkommit i intervjuer, är att det ofta tar lång tid att ta fram siffrorna och därför hinner ytterligare åtgärder vidtas innan det står klart hur tidigare åtgärder har påverkat siffrorna. En del projekt från olika delar av Sverige har följts upp, delvis i sådana delar som rör segregation och social hållbarhet i stort. Effekterna av några sådana exempel presenteras senare i *avsnitt 4.4.1 Genomförda projekt och dess effekter*.

4.3.2.2 Kommunala verktyg för uppföljning

Nedan presenteras några konkreta exempel på hur kommunerna följer upp några indikatorer och i vilka skeden i planeringsprocessen det görs.

Uppföljning i samband med framtagande av ny översiktsplan i Linköping

Ett vanligt sätt för övergripande uppföljning är att det görs i samband med aktualitetsprövning av kommunens översiktsplan. Genom intervjuer har vi fått ta del av några mätbara index kopplade till social hållbarhet som följs upp i aktualitetsprövningen. Exempel på några sådana index som Linköping kommun använder sig av i arbetet mot segregation anges nedan.

Den första indikatorn är upplåtelsevariation och syftar till att mäta hur fördelningen av olika upplåtelseformer ser ut samt att ta reda på vilka områden som är mest homogena. Indikatorn mäts både

på en övergripande nivå för hela kommunen men också för enskilda stadsdelar. Det som eftersträvas är att varje ny detaljplan för bostäder ska medföra en blandning av upplåtelseformer. Det finns även en indikator för trångboddhet, som ofta anges vara en effekt av segregation. Denna indikator handlar om att följa upp hur stor andel av hushållen i kommunen som präglas av trångboddhet. Även detta följs upp både på kommunal nivå och stadsdelsnivå. Nästa indikator av betydelse är låg ekonomisk standard som helt enkelt följer upp hur stor andel av kommunens hushåll som har låg ekonomisk standard (Linköpings kommun 2020, s. 27).

Ett intressant index är urban kontinuitet som syftar till att utreda hur sammanhängande de olika stadsdelarna är. Detta mäts på stadsdelsnivå och är av betydelse då barriärer i staden kan bidra till en ökad segregation (Linköpings kommun 2020, s. 28). Även stationsnära index som mäter medelavstånd från bostad till busshållplats eller järnvägsstation är av betydelse för segregation då infrastruktur är avgörande för människors tillgänglighet till en arbetsmarknad samt till övriga utbud inom staden (Linköpings kommun 2020, s. 29). Slutligen följs indikatorn mötesplatser upp. Denna beskriver antal genomförda projekt, under senaste mandatperioden, som syftar till att skapa mötesplatser (Linköpings kommun 2020, s. 28).

Värt att nämna är att alla dessa index är rent statistiska. Det vill säga att de inte säger något om uppföljning av vilka effekter förändringar av indexen medför för den sociala hållbarheten och segregationen i kommunen.

Uppföljning i samband med framtagande av ny översiktsplan i Huddinge

I Huddinge kommun beslutades inom ramen för aktualitetsprövningen av översiktsplanen 2018 att man skulle göra en årlig kortuppföljning av planens inriktning. Den årliga uppföljningen består av bedömning av översiktsplanens aktualitet och uppföljning av planens inriktning sett till fem olika måttgrupper. Uppföljningens syfte är att avgöra om det kommunen planerar och bygger går i linje med översiktsplanens intentioner (Huddinge kommun 2021, s. 3). En av måttgrupperna är just relevant inom ramen för detta examensarbete, nämligen fördelning av upplåtelseform inom 1 200 meter från spårstation (Huddinge kommun 2021, s. 5). I kommunens aktuella översiktsplan är en av planens inriktningar att blandningen av boendeformer ska öka. Uppföljningen av inriktningen mäts i förändringar i upplåtelseform samt lägenhetsstorlek inom stationsnära områdena (Huddinge kommun 2021, s. 15). I Huddinge råder en högre andel trångboddhet bland hushållen och minskande boendeyta per person jämfört med länet (Huddinge kommun 2020, s. 35).

Utifrån kontakt med kommunen har det framkommit att de bland annat använder sig av ett uppföljningssystem, Statsys, i detta uppföljningsarbete. Bland annat görs uppföljning av antal bostadsrätter och äganderätter som byggs i kommunens utsatta områden som framför allt är hyresrättsdominerade. Vidare poängteras däremot att det hade varit bra med mer detaljerad uppföljning men att kommunen i dagsläget inte är där ännu.

Uppföljning av projektmål i Fokus Skärholmen, Stockholm

Projektet i Fokus Skärholmen har tidigare presenterats under *avsnitt 4.2.4 Medborgardialog*. I projektet finns ett antal mål som följs upp med jämna mellanrum. De faktorer som följs upp är kategoriserade efter de tre målen: delaktig och lärande, sammanhållen och varierad samt levande och innehållsrik som presenterades tidigare (Stockholms stad 2019, s. 43). Nedan presenteras några relevanta uppföljningsmått inom respektive mål som angetts tidigare och som har koppling till verktyg mot segregation.

Delaktig och lärande:

- Antal deltagare i medborgardialoger, på samrådsmöten och besökare på utställningar.
- Antal medborgarförslag samt antal genomförda medborgarförslag/initiativ.
- Antal föreläsningar och presentationer, studiebesök, antal deltagare i kunskapsutveckling.
- Antal markanvisningar med social hållbarhet som utvärderingskriterium.

(Stockholms stad 2019, s. 43)

Dessa uppföljningsmått kan framför allt kopplas till verktygen medborgardialog, informationsspridning samt markanvisning.

Sammanhållen och varierad:

- Fördelning mellan bostadsrätter och hyresrätter.
- Fördelning mellan lägenhetsstorlekar.
- Antal pilotprojekt såsom exempelvis bygemenskaper och kollektivboenden.
- Grad av funktionsblandning.
- Andel bostäder med närhet till kollektivtrafik.
- Antalet markanvisade arbetsplatser samt antalet färdigställda arbetsplatser.
- Antalet parkprojekt samt närhet till park för de boende.

(Stockholms stad 2019, s. 43)

Dessa uppföljningsmått kan framför allt kopplas till verktygen blandade upplåtelseformer och boendetyper, varierande lägenhetsstorlekar, utformning av allmänna platser, planläggning för arbetsplatser samt utveckling av transportsystem då närhet till kollektivtrafiken lyfts fram.

Levande och innehållsrik:

- Andel barn som är behöriga till gymnasieskolan.
- Antalet mötesplatser där fler funktioner i form av exempelvis föreningsliv, spontanidrott, föreningsidrott och kultur finns samlade.
- Antal och exempel på skollokaler tillgängliga för föreningsliv och civilsamhälle.

(Stockholms stad 2019, s. 43)

Dessa uppföljningsmått kan framför allt kopplas till verktygen strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter samt utformning av allmänna platser.

Till varje uppföljningsmått finns också bestämmelser om vilken aktör som ansvarar för uppföljningen. Information om hur det såg ut vid den senaste uppföljningen i projektet finns under *avsnitt 4.4.1.5 Skärholmen i Stockholm*.

4.4 Verktygens effekter

4.4.1 Genomförda projekt och dess effekter

I det här avsnittet tittar vi närmare på några specifika projekt från avsnitt 4.2 *Kommunernas verktyg för att motverka segregation* där verktyg för att minska eller motverka segregation har tillämpats. Syftet med detta är att genom gjorda uppföljningar kunna utläsa vilka effekter verktygen gett upphov till i de specifika projekten.

4.4.1.1 Gårdsten i Göteborg

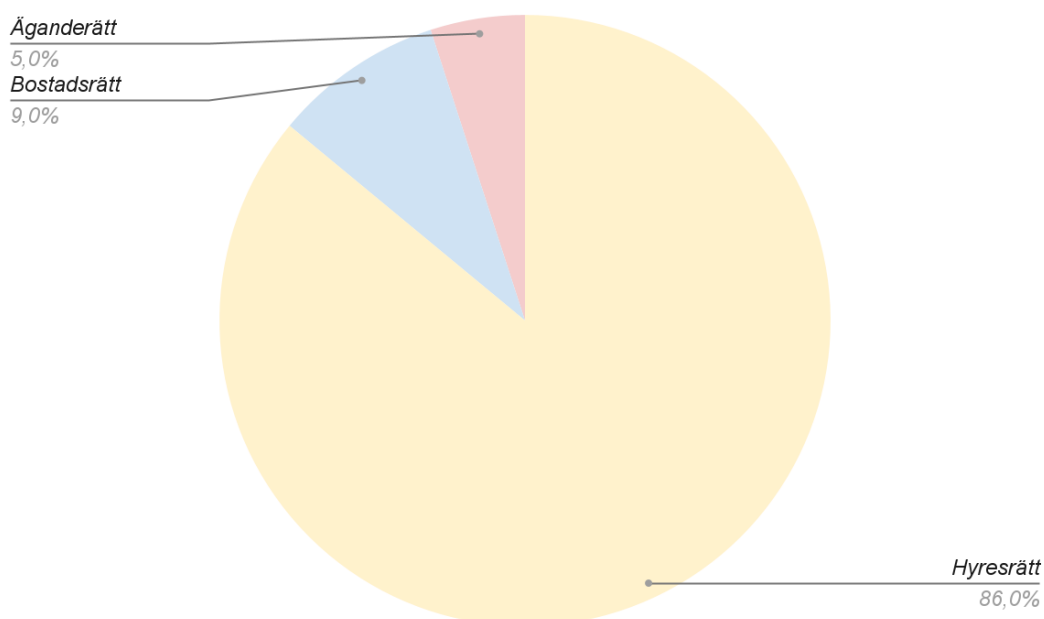
Projektet Gårdsten i Göteborg har presenterats i avsnitt 4.2.11 *Upprustning av befintlig bebyggelse*. Tapio Salonen, professor i socialt arbete vid Malmö universitet har följt utvecklingen av Gårdsten i 25 år. Vad som sägs om resultatet av projektet nedan kommer från Salonens bok *Samhällsbygget Gårdsten - allmännyttans framtid?* Observera att informationen alltså inte är en uppföljning genomförd av kommunen eller aktuellt kommunalt bostadsbolag.

Efter arbetet med området påbörjades har vakanserna minskat och sedan år 2008 har alla lägenheter varit uthyrda (Salonen 2021, s. 16). Idag kan Gårdsten anses vara ett område som är på väg mot att bli ett blandat stabilt bostadsområde. En nyckel till denna positiva utveckling anses vara hur Gårdstensbostäder jobbat aktivt för att vinna invånarnas respekt genom konsekventa handlingar i praktiken och genom stor närvaro i området har de bedrivit ett samhällsbygge på lokal nivå. År 2019 klassades området om och plockades därmed bort från polisens lista över särskilt utsatta bostadsområden (Salonen 2021, s. 17). Exemplet från Gårdsten är ett bevis på att det, med rätt medel och tålamod, går att förändra en situation som kan upplevas som hopplös i ett eftersatt område (Salonen 2021, s. 18). Något som i dagsläget fortfarande är olöst i området är problematiken med skolresultaten (Salonen 2021, s. 17).

Många positiva trender har identifierats i Gårdsten genom åren men för att kunna dra några slutsatser kring om dessa positiva effekter är kopplade till förnyelsearbetet i Gårdsten har Salonen jämfört utvecklingen med utvecklingen under samma tid i likvärdiga områden. Dessa områden är Hammarkullen, Hjällbo och Lövgärdet som även dem är klassade som särskilt utsatta områden enligt polisen och är belägna i samma stadsdel, Angered, som Gårdsten (Salonen 2021, s. 52). Nedan presenteras kort hur utvecklingen sett ut för några faktorer kopplade till segregation i Gårdsten som Salonen följt.

Upplåtelseformer

Fördelningen av upplåtelseformer såg i Gårdsten år 2019 ut enligt följande (Salonen 2021, s. 53):

Figur 9. Fördelning av upplåtelseformer i Gårdsten 2019.

Den största skillnaden som skett är att andelen hyresrätter är högre idag än den var år 1996, det vill säga innan Gårdstensbostäder bildades och påbörjade sitt arbete. Andelen äganderätter är konstant medan andelen bostadsrätter sjunkit. I jämförelseområdena har andelen hyresrätter inte förändrats, åt något håll, i samma utsträckning (Salonen 2021, s. 53).

Trångboddhet

Vad gäller trångboddhet är den betydligt högre i Gårdsten än i Göteborg i stort. Dock ligger det i linje med att trångboddheten generellt sett är högre i Angered än Göteborg och Gårdsten skiljer sig därmed inte från jämförelseområdena (Salonen 2021, s. 55).

Omflyttning

Efter att de första totalrenoveringarna genomfördes i Gårdsten, som i sin tur gav upphov till omfattande omflyttning, har omflyttningen i området avtagit. I dagsläget ligger den på cirka 5 % vilket motsvarar ungefär 400 personer per år. In- och utflyttningen i området är desto högre, mellan 15-17 % (Salonen 2021, s. 59).

Etnisk bakgrund

Något som ökat i Gårdsten är andelen invånare med utländsk bakgrund. Utländsk bakgrund innebär att personen i fråga är född utomlands eller att båda föräldrarna är det. Vid årsskiftet 1999-2000 var andelen cirka 75 % och 2019 var den 88,2 %. Gårdsten och Hjällbo har de två högsta andelarna i Göteborg men också i Sverige (Salonen 2021, s. 60-61).

Sysselsättning, försörjning och utbildning

Sysselsättningsgraden har ökat kraftigt i Gårdsten, från 42 % på mitten av 1990-talet till 66 % år 2018. Av jämförelseområdena så är det endast i Hjällbo som det ökat mer men Hjällbo hade också ett sämre utgångsläge från början (Salonen 2021, s. 64-65). Vad gäller andelen högskoleutbildade i området har denna inte ökat mer än i jämförelseområdena (Salonen 2021, s. 67-68).

Inkomstnivå och försörjningsstöd

Utvecklingen av inkomstnivå i Gårdsten följer utvecklingen för hela Göteborg utan större avvikelser. Det ska dock poängteras att inkomstnivån är betydligt lägre än i Göteborg sett ur ett helhetsperspektiv. I jämförelse med de tre jämförelseområdena ligger Gårdsten år 2018 generellt sett högre i inkomstnivå (Salonen 2021, s. 69). I dagsläget har Gårdsten en lägre andel av invånare som får försörjningsstöd än vad jämförelseområdena har (Salonen 2021, s. 73).

Brottsutveckling och trygghet

En mycket positiv utveckling vad gäller brottsstatistik visar sig i Gårdsten mellan åren 2000-2014 då antalet anmälda brott minskade till mindre än hälften. Siffran har sedan dess, i stort sett legat still och antalet brott är i dagsläget lägre än för hela stadsdelen Angered. Detta är delvis svaret på varför Gårdsten har plockats bort från polisens lista över särskilt utsatta områden (Salonen 2021, s.75-76). Genomförda trygghetsundersökningar tyder på att Gårdsten idag uppfattas som tryggt och säkert, till skillnad från när Gårdstensbostäder påbörjade sitt arbete och otrygghet var ett av de största problemen. Vad gäller jämförelse med de andra tre områdena kan sägas att Gårdsten upplevs ungefär lika tryggt som Hjällbo och Hammarkullen medan Lövgärdet anses vara mer otryggt (Salonen 2021, s. 78-80).

Vad som kan konstateras utifrån de olika aspekterna som anges ovan är att utvecklingen i Gårdsten varit positiv i många aspekter, bland annat vad gäller försörjning och sysselsättningsgrad. Det ska nämnas att utvecklingen även varit positiv i jämförelseområdena men snäppet bättre i just Gårdsten. En positiv utveckling kan identifieras inom flertalet aspekter (Salonen 2021, s. 80-81).

Det råder ingen tvekan om att Gårdstensbostäders arbete varit av stor betydelse för den positiva utvecklingen i Gårdsten. Salonen har identifierat de sju framgångsfaktorer i arbetet med förnyelsen av Gårdsten som bidragit mest, dessa är:

- *Tydligt mandat:* I Gårdsten vågade man testa nya tillvägagångssätt. Att de som arbetade med förnyelsen hade en tydlig personlig koppling till området skapade stort förtroende. Andra viktiga faktorer i det tidiga mandatet var stort ansvar för hur renoveringsprocessen skulle utformas samt kontroll över andra tillgångar i området, såsom exempelvis mark.
- *Värdegrundens betydelse:* I Gårdsten handlade det om att alltid prioritera att arbetet skulle resultera i goda villkor för hyresgästerna. Ett sådant synsätt kräver stor lyhördhet, skapa trovärdighet, kultur- och språkkompetenser, uthållighet samt att avvägning görs mellan nuvarande hyresgästers och framtida hyresgästers behov.
- *Lokal närvaro - balans mellan engagemang och kontroll:* Att finnas på plats ute i området och bygga upp relationer med de boende är av stor betydelse.
- *Uthållighet - långsiktighet:* Projektet visar på att en sådan här omvändning av ett område måste tillåtas ta lång tid om det ska ske till fördel för hyresgästerna. Ombildning eller renoveringar

för att uppnå gentrifiering och på så sätt få en ekonomiskt starkare befolkning i området går mycket fortare men löser inte problemet.

- *Helhetstänkande - förena de tre hållbarhetsdimensionerna*: Viktigt att låta alla tre delar ta plats i förnyelseprocessen.
- *Förnyelsearbete i ordinarie verksamhet*: Viktigt att kunna arbeta utifrån de förutsättningar som finns inom organisationen och utveckla det på så sätt att nya arbetssätt kan växa fram och testas.
- *Kommunikation - dialog med förankring hos berörda*: Medborgardialoger med de boende har varit av stor betydelse men också informationsspridningen till omvärlden av planerade och pågående arbeten. Gårdstensbostäder arbetade aktivt med att göra sitt varumärke välkänt och respekterat.

(Salonen 2021, s. 181-184)

4.4.1.2 Vallastaden i Linköping

Projektet Vallastaden i Linköping presenterades i *avsnitt 4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer* som ett exempel på hur verktyget blandade upplåtelseformer och boendeformer tillämpats. En utvärdering av Vallastaden har genomförts men det ska poängteras att denna syftar till att utvärdera hur den kommunala processen i projektet fungerat och den huvudsakliga frågan i utvärderingen är "Vad har vi i Linköpings kommun lärt oss av Vallastaden hittills som vi kan omsätta i kommande samhällsbyggnadsprocesser?". Utvärderingen innehåller alltså ingen information om verksamma och boendes upplevelser av området (Linköpings kommun 2018, s. 4).

En del aspekter som är av betydelse för examensarbetets ämne tas upp i utvärderingen. En intressant aspekt är att det framkommit att uppföljningen vad gällde ställda krav i projektet är bristfällig. Det anges att uppföljningen av vissa kvalitetskrav inte var organiserad. Det handlar främst om sådana krav som ställdes på exploatörerna men kommunen hade ingen realistisk plan för hur eller av vem, dessa skulle följas upp. Det rörde sig både om sådana krav som borde följts upp under planerings- och produktionsskedet samt efter att området färdigställdes (Linköpings kommun 2018, s. 52).

Vidare nämns att, vid tidpunkten för utvärderingen, var de flesta av de nybyggda bostäderna sålda eller uthyrda till priser som är bland de högsta i hela Linköping (Linköpings kommun 2018, s. 55). Som nämnts i tidigare avsnitt om Vallastaden fanns det en vision om att projektet skulle genomsyras av social hållbarhet. Denna vision innefattade bland annat en plan om att människor från alla inkomstgrupper ska ha möjlighet att bosätta sig i området. I praktiken prioriterades snarare frågorna om att skapa mötesmöjligheter i vardagen för människor men visionen om att få till en varierad befolkning i stadsdelen fanns kvar genom att det byggdes olika typer av bostäder med varierande upplåtelseform. Fördelningen av dessa presenteras i figur 7 och 8 i tidigare avsnitt. Utvärderingen beskriver att projektet Vallastaden inte är en lösning på den rådande bostadssegregationen utan snarare, på grund av att endast en liten del av befolkningen har råd att bo där, bidrar till en ökad bostadssegregation i kommunen. En anledning till detta anges att visionens innebörd uppfattades olika av olika aktörer och en specificering och uppdatering av visionen under processens gång hade varit önskvärt (Linköpings kommun 2018, s. 57).

I intervju med kommunen har frågan diskuterats kort och det har framkommit att en bidragande faktor till att bostäderna, i slutändan, inte blev tillgängliga för olika ekonomiskt starka individer var att man lät så många byggherrar samsas om ett litet utrymme. Begränsningen i hur många bostäder varje byggherre fick bygga för att man ville uppnå en viss variation medförde höga byggkostnader vilket i sin tur medförde höga försäljningspriser samt höga hyror för de nyproducerade bostäderna.

4.4.1.3 Malmökommissionens åtgärdsförslag

Snart har det gått nästan tio år sedan Malmökommissionens slutrapport innehållande analyser, mål och åtgärder för ett socialt hållbar Malmö publicerades. Sedan dess har en hel del hänt i staden och arbetet enligt Malmökommissionen har numera utvärderats. I rapporten *Malmökommissionen - vad hände sen* som godkändes av kommunstyrelsen år 2020 har utvärderarna av arbetet enligt kommissionen bland annat bedömt resultatet och effekterna från initiativ som kommit från Malmökommissionen (Malmö stad 2021a).

Sammanfattningsvis skriver utvärderarna i rapporten att Malmö stad lyckats väl med att understryka betydelsen av att öka förebyggande insatser inom flera områden. Det långsiktiga och förebyggande arbetet har lyfts fram inom flera förvaltningar även inom sådana som vanligtvis inte arbetar med sociala perspektiv. Däremot har, enligt utvärderarna, Malmö stad inte lyckats lika bra med att etablera strukturer, modeller eller system för att säkerställa att sådana insatser tydligare prioriteras (Malmö stad 2021a).

När det kommer till uppföljning av kommissionens åtgärdsförslag som presenteras i *avsnitt 4.2.2 Malmökommissionens åtgärdsförslag* redogörs detta mer i detalj nedan. I utvärderingen av dessa beskrivs både vad som skett som direkt resultat av Malmökommissionen och vad som är resultat av andra händelser. Detta på grund av att det i många fall är flera parallella faktorer som bidragit till hur utvecklingen har skett (WSP 2020, s. 86).

Utvärdering av åtgärderna kopplat till Mål 1.2.2 - Stadsplanering ska bidra till att minska boendesegregationen

Vad gäller åtgärdsförslag *1.2.2.1 Inför sociala konsekvensbedömningar som ska föregå alla beslut som rör fysiska investeringar* så konstateras att en modell för sociala konsekvensbedömningar är framtagen. Vidare beskrivs det att modellens delvis används och har utvärderats (WSP 2020, s. 88). När det kommer till åtgärdsförslag *1.2.2.2 Utveckla och intensifiera det framgångsrika arbetet med att blanda upplåtelseformer, bostadstyper, arbetsplatser och servicefunktioner* nämns att arbetet delvis sedan tidigare genomförts. Man poängterar emellertid att det är svårt att avgöra om utvecklingen skett på grund av förändrade nationella krav eller av just Malmökommissionen. Gällande åtgärdsförslag *1.2.2.3 Omvandla barriärer till sammanlänkande områden* poängteras att utmaning med finansiering har hindrat genomförande. Slutligen vad gäller åtgärdsförslag *1.2.2.4 Satsa på två storslagna stadsförädlingsprojekt; Amiralstaden och Bygga om Dialogen* nämns att planprogram för Amiralstaden har en social konsekvensanalys. Vidare nämner utvärderaren även att satsning på Amiralstaden och "Bygga om Dialogen" har genomförts och pågår vidare kopplat till båda de övergripande rekommendationerna. Detta i sin tur är i linje med åtgärdens bredare beskrivning (WSP 2020, s. 88).

Utvärdering av åtgärderna kopplat till Mål 1.2.3 - Stadsplanering ska bidra till att stärka tilliten och främja goda och tillgängliga miljöer och mötesplatser som inbjuder till delaktighet

Av åtgärd *1.2.3.1 Skapa fler lättillgängliga mötesplatser, speciellt i områden med stor trångboddhet*, har utvärderaren konstaterat att fler mötesplatser har utvecklats. Detta gäller exempelvis i form av

lekplatser, utomhusgym men även olika kostnadsfria evenemang i stadens regi eller i samarbete med idéburen sektor och näringslivet (WSP 2020, s. 89). Avseende åtgärd 1.2.3.2 *Stadsplanering ska bidra till att stärka invånarnas delaktighet och inflytande* nämns att en fortsatt utveckling har skett, bland annat gällande medborgardialog. Dialog- och delaktighetsarbete ansvarar stadsbyggnadskontoret samt fastighets- och gatukontoret i staden för. Vidare finns sedan år 2018 även uppdrag att utveckla arbetet och man har tillsatt samordnare för detta (WSP 2020, s. 89).

Bygga om-dialogen i Lindängen, Malmö

Enligt Hauksson et al. (2015, s. 105) vad gäller resultatet av "Bygga om Dialogen" i Lindängen har man numera börjat kunna mäta de positiva effekterna projektet medfört. Bland annat har man kunnat se vissa tydliga resultat såsom en minskad energianvändning, ökad sysselsättning i området samt förbättrad trygghetsfaktor och integration bland de boende (Hauksson et al. 2015, s. 105). Mer i detalj avseende resultat av projektet har man bland annat kunnat se följande resultat och effekter:

- Energianvändningen har minskat med 24 %
- 20 personer har rekryterats från bostadsområdet
- Sociala klausuler har testats i upphandling där samtliga leverantörer anställt 1-2 personer som tidigare varit arbetslösa i området
- Nybyggnation i området består av både hyres- och bostadsrätter
- Genom förtätning kommer sammanlagt kommer 10 nya jobb skapas där rekrytering sker från Lindängen

(Hauksson et al. 2015, s. 107-108)

I en presentation gjort på uppdrag av Trianon nämner Olof Andersson, VD på Trianon, även att flyttsättningen bland de boende minskat (Boverket 2014, s. 17). Vidare nämns att en förutsättning för att lyckas är att föra en såväl bred som kontinuerlig dialog med de boende och samverkansaktörer. Framgångsfaktorn har i just kvarteret Vårsången i Lindängen har varit att aktivt förvalta förtroendet till och från hyresgästerna (Hauksson et al. 2015, s. 105).

4.4.1.4 Pilotprojekt i Örebro

Resultatet av pilotprojektet "Bostäder för fler" i Örebro som presenterades i *avsnitt 4.2.3 Samverkan mellan kommun och byggherre* har lett till att 20 nya hyreslägenheter med reducerad hyra numera fått hyresgäster. De hyresreducerade bostäderna är märkta primärt för familjer i trångboddhet, familjer som nyligen separerat och personer med lägre inkomst. Mer i detalj har lägenheterna fördelats efter principen först till kvartan bland de kvalificerade sökande, 14 av 20 lägenheterna gått till trångbodda familjer eller familjer som nyligen separerat och resten till personer med lägre inkomst. De sista inflyttningarna av de hyresreducerade bostäderna sedan kvarteret färdigställdes ägde rum i början av oktober år 2021 (Örebro kommun 2021a). På kommunens hemsida framgår att VD:n på byggbolaget hoppas att även andra kommuner ser det här som en möjlighet. Enligt verksamhetschefen på avdelningen Mark- och exploatering har man genom pilotprojektet visat på att det går att bygga nyproducerade hyreslägenheter med betydligt lägre hyra än vanliga nyproduktioner. Kommunen anger däremot att det är för tidigt att avgöra vad utfallet blir samt vilka grupper i samhället som gynnas mest av detta (Boverket 2021a, s. 69). Värt att nämna är att byggherren även uppfyllt samma höga krav som resterande byggaktörer inom stadsutvecklingsprojektet (Örebro kommun 2021a).

Detta pilotprojektet visar alltså på att det är möjligt att tillhandahålla nyproducerade bostäder med lägre hyror om fastighetsägare och kommun såväl samverkar som arbetar mot samma mål. Enligt bostadsföretaget har framgångsfaktorn till att de tillsammans med kommunen lyckats tillskapa modellen varit ett arbete i total transparens (Botrygg u.å.).

4.4.1.5 Skärholmen i Stockholm

I hållbarhetsrapporten för Fokus Skärholmen 2020 har de utvärderingsmått som redovisades i *avsnitt 4.3.2.2 Kommunala verktyg för uppföljning* följts upp. Nedan presenteras resultatet av dessa.

Information som är av betydelse för att förstå innebörden av flertalet statistiska resultat är att antalet invånare i Skärholmen den 31 december 2017 var 369 300. Området har en ung befolkning och fördelningen mellan kvinnor och män är jämn (Stockholms stad 2019, s. 9).

Deltagande och lärande

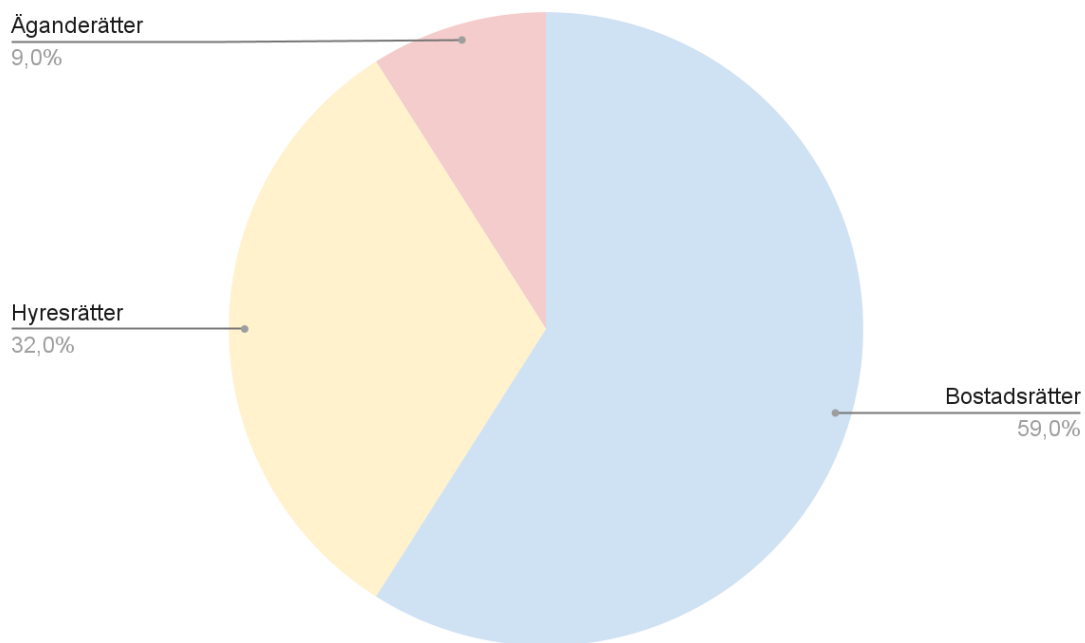
Dialogen "Bästa platsen" genomfördes i ett tidigt skede år 2016 och den resulterade i att 476 platsbeskrivningar inkom. Dessutom har 307 personer deltagit på samrådsmöten. Vad gäller informationsspridning uppger 83 % av medborgarpanelen att de fått information om pågående eller planerade projekt i bostadens närområde. 46 % anser att informationen presenterats på så sätt att den är lätt att ta till sig dock anser endast 38 % att det är tydligt var man ska vända sig för att få ytterligare svar (Stockholms stad 2021, s. 9).

Vid ett tillfälle, då hela fyra detaljplaner var på samråd vid samma tillfälle, användes en utställningslokal i centrala Skärholmen och sedan flyttades utställningen runt i områdets fyra centrum. Detta ledde till att 686 personer sökte information under turnén och 336 personer besökte utställningen (Stockholms stad 2021, s. 10).

Vad gäller medborgarförslag har det inkommit 62 stycken mellan åren 2016-2020. 21 av dem har genomförts fullt ut, 12 har delvis genomförts och 29 har inte genomförts alls (Stockholms stad 2021, s. 11). 2017 genomfördes ett jämförelseförfarande med social hållbarhet som utvärderingskriterium (Stockholms stad 2021, s. 12). Fokus Skärholmen har, sedan år 2016 tagit emot ungefär 400 studiebesökare. Under 2020 har dessutom föreläsningar och presentationer hållits för bland annat Delmos, Länsstyrelsen och Stockholms stadsråd för Agenda 2030 (Stockholms stad 2021, s. 13).

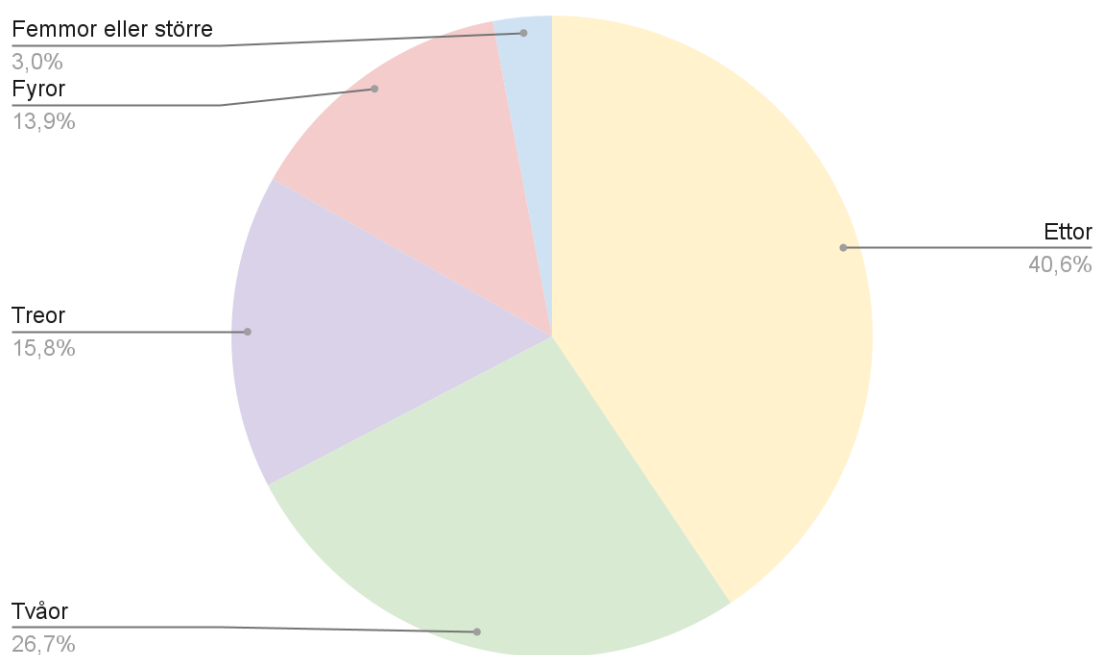
Sammanhållen och varierad

Fördelningen mellan upplåtelseformer kommer, i kombination med befintlig bebyggelse och den planerade nyproduktionen att se ut enligt figuren nedan (Stockholms stad 2021, s. 15).

Figur 10. Fördelning av upplåtelseformer i Skärholmen.

År 2020 planeras det för lägenheter vars storlek fördelas enligt figuren nedan (Stockholms stad 2021, s. 15).

Figur 11. Fördelning av lägenhetsstorlekar för planerad bebyggelse i Skärholmen.

Vad gäller antalet arbetsplatser fanns det år 2020, 1480 arbetsställen i Skärholmen, vilken är en ökning på 115 % sedan år 2013 (Stockholms stad 2021, s. 16).

Värt att nämna i sammanhanget vad gäller hur befolkningen upplever Skärholmen är att 36 % av de boende i området och 39 % av kvinnorna undviker platser i området på grund av otrygghet (Stockholms stad 2021, s. 17).

Levande och innehållsrik

År 2020 var andelen behöriga till gymnasieskolan 83,2 % vilket är högre än år 2019 men lägre än åren 2018, 2017 och 2016. I området byggs tre nya skolor och två befintliga skolor byggs om och byggs ut. (Stockholms stad 2021, s. 21). Ett exempel på en mötesplats är kulturhuset Skärholmen som har ett stort utbud av aktiviteter för barn i åldrarna 5-19 år. Dessa aktiviteter består framför allt av teater och film. Under år 2019 anordnades 480 event och under året hade de 27 266 besökare. Utöver det finns också bibliotek, konsthall samt satsningar på offentlig konst i området. (Stockholms stad 2021, s. 22).

Projektet är pågående

Med anledning av att projektet är omfattande och fortfarande pågår och kommer troligen att göra i många år framöver, saknas det i dagsläget vidare slutsatser om i vilken mån de olika verktygen som tillämpats bidragit till de resultaten som redovisats ovan. Exempelvis statistiken över antalet behöriga till gymnasieskola. Vissa utav resultaten från uppföljningen är dessutom idag av rent konstaterande karaktär såsom exempelvis hur många nya skolor som byggs eller vilka fritidsaktiviteter som finns eller planeras skapas i området. En uppföljning av hur dessa påverkar faktorer som segregation ligger långt fram i tiden. Projektet tas ändå upp här som ett exempel då den grundläggande uppföljningen och insamlingen av statistik som görs allt efter att fler och fler åtgärder vidtas i det här stadsplaneringsprojektet är av stor betydelse för att i framtiden kunna se i vilket skede i processen som förändringar skedde. På så sätt kan förhoppningsvis slutsatser dras om vilka åtgärder som fick vilka effekter och vilka verktyg som haft störst påverkan.

4.4.1.6 Projektet DrottningH i Helsingborg

Projektet DrottningH i Helsingborg har tidigare redogjorts som exempel på tillämpning av flera olika verktyg, bland annat *avsnitt 4.2.4 Medborgardialog*. Av kontakt med Helsingborgshem har det framkommit att det för närvarande inte finns några publicerade rapporter om arbetet som bedrivs på Drottninghög. Det finns emellertid ett internt uppföljningsarbete av effekterna där man delutvärderat resultatet 10 år in i arbetet. Uppföljningen vi fått ta del av är en kvalitativ mätning av olika indikatorer som bland annat beskriver levnadsvillkoren i Drottninghög (Helsingborgshem u.å. b). Bland annat har man utifrån delutvärderingen kunnat konstatera att arbetslösheten minskat i stadsdelen sedan år 2011 då projektet drog i gång och att utbetalning av ekonomiskt bistånd minskat i området. Däremot nämns att orsaken kan vara en bättre arbetsmarknad men även lokala insatser (Helsingborgshem u.å. b). Vidare har förvärvsfrekvensen ökat med 7,5 % sedan år 2011. Vad gäller utbildningsnivån har andelen per avgångskull med behörighet till högskola ökat men är fortsatt avsevärt låg i förhållande till övriga Helsingborg (Helsingborgshem u.å. b). På kommunens hemsida och av kontakt med kommunen har dessutom temalekplatsen Prinsessor och Drakar som nämnts i *avsnitt 4.2.10 Utformning av allmänna platser* beskrivits som en lekplats som öppnat upp stadsdelen för såväl de boende i området som utomstående. Familjer från alla stadsdelar i staden besöker lekplatsen (Helsingborgs stad u.å. a). Då bilden av Drottninghög är splittrad där de boende å ena sidan känner stolthet över stadsdelen medan övriga delar av staden har en relativt negativ bild av området (Helsingborgshem u.å. b), har temalekplatsen lyckats vända de utomståendes bild av området. Därmed betraktas projektet som lyckat vilket kommunen själva talat om i intervju.

4.4.1.7 Skateparken Örebro

Även skateparken i Örebro som nämnts i *avsnitt 4.2.12 Strategisk placering av skolor och fritidsaktiviteter*, liksom resultatet för temalekplatsen i Helsingborg, har bidragit till att besökare kommer dit från stadens olika stadsdelar. Dessa lyckade utfall är av betydelse för att minska segregationen på så sätt som redogjorts i beskrivningen av verktyget.

4.4.2 Allmänt om några effekter

Här anges några generella effekter av några verktyg som framkommit genom kontakt med kommunerna. Det vill säga effekter som inte är kopplade till specifika projekt. Först beskrivs vad forskningen har att säga om effekterna av blandade upplåtelseformer som, enligt intervjuerna, är det vanligaste förekommande verktyget för att motverka segregation inom stadsplanering. Efter det beskrivs fenomenet gentrifiering som kan uppstå som en oönskad effekt av tillämpning av några verktyg. Slutligen beskrivs den så kallade lyckoparadoxen.

4.4.2.1 Blandade upplåtelseformer

Den svenska bostadspolitik har haft en, sedan mitten av 1970-talet då miljonprogrammet slutfördes och segregationen i landet successivt blev påtaglig i landet, mer eller mindre uttalad idé och strategi för att öka social blandning (Grander & Salonen 2020, s. 6). Blandningspolitiken är den sorts politik vars mål är att skapa en "allsidig sammansättning av hushåll" även kallat social blandning (Lidemann & Roelofs 2020, s. 7). För att motverka segregation på såväl bostadsmarknaden som i städerna introducerades blandningspolitiska mål och lokala strategier för att främja variation på bostadsmarknaderna (Grander & Salonen 2020, s. 6). De senaste decennierna har frågan och idén om social blandning inte väckt särskilt mycket debatt i Sverige medan det i Nordamerika och flera europeiska länder desto mer diskuterats och forskats kring blandningspolitik och grannskapseffekter. På senare år har däremot frågan även aktualiserats här i Sverige (Grander & Salonen 2020, s. 6). Framför allt då utsatta områden används för olika fysiska omstruktureringar. Vanligt förekommande i dessa sammanhang är att tillföra andra bostadstyper och upplåtelseformer i områden som karaktäriseras av ett ensidigt bostadsbestånd. Insatser av sådan karaktär har väckt å ena sidan stöd, å andra sidan motstånd från diverse politiska håll och forskare (Grander & Salonen 2020, s. 6).

Utjämnings- och blandningsstrategin

Bostadsforskaren Ulla Arnell-Gustafsson undersökte under början av 1980-talet, strategier för att motverka socioekonomisk segregation. Undersökningen visade att Sverige arbetade utifrån två huvudstrategier: utjämna och blanda. Utjämningsstrategin berör olika politikområden som exempelvis skatte-, arbetsmarknads- och utbildningspolitik vilka ska verka kompensatoriskt mellan olika boendemiljöer, genom resursutjämnande åtgärder. Blandningsstrategin handlar däremot om att skapa en allsidig hushållssammansättning, det vill säga social blandning, genom blandad bebyggelse i form av olika hustyper, upplåtelseformer och lägenhetsstorlekar i nyproduktion och ombyggnation (Lidemann 2020, s. 21). Det är den negativa utvecklingen i utsatta områden vad gäller livsvillkor såsom skolresultat, utbildningsnivå och möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden som har drivit strategier för blandade områden. Samtidigt finns få svenska studier som undersöker hur individers livschanser påverkas i de utsatta områdena (Lidemann 2020, s. 21).

Upplåtelseformernas betydelse för segregation

I en digital presentation som hölls den 25 september år 2020 av Sweco Society AB tillsammans med Martin Grander, bostads- och urbanforskare vid Malmö Universitet, pratar Grander bland annat om upplåtelseformernas betydelse för segregation (Helsingborgs stad 2020). Till att börja med nämner Grander, som tidigare nämnts i detta examensarbete, att segregation hänger väl samman med vilken typ av upplåtelseform människor bor i. Vidare redogör Grander under presentationen de två huvudsakliga strategierna som i Sverige historiskt sett tillämpats för att minska segregation och dess negativa konsekvenser (Helsingborgs stad 2020). De två strategierna Grander syftar till är just utjämnings- och blandningsstrategin. Grander fortsätter med att berätta att blandningsstrategin går ut på att förändra befolkningssammansättningen genom att skapa "social mix" (Helsingborgs stad 2020). I denna strategi försöker man, som nämnts tidigare, skapa social blandning genom variation vad gäller exempelvis upplåtelseformer, storlekar, prisbilder eller mötesplatser. Detta påverkar emellertid inte levnadsvillkoren på kort sikt, då denna strategi som sagt snarare handlar om att blanda befolkningen, personer med olika bakgrund och inkomst (Helsingborgs stad 2020). Exempelvis kan det handla om att försöka få in dyrare bostäder i områden med låga levnadsvillkor. Grander nämner även att man kan se ett skifte i de två olika strategierna, mot en mer blandningspolitik där man just försöker skapa en blandning jämfört med den andra strategin som går ut på att försöka utjämna och förbättra levnadsvillkor i utsatta områden. Exempelvis genom olika sorters bidrag såsom bostadsbidrag och försörjningsstöd (Helsingborgs stad 2020).

Som nämnts ovan har man börjat se ett skifte av de två olika strategierna för att komma till rätta med segregation, mot mer blandningspolitik. Utifrån de intervjuer som genomförts med de olika kommunerna, har som konstaterats tidigare i detta examensarbete, blandade upplåtelseformer uppgetts som det vanligaste förekommande verktyget kommunen i fråga tillämpar för att motverka segregation inom stadsbyggnad. I den svenska blandningsstrategin/politiken utgår man från att en blandad bebyggelse leder till en blandad befolkning men i Lindemanns (2020, s. 31) rapport konstateras att detta samband inte är självklart. I rapportens slutsatser och diskussion nämner Lindemann (2020, s. 31) att det rimligtvis är hyresnivåer och bostadspriser som styr den socioekonomiska blandningen mer än fördelningen mellan upplåtelseformer. Vidare poängteras att det finns fördelar med blandade bostadsområden men att det sannolikt inte är en strategi som löser problemet ensamt utan några andra insatser. Det finns flera faktorer som påverkar och avgör utvecklingen (Lindemann 2020, s. 32). Blandningsstrategin bör enbart ses som en del av lösningen vad gäller att bekämpa socioekonomisk segregation då de utjämnande åtgärderna även är en förutsättning för ett mer jämlikt samhälle (Lindemann & Roelofs 2020, s. 7). Detta pratar även Grander vidare om i den digitala presentationen och hänvisar till en ny svensk studie som gjorts kring detta (Helsingborgs stad 2020). Grander nämner att det alltså inte finns ett säkert samband mellan att bygga städer med blandade upplåtelseformer och minska segregation, utan snarare tvärtom. Detta illustrerar han med hjälp av en egen framtagen graf under den digitala presentationen. Grafen pekar på att ju mer en kommun är blandad vad gäller upplåtelseformer, desto mer ökar segregationen (Helsingborgs stad 2020). Grander poängterar att det handlar om andra mekanismer för att förstå hur man ska minska segregationen i städerna. Faktum är att det handlar om jämlikhet och att det är just det som påverkar segregationen. Detta illustrerar Grander med hjälp av ytterligare en graf där det framgår att ju mer jämlik en stad är vad gäller inkomstfördelning, desto mindre segregerad stad. Utifrån de två graferna menar Grander även på att det i mångt och mycket handlar om att skapa städer med jämlik inkomstfördelning snarare än att försöka bygga bort segregationen och flytta runt bostäder på olika sätt (Helsingborgs stad 2020).

Skolsegregations betydelse

Under presentationen betonar Grander även vikten av skolsegregationens betydelse och att ha bra och fungerande skolor (Helsingborgs stad 2020). Grander menar på att så länge barn och unga inte har tillgång till bra skolor kan segregationens negativa konsekvenser inte lösas oavsett insatser och åtgärder vad gäller att bygga bostäder, utbildningar och så vidare. (Helsingborgs stad 2020). Enligt svenska studier har det visat sig att olika grupper synnerligen påverkas olika av att bo blandat. Barn exempelvis, möter andra och bygger relationer oberoende av bakgrund medan vuxna har viss tendens att ha svårare att skapa nära relationer med andra som är olika dem själva (Lindemann & Roelofs 2020, s. 7). Fortsättningsvis nämner Grander att det är svårare att vända på vuxnas uppfattningar och skapa integration än det är att göra detsamma för barn och menar därmed på att en blandad skola är betydligt viktigare än blandade områden (Helsingborgs stad 2020).

Avslutningsvis pratar Grander om att forskning visar på att vi gärna bor med andra som är lika oss själva samtidigt som man försöker få blandning i städer (Helsingborgs stad 2020). Vidare fortsätter Grander lyfta att forskning däremot tydligt visar på att det rentav kan vara kontraproduktivt med påtvingad blandning. Detta måste i stället, enligt Grander, komma till rätta genom frivillig och spontan blandning genom att exempelvis skapa möjligheter för människor att mötas på. Detta på grund av att det är först då ökad kunskap och förståelse uppstår, det vill säga i mötet (Helsingborgs stad 2020). Det är alltså genom blandade städer i kombination med mötesplatser som social hållbar utveckling kan uppnås. Till sist tillägger Grander att blandningspolitiken och att blanda upplåtelseformer även har sina fördelar men ingen strategi som självt, utan andra åtgärder, kan minska segregation. Enligt Grander är det välfärdspolitiken och jämlika välfärdsvillkor som är grunden till att förstå segregationen. Det är utsattheten för vissa grupper som är den egentliga utmaningen inom ramen för segregation och det handlar till stor del om ojämlika levnadsvillkor i stort. Inte att vi har olika bostäder i olika områden i en stad (Helsingborgs stad 2020).

4.4.2.2 Gentrifiering

Gentrifiering definieras, enligt nationalencyklopedin enligt följande:

“Gentrifiering, social förändringsprocess som består i att individer med hög socioekonomisk status flyttar till stadsdelar som traditionellt har dominerats av individer ur lägre sociala klasser eller från etniska minoriteter”

(NE u.å. a)

Vidare beskrivs processen som en successiv förändring av den sociala sammansättningen i en stadsdel som oftast innebär att en stor andel höginkomsttagare flyttar in i området. Samtidigt ökar områdets sociala status, utbudet av service förändras och bostäderna blir allt dyrare. Det kan i värsta fall leda till att låginkomsttagare inte längre kan bo kvar i området (NE u.å a).

Gentrifiering är en effekt som kan uppstå till följd av tillämpandet av en rad olika verktyg inom stadsplanering. Det kan exempelvis följa av fördyrande renovering av befintliga byggnader samt förändringar i sammansättningen av upplåtelseformer. Exempel på sådan förändring i sammansättningen av upplåtelseformer är vid ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. Gentrifieringsprocessen är starkt kopplad till ämnet segregation på så sätt att den medför en ökad segregation genom rumslig uppdelning av staden (Lindström 2019, s. 105).

Gentrifiering kan även uppstå vid nyproduktion och det handlar då ofta om att nya bostadsområden marknadsförs som exklusiva. En viktig aspekt är att det inte är självklart att blandad bebyggelse medför en blandad befolkning. Det är inte ovanligt att det byggs flera olika boendeformer såsom exempelvis radhus, bostadsrätter och hyresrätter inom ett och samma område. Dock krävs det ofta goda ekonomiska förutsättningar för att bo där oavsett vilken boendetyper det gäller (Lindström 2019, s. 105-106). Ett konkret exempel på det är Vallastaden i Linköping, som beskrivs i *avsnitt 4.2.8 Blandade upplåtelse- och boendeformer* och *avsnitt 4.4.1.2 Vallastaden i Linköping*.

4.4.2.3 Lyckoparadoxen

Lyckoparadoxen är det problem som innebär att de som bor i svaga socioekonomiska bostadsområden tenderar att flytta från området när de har eller får en förbättrad situation genom förvärvsarbete (WSP u.å., s. 6). Detta innebär att dessa områden inte ges chans till att förbättras socioekonomiskt då de, genom utflyttning, tappar de hushåll som "lyckas". Vad gäller publikationer med fokus på utflyttningar och kvarboendets effekter är dessa relativt få (WSP u.å., s. 6). Såväl olika typer som tillskott av nya bostäder är drivkrafter för kvarboende men också att vissa av de boende flyttar ut (WSP u.å., s. 14).

Problemet med lyckoparadoxen i utsatta områden förekommer i många kommuner i Sverige men även i andra länder och många planerare och politiker arbetar mot dilemman. Vanligen hänger detta arbete samman med arbetet mot segregation och för ökad integration samt kvarboende. Däremot är det svårt att hitta goda exempel för verkligen lyckade åtgärder som har med planeringen av dessa områden att göra (WSP u.å., s. 57). Enligt WSP (u.å., s. 57) rapport *Lyckoparadoxen - Analys av flyttningar från bostadsmarknaden och metoder för ökat kvarboende* är Drottninghög i Helsingborg möjligen ett undantag för detta. Vad gäller åtgärder som kan göras för att motverka Lyckoparadoxen nämner WSP i sin rapport att fler typer av bostäder (bostadsstorlek, boende- och upplåtelseformer) samt fler arbetsplatser inom områdena kan leda till att fler väljer att bo kvar i stället för att flytta. Större delaktighet i processerna kan även ge goda resultat och projektet DrottningH nämns som ett gott exempel på detta (WSP u.å., s. 57). Vidare nämner WSP att bygga ihop områden och att "läka sårerna" i staden kan ses som en annan lösning på lyckoparadoxen. Genom detta kan en stads invånare även få en positiv och mindre skrämmande bild av andra människor som är olika en själv. Blir ett utsatt område destination även för andra som inte själva bor där kan de boendes stolthet för området påverkas och således även trivselen och kvarboendet (WSP u.å., s. 57).

5

Diskussion

Kapitlet inleds med en metoddiskussion kring svagheter och styrkor i vårt tillvägagångssätt följt av en kortare diskussion kring hur resultatet av den empiriska studien kan kopplas till litteraturstudien. Efter det följer en diskussion utifrån våra tre frågeställningar som syftar till att besvara dessa med stöd i våra resultat. Slutligen följer ett avslutande resonemang.

5.1 Metoddiskussion

För att uppnå så tillförlitligt resultat som möjligt med detta examensarbete med hänsyn tagen till såväl tid som kunskap inom ämnet har både avgränsningar och prioriteringar gjorts, vilka påverkar resultatet. I detta delkapitel kommer således metodiken under arbetets gång att diskuteras. Likt många andra rapporter och studier finns både viss typ av svagheter men även styrkor.

Det första som kan nämnas är de avgränsningar som gjorts med hänsyn tagen till val av verktyg som kommuner tillämpar i projekt för att motverka segregation. De verktyg som tagits upp i den empiriska studien är mestadels sådana som uppgetts under intervjuer och som förutom att vara kopplade till stadsplanering, är av såväl fysisk som icke-fysisk karaktär. Med verktyg av fysisk karaktär avses exempelvis att planlägga och bygga arbetsplatser i staden medan icke-fysisk kan handla om dialoger med byggherrar eller informationsspridning till de boende. På grund av att båda typerna av verktyg, fysiska och icke-fysiska, hänger ihop och är nära kopplade till varandra har vi ansett att de är relevanta att ha med. Stadsplanering innefattar ju såväl planering som arbetet med miljön i en stad. Vidare kan ett icke-fysiskt verktyg ligga till grund för resultatet av den byggda miljön som i sin tur kan påverka individers livschanser. Exempelvis har vi kunnat se att samverkan mellan kommun och byggherre (icke-fysiskt verktyg) lett till att man kunnat bygga nya bostäder med lägre hyra till familjer som bland annat tidigare bott i trångboddhet. Inte nog med att trångboddhet är mer vanligt förekommande bland hushåll i utsatta områden kan det även påverka barnens skolresultat och hälsa.

Vad gäller de genomförda intervjuerna kan nämnas att de enbart skett med mellan en till fyra personer inom respektive kommun och att resultatet av dessa således inte representerar hela kommunens arbete för att minska och motverka segregation. Vid val av lämpliga intervjupersoner har vi dessutom strävat efter att komma i kontakt med den eller de personer som arbetar mest med social hållbarhet och segregationsfrågor kopplade till stadsplanering. Vidare påverkar även intervjupersonens yrkesroller och tidigare arbetserfarenheter resultatet. Med det sagt har samtliga yrkesverksamma som bjudits in till intervju ansetts ha relevant kunskap och erfarenhet och deras svar anses tillförlitliga. Intervjupersonerna har, förutom att besvara våra övergripande frågor, även bidragit med tips och förslag på innovativa projekt som kan vara av intresse inom ramarna för vårt ämnesområde. I de fall intervjuerna dessutom genomförts med personer som varit involverade i projekt som är medtagna i vår studie av projekt har samtalen samtidigt kunnat bidra till verifiering av projektets resultat. Även mer "interna" resultat har lyftas till ytan under intervjuerna som annars inte hade kunna komma till vår kännedom under tiden för skrivandet av examensarbetet. Exempelvis såsom huruvida nöjda eller mindre nöjda de faktiskt är över utfallet av projektet i fråga och bakomliggande orsaker till detta. Värt att nämna vad gäller

intervjustudien är dessutom att resultaten framför allt är representativa för hur kommunerna arbetar men mindre representativa för hur kommunala bostadsbolag jobbar med dessa frågor. Detta på grund av att majoriteten av intervjuerna genomförts med kommunerna då svarsfrekvensen varit betydligt högre bland dessa än bland bostadsbolagen.

5.2 Koppling mellan resultat av empirisk studie och litteraturstudie

Resultatet av intervjuerna vad gäller vilken typ av segregation som kommunerna främst arbetar mot är inte förvånande med tanke på vår litteraturstudie. I vår empiriska studie framkom att det framför allt är socioekonomisk segregation som kommunerna arbetar med att motverka och litteraturstudien visar att det även är den sorts segregation som ökat mest de senaste åren. Sammanfattningsvis pekar litteraturstudien på att en stor del av segregationen handlar om socioekonomisk boendesegregation och att även andra typer av segregation vanligtvis har sin bakgrund i socioekonomiska faktorer.

5.3 Diskussion utifrån frågeställningar

5.3.1 Vilka verktyg används inom stadsplaneringen för att motverka segregation?

Sett till de olika verktyg som presenterats i den empiriska studien kan dessa i stora drag delas in i två olika kategorier: verktyg av icke-fysisk och fysisk karaktär. Ungefär hälften av verktygen är mer av icke-fysisk karaktär och andra hälften fysisk, något som inte avsiktligt försökte uppnås. Möjligtvis ger detta någon slags indikation på att båda sorterna är av stor vikt.

Vilka verktyg en kommun använder sig av har visat sig i intervjustudien framför allt bero på vilka utmaningar staden står inför idag och i framtiden om inga åtgärder vidtas. De utmaningar som förekommer i kommunen grundar sig i sin tur på stadens historia såsom tidigare flyktingströmmar, utbildningsnivån, andel förvärvsarbetande och fysiska strukturer till följd av exempelvis miljonprogrammet. Vidare spelar även en kommuns markinnehav roll sett till huruvida fördelningen mellan upplåtelseformerna ska se ut exempelvis men även översiktsplaner och gällande bostadsförsörjningsprogram i staden. Viktigt att poängtera är att fastän kommuner och kommunala bostadsbolag kan göra mycket för att motverka och minska segregation i en stad har de samtidigt begränsad rådighet. Det är lite väl naivt att tro att en kommun ensam ska kunna råda bot på segregationen i staden då mycket historia ligger bakom i hur det ser ut idag. Det kräver insatser på såväl olika plan som av olika aktörer för att verkligen lyckas åstadkomma en positiv förändring.

Utifrån intervjustudien har även uppmärksammats att de verktyg som angivits framför allt varit mer prioriterade i större projekt där just fokus legat på segregationsfrågan. Med andra ord uppfattas det generellt inte som något som egentligen präglar det vardagliga arbetet eller i samtliga projekt då det i vissa fall till och med framkommit att det finns olika projekt i staden som motarbetar varandra sett till exempelvis boendesegregation.

En annan viktig aspekt av resultatet av den empiriska studien är att det i somliga fall upplevs sakna det relationella synsättet från kommunernas sida. Segregation är ju ett relationellt tillstånd och insatserna och projekten är mestadels fokuserade och lokaliserade i de utsatta områdena, det vill säga enbart i ena änden av dilemmat. Det återfinns med andra ord utifrån den empiriska studien betydligt fler insatser och åtgärder i områden som har det mindre bra jämfört med mer välmående områden. Huruvida man snarare kanske bör arbeta i båda polerna av segregation än enbart i utsatta områden kan diskuteras. Med

det sagt menar vi inte på att det arbete kommunerna gör idag är betydelselöst då segregation är ett komplext problem och inget som går att lösa över en dag. Däremot kan man möjligtvis börja fundera över om det är rätt strategi för att uppnå önskade effekter.

Som nämnts i den empiriska studien så kan flera av verktygen inte tillämpas självständigt. Detta innebär alltså att tillämpningen av ett verktyg ofta förutsätter tillämpning av ett annat som i sin tur kan kräva att vissa förutsättningar föreligger. Ett exempel på detta är att kommunerna behöver använda sig av det icke-fysiska verktyget markanvisning för att kunna styra upplåtelseformerna vid byggnation av bostäder. Användningen av markanvisning förutsätter i sin tur att kommunen äger marken i fråga. Det är alltså en hel del saker som måste vara uppfyllda för att vissa verktyg ska kunna tillämpas och det är därmed inte alltid helt lätt för kommunen att påverka segregation själva då deras rådighet i vissa fall är högst begränsad.

Vad som avgör vilka verktyg en kommun väljer att tillämpa handlar alltså dels om vilka förutsättningar som finns vad gäller kommunalt markinnehav, obebyggd mark och liknande. Givetvis handlar det också om hur segregationen ser ut i den aktuella kommunen samt hur stor kunskap det finns kring dessa frågor bland de yrkesverksamma i kommunen. Slutligen spelar även kommuninvånarnas tankar och åsikter in, inte minst på grund av att det är de som väljer politiskt styre i kommunen och därmed styr inriktningen på den kommunala stadsplaneringen.

5.3.2 Hur arbetar kommunerna med uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder?

Något som förvånade oss under examensarbetets gång är hur bortprioriterat arbetet med uppföljning är. Antalet verktyg och exempel på projekt indikerar på att arbetet anses vara mycket viktigt men detta speglas inte i uppföljningsarbetet. Det finns en risk att det medför ett ineffektivt utnyttjande av resurser eller till och med att misstag återupprepas i framtiden.

De uppföljningar som görs är ofta rent statistiska, likt exemplet "Fokus Skärholmen". Statistisk uppföljning säger givetvis en hel del vid kartläggning av hur segregationen förändras inom en kommun eller inom en region. Det kan även visa på om de negativa effekterna av segregationen minskat, såsom om skolresultaten blivit bättre eller sämre, hur brottsutvecklingen och liknande faktorer ser ut. Det säger emellertid ingenting om människors subjektiva uppfattning av en stadsdel. Det finns sällan uppföljningar om hur ett område upplevs av boende och övriga kommuninvånare. I de fall det finns är de ofta enkäter och undersökningar genomförda av bostadsbolagen i området och de riktar sig därför oftast endast till de boende i deras bestånd.

Som tidigare nämnt i resultatet av den empiriska studien anger kommunerna följande orsaker till att uppföljning inte görs i önskad utsträckning:

- Det saknas resurser i form av tid och pengar.
- Det är svårt att veta hur lång tid efter färdigställande av ett projekt som resultaten är representativa.
- Det är svårt att fastställa samband mellan åtgärd och effekt.
- Stadsplanering är ett långsamt verktyg och därmed kan intentioner förändras längs vägen på grund av bland annat maktskiftet. Även andra förutsättningar kan hinna förändras under processen. Det kan exempelvis komma migrationsströmmar.

Vad gäller tidpunkten för efter hur lång tid en uppföljning kan anses representativ för ett projekt har det stor betydelse för i vilka skeden kommunerna väljer att följa upp sitt arbete. I *avsnitt 4.3.2.2 Kommunala verktyg för uppföljning* finns exempel på uppföljningsarbete både i samband med framtagande av ny översiktsplan/aktualitetsprövning av översiktsplanen samt kontinuerlig uppföljning av bestämda index inom ett specifikt projekt. Vi tror att uppföljning på flera plan inom samma kommun kan vara nödvändigt för att komma underfund både med problemet kring när uppföljningen är representativ samt svårigheten med att identifiera samband mellan åtgärd och effekt. En kontinuerlig uppföljning likt den i "Fokus Skärholmen" är av stor betydelse för att kunna identifiera exakt vid vilka tillfällen förändringar i området skedde och efter hur lång tid resultaten stabiliserar sig. Den mer övergripande uppföljning, på översiktsplaneringsnivå, är lika viktig då den relaterar områden och stadsdelar till hela kommunen vilket är avgörande för att kunna dra några slutsatser kring segregationens utveckling.

Att det saknas resurser för uppföljning är en intressant aspekt då en högre prioritering av uppföljning troligen skulle leda till ett effektivare utnyttjande av resurser. Detta då mer kunskapsbaserade beslut skulle tas kring vilka investeringar som ska göras i vilka projekt. På så sätt kan resurserna investeras där de gör mest nytta.

5.3.3 Vilka effekter ger tillämpning av verktygen upphov till?

På grund av att den bristande mängden uppföljning är det svårt att utvärdera effekterna av verktygen samt att se vilka verktyg som har störst effekt. En aspekt som kan diskuteras är om det viktigaste egentligen är vilka verktyg kommuner och kommunala bostadsbolag använder sig av eller på vilket sätt de genomför arbetet.

Genomgående för många kommuner var att insatserna framför allt genomförs i de områden där exempelvis den socioekonomiska statusen är låg. Arbetet sker delvis för att öka inflyttningen av nya befolkningsgrupper med högre socioekonomisk status för att "minska problemet". Detta kan uppfattas som att de som bor där utmålas som ett problem. Det är givetvis inte en önskvärd effekt då det i flera fall visat sig vara av stor betydelse att få med sig invånarna när förändringar genomförs i ett område. Exemplet Gårdsten som i många avseenden anses vara ett lyckat projekt kännetecknas av att de befintliga hyresgästerna stod i fokus genom hela projektet. Alla åtgärder som vidtogs gjordes på ett sådant sätt att det inte medförde några negativa konsekvenser för de boende eller att de på något sätt målades ut som anledningen till de problem som området hade. Förnyelsen av bostadsområdet anpassades efter de förutsättningar som de boende hade vad gällde exempelvis ekonomisk situation. Det fanns aldrig någon intention att uppnå gentrifiering. Detta är alltså ett tydligt exempel på när fokus framför allt låg på att mildra de negativa konsekvenserna av segregationen och på så sätt skapa ett mer välmående område.

Det har framkommit att olika stadsdelars rykten är av stor betydelse för huruvida segregation uppstår. Att endast vidta åtgärder i de områden som redan är präglade av dåliga rykten kan spä på bilden av området och dess invånare som problematiskt. Detta kan därmed befästa segregationen ytterligare. Det har alltså visat sig att effekterna av åtgärder inom stadsplanering inte endast handlar om vilka verktyg som tillämpas utan också om var åtgärderna genomförs samt på vilket sätt det görs. Exemplet med temalekplatsen *Prinsessor och Drakar* på Drottninghög i Helsingborg är visserligen ett exempel där åtgärder gjorts i ett område som anses ha utmaningar kopplade till segregation. Det viktiga i det här projektet ligger emellertid i att det genomfördes just i syfte att förändra den bild som en stor andel av kommunens invånare har. Många av dessa har aldrig tidigare besökt området då de helt enkelt saknat anledning att göra det. Detta tyder alltså på att det spelar roll i vilken ordning åtgärder genomförs. Det kan vara av stor betydelse att försöka förändra ryktet kring ett område innan andra verktyg tillämpas.

De faktorer som, i den empiriska studien, visat sig vara avgörande utöver vilket eller vilka verktyg som tillämpas är följande:

- *I vilken ordning verktygen tillämpas.* Exempelvis kan det vara en bra idé att först genomföra åtgärder för att förändra ett områdes rykte. Det kan handla om åtgärder såsom utformning av allmänna platser, innan nya upplåtelseformer och boendeformer tillförs.
- *I vilka områden åtgärderna genomförs.* Stor försiktighet bör råda kring vilka områden som målas ut som problematiska då de välmående områden bidrar till segregation i samma utsträckning.
- *Hur verktygen tillämpas.* Det är viktigt att reda ut för vem eller vilka som åtgärderna genomförs. Handlar det om att, i statistiken, kunna visa upp en blandad stad vad gäller exempelvis invånarnas inkomst och etnicitet? Eller om att uppnå en trivsamt stad där ingen stadsdel är mer eller mindre drabbad av de negativa effekterna av segregation? Det är viktigt att hitta en balans i stadsplaneringen som inte sätter stopp för den frivilliga segregationen som skapar trygghet bland människor då de omger sig med likasinnade men som samtidigt ser till att ingen måste bosätta sig någonstans de inte vill bara för att de, på ett eller annat sätt, blivit utestängda från vissa områden.

Något speciellt utmärkande är att alla kommuner uppgav verktyget blandade upplåtelse- och boendeformer som ett av sina vanligaste verktyg inom stadsplanering för att motverka segregation. Samtidigt framkom det, vid studerande av uppföljning av några projekt samt allmänt om några åtgärder, att blandade upplåtelseformer oftast inte har så stor effekt vad gäller att motverka segregation. I *avsnitt 4.4.2.1 Blandade upplåtelseformer* beskrivs vad befintlig forskning säger om blandade upplåtelseformer och det beskrivs inte alls ha den stora effekt på segregationen som många kommuner verkar tro sett till hur de planerar staden. Det har i flera fall till och med visat sig ha motsatt effekt, det vill säga att desto större blandning av upplåtelseformer desto mer segregerad stad. Vidare har det även visat sig att sambandet mellan bostadspriser och hyresnivåer och socioekonomisk blandning är mer självklart än sambandet mellan blandade upplåtelseformer och socioekonomisk blandning. Utvärderingen av Vallastaden är ett bra exempel på detta. Faktumet att det trots detta frekvent används som ett verktyg för att motverka segregation konkretiserar problematiken med att arbetet ofta inte följs upp. Dessutom bekräftar det påståendet, som framkommit i intervjuer, att det inom många kommuner finns en kunskapslucka kring vilka effekter åtgärderna inom stadsplanering får för segregationen.

5.4 Avslutande diskussion

Redan i litteraturstudien konstaterades att den urbana strukturen i staden är av betydelse för segregationen. Vidare konstaterades även att det är lagstadgat att stadsplaneringen ska genomföras på så sätt att det motverkar ojämna sociala levnadsförhållanden. Vad som framkommit av den empiriska studien bekräftar att kommuner och kommunala bostadsbolag delar uppfattningen om att stadens utformning har en stor påverkan. Tanken bakom kommunernas åtgärder är visserligen att motverka segregation och på så sätt främja jämlika levnadsförhållanden men det är inte alltid så utfallet blir. Vi ställer oss därför frågan om hur det ska säkerställas att denna lagstadgade skyldighet uppfylls. Svaret på det kan vara ett system för entydig uppföljning av åtgärder inom stadsplanering. På så sätt skulle högre krav ställas på kommunerna att ta beslut kring framtida projekt baserade på konstaterade effekter av tidigare genomförda projekt. Kunskapsluckor skulle fyllas igen och resurser skulle därmed utnyttjas mer effektivt. Svårigheterna med att uppnå detta ligger i de orsakerna kommunerna angett för den bristfälliga uppföljningen. Framför allt att det är svårt att dra slutsatser kring vad som är en effekt av vad då det, som tidigare nämnt, rör sig om långa processer med kringliggande faktorer som är i ständig förändring.

5.5 Förslag på fortsatta studier

Rapporten handlar om vilka verktyg som tillämpas samt om hur dess effekter följs upp och utvärderas i dagsläget. Som konstaterats ovan finns det svårigheter för kommunerna att idag genomföra sådan uppföljning på ett entydigt sätt. Ett förslag på vidare undersökning är hur ett system för uppföljning skulle kunna utformas och tillämpas i framtiden. Det vill säga ta fram en standard som beskriver vilka faktorer som ska följas upp och inom vilka tidsintervall det bör göras för att resultaten ska vara representativa och jämförbara projekt och kommuner emellan.

6

Slutsats

Med utgångspunkt i diskussionen ovan kan konstateras att stadsplanering är ett viktigt verktyg, både i teorin och i praktiken, i arbetet med att motverka segregationen i svenska kommuner. En mängd olika verktyg, både av icke-fysisk karaktär och av fysisk karaktär tillämpas i dagsläget och dessa har gett upphov till varierande resultat. För entydiga resultat krävs ett system för uppföljning som är likvärdigt i alla kommuner och där resultaten finns tillgängliga för alla yrkesverksamma att ta del av. Detta för att effektivisera arbetet och främja kunskapsutbyte kommunerna emellan. I diskussionen konstaterades att utöver vilka verktyg som tillämpas inom den kommunala stadsplaneringen är det av betydelse i vilken ordning verktygen tillämpas, i vilka områden åtgärderna genomförs samt på vilket sätt verktygen tillämpas.

Studien visar tydligt att kommunerna är medvetna om sitt ansvar att skapa jämna levnadsförhållande med hjälp av stadsplanering och att det dessutom finns en stark vilja att göra mer av det. Mer kunskap kring segregation och dess strukturella orsaker samt de effekter tillämpning av verktygen ger upphov till behövs bland yrkesverksamma.

Avslutningsvis kan sägas att stadsplanering kan skapa förutsättningar för en icke-segregerad stad men det krävs en mängd andra åtgärder för att se till att det skal som stadsplaneringen skapar fylls med önskvärda kvaliteter. Samverkan mellan stadsplaneringsåtgärder och sociala åtgärder kan därmed skapa blandade städer med jämnare livsvillkor för dess invånare.

7

Referenser

7.1 Litteratur

Adolfsson, K. & Boberg, S. (2019). *Detaljplanehandboken - Handbok för detaljplanering enligt plan- och bygglagen PBL*. 3. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod - En handbok*. 2., uppl., Stockholm: Liber AB.

Andersson, E. & Fransson, U. (2008). Från Babylon och Chicago till Fittja. I Magnusson Turner, L. (red). *Den delade staden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Balkfors, A., Grander, M. & Stenquist, B. (2015). Hållbara renoveringar med Malmö som exempel. I Lind, H. & Mjörnell, K. (red). *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering: en antologi* (Rapport 2015:4).

Hauksson, C., Johnsson, L., Sandén, B. & Bosaeus, M. (2015). Social hållbarhet kräver samverkan - exempel från miljonprogramsområden i Malmö, Eskilstuna och Landskrona. I Lind, H. & Mjörnell, K. (red). *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering: en antologi* (Rapport 2015:4).

Lindström, J. (2019). *Segregation*. Stockholm: Liber AB.

Loit, J (2014). *En stad i världsklass - Hur och för vem?*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen.

Patel, R & Davidsson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder*. 5 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Salonen, T. (2021). *Samhällsbygget Gårdsten - Allmännyttans framtid?*. Falun: Premiss förlag.

Tegelberg, L. (2019). *Köp av bostadsrätt med en introduktion till förmedlingsarbetet*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Urban, S. (2018). *Integration och grannskap - Hur kan staden hålla samman?*. Lund: Studentlitteratur.

Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

7.2 Elektroniska källor

Almén, L. & Hammarstedt, M. (2016). *Boende med konsekvens: En ESO-rapport om etnisk boendesegregation och arbetsmarknad*. Finansdepartementet. 129. 2016:1.

https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2016/02/Hela-2016_1-till-webben.pdf

Andersson, R., Franzén, M., Hedman, L. & Lindberg, H. (2017). *SEGREGATION: VAD MENAS OCH HUR MÄTS DEN?* (FORSKNING I KORTHET #9). Forte.

<https://forte.se/app/uploads/2017/05/fik-nr-9-webbboendesegregation.pdf>

Botrygg (u.å. a). Om oss.

<https://www.botrygg.se/om-botrygg/>

[Hämtad 2022-05-16]

Botrygg (u.å. b). *Överkomliga hyror*.

<https://www.botrygg.se/om-botrygg/overkomliga-hyror/>

[Hämtad 2022-04-11]

Boverket (2004). *Integration och segregation i boendet – begrepp och indikatorer*.

https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2004/integration_och_segregation_i_boendet.pdf

Boverket (2014). *Bygga om dialogen - Slutrapport*.

<https://docplayer.se/3854195-Bygga-om-dialogen-slutrapport.html>

Boverket (2015). *Attraktiva miljonprogramsområden: platskvalitet med ökad delaktighet* (Rapport 2015:20). Karlskrona: Boverket.

<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/attraktiva-miljonprogramsomraden-platskvalitet-med-okad-delaktighet3.pdf>

Boverket (2020a). *Hållbar utveckling - FN*.

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/fysisk-planering/begreppet-hallbar-utveckling/fn/>

[Hämtad 2022-01-24]

Boverket (2020b). *Mark – ett kommunalt verktyg för bostadsförsörjningen*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsforsorjning/kommunernas-verktyg/mark/>

[Hämtad 2022-03-03]

Boverket (2020c). *Under miljonprogrammet byggdes en miljon bostäder*.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/>

[Hämtad 2022-04-09]

Boverket (2021a). *Läget på bostadsmarknaden i Örebro län 2021 - Bostadsmarknadsanalys för Örebro län 2021*.

<https://www.boverket.se/contentassets/1b76cbc424d147e09a962f6a0e56e982/orebro-lan-2021.pdf>

Boverket (2021b). *Medborgardialog*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/>
[Hämtad 2022-04-04]

Boverket (2021c). *Vad är medborgardialog*.
https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/vad_ar/
[Hämtad 2022-04-04]

Boverket (2022a). *Byggemenskaper*.
<https://www.boverket.se/sv/bidrag--garantier/byggemenskaper/>
[Hämtad 2022-04-11]

Boverket (2022b). *Fördjupad översiktsplan och planprogram ur ett brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/samhallsbyggnadsprocessen/fordjupad-oversiktsplanplanprogram/>
[Hämtad 2022-03-21]

Boverket (2022c). *Varför satsa på utökad medborgardialog*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/utokad/>
[Hämtad 2022-04-04]

Brandén, M. (2018). *Grannskapseffekter - En forskningsöversikt om boendesegregation och bostadsområdets betydelse*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige.
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_grannskapseffekter_pdf/\\$File/Grannskapseffekter.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_grannskapseffekter_pdf/$File/Grannskapseffekter.pdf)

Delmos, Delegationen mot segregation (2018). *Nya uppdrag ska stärka reformprogrammet*.
<https://www.delmos.se/aktuellt/nyheter/nya-uppdrag-ska-starka-reformprogrammet/>
[Hämtad 2022-03-22]

Delmos, Delegationen mot segregation(2021a). *När blir segregation en samhällsutmaning?*
<https://www.delmos.se/om-segregation/nar-blir-segregationen-en-samhallsutmaning/>
[Hämtad 2022-01-25]

Delmos, Delegationen mot segregation (2021b). *Om oss*.
<https://www.delmos.se/om-oss/>
[Hämtad 2022-01-28]

Delmos, Delegationen mot segregation (2021c). *Segregation i Sverige - Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling*.
<https://www.delmos.se/wp-content/uploads/2021/07/Segregation-i-Sverige.pdf>

Delmos, Delegationen mot segregation (2021d). *Så mäter och följer du segregation - Användarhandbok för Segregationsbarometern*.
<https://segregationsbarometern.delmos.se/app/uploads/2021/10/Sa-mater-och-foljer-du-segregation-Anvandarhandbok.pdf>

Delmos, Delegationen mot segregation (2021e). *Vad är segregation?*

<https://www.delmos.se/om-segregation/vad-ar-segregation/>

[Hämtad 2022-01-21]

Delmos, Delegationen mot segregation (2021f). *Uppdrag.*

<https://www.delmos.se/om-oss/uppdrag/>

[Hämtad 2022-02-03]

Delmos, Delegationen mot segregation (2021g). *“Äntligen får vi ett gemensamt språk om segregation”.*

https://www.delmos.se/aktuellt/nyheter/antligen-far-vi-ett-gemensamt-sprak-om-segregation/?fbclid=IwAR0v3_CLnCDg2RjcMmr8dVFU34Y10w-5Ax1y1M5fNNZhY1prQshTvv16580

[Hämtad 2022-02-03]

Delmos, Delegationen mot segregation (2022). *Hur ser segregationen ut i Sverige?.*

<https://www.delmos.se/om-segregation/hur-ser-segregationen-ut-i-sverige/>

[Hämtad 2022-01-25]

Folkhälsomyndigheten (2018). *Vad är social hållbarhet för oss?.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/>

[Hämtad 2022-01-24]

Grander, M. & Salonen, T. (2020). Förord. I Lindemann, L. & Roelofs, K. *Blandningspolitik och strategier för social blandning*. Malmö: Malmö universitet.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1443772/FULLTEXT01.pdf>

Grander, M. & Salonen, T. (2020). *Ökad ojämlikhet i boendet i spåren av coronapandemin* (Segregation och covid 19: del 2). Delmos.

<https://delmos.se/wp-content/uploads/2020/11/Grander-och-Salonen.pdf>

Göteborg stad (2011). *Social konsekvensanalys - människor i fokus 1.0.*

<https://www.boverket.se/contentassets/c297121759be4777b8128c345679b60f/opa-ska-goteborgs-stad.pdf>

Göteborgs stad (2014). *Bygga om-dialogen i Malmö.*

<http://kunskapsmatrisen.socialutveckling.goteborg.se/bygga-om-dialogen-i-malmo/>

[Hämtad 2022-04-09]

Helsingborgs stad (u.å. a). *Dialogarbetet.*

<https://drottningh.helsingborg.se/dialogarbetet/>

[Hämtad 2022-04-05]

Helsingborgs stad (u.å. b). *Vad är projektet DrottningH?.*

<https://drottningh.helsingborg.se>

[Hämtad 2022-04-05]

Helsingborgs stad (2012). *Drottninghög - Del av filborna 30:1 m.fl. Helsingborgs stad - Planprogram för Drottninghög*.
https://drottningh.helsingborg.se/wp-content/uploads/sites/87/2015/04/Planprogram-Drottninghog-godkannandehandling-december-webb_Del1.pdf

Helsingborgs stad (2020). *Presentation av nuvärdesanalys om segregation i Helsingborg SWECO Society* [video].
<https://www.youtube.com/watch?v=93SFP-3qI8U&t=5971s>
[2022-04-11]

Helsingborgshem (u.å. a). *Drottninghög Tillsammans - 250 röster om utvecklingen och upplevelsen av Drottninghög*.
https://www.helsingborgshem.se/wp-content/uploads/HH_dialogprojekt_20210618-2.pdf

Helsingborgshem (u.å. b). *Socioekonomisk utveckling - Drottninghög* [internt material].

Helsingborgshem (u.å. c). *Stadsdelsutveckling på Drottninghög*.
<https://www.helsingborgshem.se/byggprojekt/stadsdelsutveckling-pa-drottninghog>
[Hämtad 2022-04-05]

Huddinge kommun (u.å.). *Mark- och genomförandeavtal - Solhagaparken* [internt material].

Huddinge kommun (2016). *Anbudstävling för bostäder i Solhagaparken, Masmo* [internt material].

Huddinge kommun (2020). *Uppföljning av Hållbart Huddinge 2030 - hållbarhetsrapport 2020. På väg mot ett hållbart Huddinge i en hållbar värld*.
<https://www.huddinge.se/contentassets/4e6a10d57466441f80bbfff787db1164/uppfoljning-hallbart-huddinge-2030-hallbarhetsrapport-2020.pdf>

Huddinge kommun (2021). *Uppföljning 2021 av Huddinge översiktsplan 2030* [internt material].

Jönköpings kommun (2020). *Planprogram för Råslätt*. Samrådshandling 2020-10-07.
https://www.jonkoping.se/download/18.1a8263dd17545631d954af1/1604311894744/Samrad_Raslatt_Planprogram%20.pdf

Jönköpings kommun (u.å). *Våra Delmos-projekt*.
<https://www.jonkoping.se/kommunpolitik/hallbarutvecklingagenda2030/varadelmosprojekt.4.1b19872617273fd9c482b67b.html>
[Hämtad 2022-03-22]

Jönköpings kommun (2021). *Planprogram för Österängen*. Samrådshandling 2021-11-17.
https://www.jonkoping.se/download/18.62025b5d17cdfd424573edd5/1638803453100/Planprogram%20Osterangen_komprimerad.pdf

Kungliga Tekniska högskolan (2021). *Social hållbarhet*.
<https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet-1.373774>
[Hämtad 2022-01-24]

Landskrona stad (2020). *Planbeskrivning detaljplan - del av Fastigheten Örja 1:9 (Norra)*. Samråd 2020-12-04 till 2021-01-20.

https://www.landskrona.se/globalassets/invanare/stadsplanering--trafik/detaljplaner/pagaende-planarbeten/orja-19-norra/samrad/03-orja-1_9-norra-s-planbeskrivning-2020-12-01.pdf

Landskrona stad (2021a). *Borstahusen*.

<https://www.landskrona.se/invanare/bygga--flytta-hit/byggprojekt/borstahusen/>

[Hämtad 2022-03-02]

Landskrona stad (2021b). *Kronan*.

<https://www.landskrona.se/foretagande/mark-lokaler/omraden-for-etablering/kronan/>

[Hämtad 2022-04-02]

Landskrona stad (2021c). *Landskrona på väg* [broschyr].

https://issuu.com/landskronastad/docs/landskrona_p_v_g_2021

Lindemann, L. (2020). Del II. Svenska studier av grannskapseffekter och strategier för social blandning. I Lindemann, L. & Roelofs, K. *Blandningspolitik och strategier för social blandning*.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1443772/FULLTEXT01.pdf>

Lindemann, L. & Roelofs, K. (2020). *Blandningspolitik och strategier för social blandning - en litteraturöversikt*.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1443772/FULLTEXT01.pdf>

Linköpings kommun (2012). *Idéprogram Linköpingsbo2016*.

<https://www.vallastaden2017.se/wp/custom/uploads/2018/09/Idprogram-2012.pdf>

Linköpings kommun (2017). *Vallastaden i siffror*.

<https://www.vallastaden2017.se/kunskap/fakta/>

[Hämtad 2022-03-15]

Linköpings kommun (2018). *Vallastaden - Vad har vi lärt oss hittills?*

<https://www.vallastaden2017.se/wp/custom/uploads/2018/12/Vallastaden-utvärdering-CaseLab-2018.pdf>

Linköpings kommun (2020). *Aktualitetsförklaring av översiktsplanen 2020*.

<https://www.linkoping.se/contentassets/c205fe612bb04819917b20b422bd16c9/aktualitetsforklaring-av-oversiktsplanen-2020.pdf?4957c9>

LKF, Lunds Kommuns Fastighets AB (2018a). *Linero och Mårtens Fäläd*.

<https://www.lkf.se/vara-omraden/lunds-stad/linero-och-martens-falad/>

[Hämtad 2022-03-28]

LKF, Lunds Kommuns Fastighets AB (2018b). *Linero torg*.

<https://www.lkf.se/vara-omraden/lunds-stad/linero-och-martens-falad/>

[Hämtad 2022-03-28]

LKF, Lunds Kommuns Fastighets AB (2019). *Ombyggnad av kv Havamal*.
<https://www.lkf.se/vi-bygger/storre-ombyggnadsprojekt/ombyggnad-av-kv-havamal/>
[Hämtad 2022-04-05]

Lunds kommun (2022). *Spårväg Lund C till ESS*.
<https://lund.se/stadsutveckling-och-trafik/kollektivtrafik/sparvag-lund-c-till-ess>
[Hämtad 2022-03-22]

Malmberg, B. & Clark, W. (2020). *Migration and Neighborhood Change in Sweden: The Interaction of Ethnic Choice and Income Constraints*. *Geographical Analysis* 53(2), ss. 259–282.
https://www.researchgate.net/publication/343425006_Migration_and_Neighborhood_Change_in_Sweden_The_Interaction_of_Ethnic_Choice_and_Income_Constraints

Malmö stad (u.å.). *Limhamn*.
<https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Limhamn.html>
[Hämtad 2022-03-01]

Malmö stad (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid - hälsa, välfärd och rättvisa*. Reviderad upplaga 3.
https://malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e589b92/1491299321604/malmokommissionen_slutrapport_2014.pdf

Malmö stad (2014). *Det fortsatta arbetet för ett hållbart socialt Malmö*.
https://malmo.se/download/18.51dc563b14b0bf2ae44586f/1491298330989/Social_hallbarhet_Webb_140618.pdf
[Hämtad 2022-03-03]

Malmö stad (2020). *Stadsbyggnadskontorets processledarmanual - för Sociala konsekvensbedömningar, SKB*.
<https://malmo.se/download/18.1a3f5d7f170c3af5c0319490/1588594443070/2020%20Processledarmanual.pdf>

Malmö stad (2021a). *Arbetet enligt Malmökommissionen utvärderas*.
<https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Malmokommissionen/Arbetet-enligt-Malmokommissionen-utvarderas.html>
[Hämtad 2022-04-07]

Malmö stad (2021b). *Bostadsstatistik för år 2020*.
<https://malmo.se/Stadsutveckling/Tema/Bostadsbyggande/Aktuell-statistik/Bostadsstatistik-for-ar-2020.html>
[Hämtad 2022-03-01]

NE, Nationalencyklopedin (u.å a). *Gentrifiering*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/gentrifiering>
[Hämtad 2022-04-28]

NE, Nationalencyklopedin (u.å b). *Segregation*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/segregation>
[Hämtad 2022-01-21]

NE, Nationalencyklopedin (u.å c). *Stadsbyggnad*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/stadsbyggnad>
[Hämtad 2022-02-03]

Polismyndigheten (u.å.). *Utsatta områden - polisens arbete*.
<https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/>
[Hämtad 2022-04-23]

Polismyndigheten (2021a). *Kartgränser utsatta områden i region Syd*.

Polismyndigheten (2021b). *Lägesbild över utsatta områden*. Stockholm: Polismyndigheten, nationella operativa avdelningen.

Regeringskansliet (u.å.). *Delegationen mot segregation*.
<https://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/delegationen-mot-segregation/>
[Hämtad 2022-02-02]

Regeringskansliet (2016). *Promemoria - Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017-2025*.
<https://www.regeringen.se/49480b/contentassets/94760ecc95e04a45b0a1e462368b0095/langsiktigt-reformprogram-for-minskad-segregation-ar-2017-2025.pdf?fbclid=IwAR2UmQGqsiRdTH6a072KZJ7QuWGXJTy41Yiq7A357t7vyemGLuvO8ma11-Y>

Regeringskansliet (2018). *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation*. Stockholm: Kulturdepartementet, Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/49feff/contentassets/a29a07890ec24acd900f5156fbf45f08/regeringens-langsiktiga-strategi-for-att-minska-och-motverka-segregation.pdf>

Regeringskansliet (2021). *Myndigheter*.
<https://www.regeringen.se/lattlast-information-om-regeringen-och-regeringskansliet/myndigheter/>
[Hämtad 2022-02-07]

Salonen, T, Grander, M., & Rasmusson, M. (2019). *Segregation och segmentering i Malmö*. Malmö: Malmö stad.
<https://blogg.mah.se/martingrander/files/2019/03/Salonen-Grander-Rasmusson-2019-Segregation-och-segmentering-i-Malmö-190304-webb.pdf>

SCB, Statistikmyndigheten SCB (u.å. a). *DeSO i Statistikdatabasen*.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/deso-tabellerna-i-ssd--information-och-instruktioner/>
[Hämtad 2022-02-26]

SCB, Statistikmyndigheten SCB (u.å. b). *RegSO - Regionala statistikområden*.
<https://scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/regso---regionala-statistikomraden/>
[Hämtad 2022-02-27]

Stockholms stad (2017). *Stadsbyggnadsstrategier för socialt hållbart Fokus Skärholmen*.
https://vaxer.stockholm/globalassets/omraden/-stadsutvecklingsomraden/skarholmen-fokus-skarholmen/direktanvisning/2015-17268-21-stadsbyggnadsstrategier-for-socialt-hallbart-fokus-skarholmen.pdf-6567846_2_6.pdf

Stockholms stad (2019). *Fokus Skärholmen program för hållbar stadsutveckling*.
https://vaxer.stockholm/globalassets/omraden/-stadsutvecklingsomraden/skarholmen-fokus-skarholmen/hallbarhetsprogram/bq_exko038_fokusskarholmen_webb_uppslag.pdf

Stockholms stad (2021). *Fokus Skärholmen hållbarhetsredovisning 2020* [internt material].

Svenska FN-förbundet (u.å.). *Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling*.
<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda2030-och-de-globala-malen/>
[Hämtad 2022-01-24]

Sveriges Allmännyttan (2016). *Stadsdelsutveckling i Linero*.
<https://www.sverigesallmannytta.se/vad-vi-gor/stadsdelsutveckling-i-linero/>
[Hämtad 2022-03-28]

SKR, Sveriges Kommuner och Regioner (2019). *Medborgardialog i styrning - för ett stärkt demokratiskt samhälle*.
<https://skr.se/download/18.583b3b0c17e40e30384496c4/1642431085858/7585-780-0.pdf>

SKR, Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Boendedialog i DrottningH*.
<https://dialogguiden.se/article/show/705>
[Hämtad 2022-04-05]

SKR, Sveriges Kommuner och Regioner (2021). *Markanvisningar – grundläggande förutsättningar*.
<https://skr.se/download/18.1f376ad3177c89481f7468a1/1615373021584/Markanvisningar-grundlaggande-forutsattningar.pdf>

SVT, Sveriges Television (2018). *Örebro i pilotprojekt - ska bygga nya billiga hyreslägenheter*.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/orebro-i-pilotprojekt-for-att-bygga-nya-billiga-hyreslagenheter>
[Hämtad 2022-04-11]

Sweco (u.å.). *Kartläggning och nuvärdesanalys av segregation i Helsingborg*.
<https://intranat.helsingborg.se/wp-content/uploads/2020/03/kartlaggning-och-nulagesanalys-segregation-helsingborg-20201023.pdf>

Södertörnsmodellen (u.å.). *Verktyg för kunskapsbaserat beslutsfattande*.
<https://sodertornsmodellen.com/sodertornsanalysen>
[Hämtad 2022-04-06]

Trafikverket (2022). *Planlägningsbeskrivning 2022-02-09 Projekt Ostlänken – Delprojekt Norrköping delen Loddby - Klinga.*

<https://www.trafikverket.se/contentassets/305ce34da86542caafe13244c06ba8ee/loddby-klinga/planlaggningsbeskrivning-loddby-klinga-2022-02-09.pdf>

Uppsalahem (u.å.). *Ungdomsbostäder.*

<https://www.upsalahem.se/bostader/vara-boendeformer/ungdomsboende/>

[Hämtad 2022-02-15]

Uppsala kommun (2008). *Detaljplan för Trasthagen, Sunnersta, Uppsala kommun.*

<https://www.uppsala.se/contentassets/36bf643f963949d7b8b41b16980eb0e4/-planbeskrivning.pdf>

Uppsala kommun (2009). *Detaljplan för Kv. Cementgjuteriet mm.*

<https://www.uppsala.se/contentassets/70b35ebcac164cf181841b846226df62/planbeskrivning.pdf>

Vetenskapsrådet (u.å.). *Om Vetenskapsrådet.*

<https://www.vr.se/om-vetenskapsradet.html>

[Hämtad 2022-02-06]

Vetenskapsrådet (2018). *Svensk forskning om segregation - en kartläggning.* Stockholm:

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2018-06-04-svensk-forskning-om-segregation.html>

Wimark, T. (2018). *Boendesegregation i Sverige – en översikt av det aktuella forskningsläget* (Rapport 5). Bostad 2030.

http://media.bostad2030.se/2018/05/Rap-5-Boendesegregation-i-Sverige_final.pdf

WSP (u.å.). *“Lyckoparadoxen” - Analys av flyttningar från bostadsmarknaden och metoder för ökat kvarboende. Underlagsrapport till revidering av Huddinge kommuns översiktsplan.*

<https://www.huddinge.se/globalassets/ovriga-webbar/verksamhetswebbar/oversiktsplan/dokument-oversiktsplan/op-2050-lyckoparadoxen-flyttningar-och-kvarboende-i-huddinge-2021.pdf>

WSP (2020). *Malmökommissionen - Vad hände sen. Utvärdering av arbetet med jämlik hälsa och social hållbarhet med Malmökommissionen som hävstång.*

https://malmo.se/download/18.1a3f5d7f170c3af5c03f8bb/1587022284287/Utvärdering_Malmökommisionen_WSP.pdf

ÖBO, ÖrebroBostäder AB (u.å.). *ÖBO samarbetar med Örebro Skateboardpark.*

<https://www.obo.se/nyheter-press/obo-samarbetar-med-orebro-skateboardpark/>

[Hämtad 2022-03-28]

Örebro kommun (2017). *Vi skapar bostäder för fler* [pressmeddelande], 7 april.

https://www.mynewsdesk.com/se/orebro_kommun/pressreleases/vi-skapar-bostaeder-foer-fler-1895448

[Hämtad 2022-04-11]

Örebro kommun (2021a). *Nu har 20 nya hyreslägenheter med reducerad hyra fått hyresgäster - förtur till trångbodda och nyseparerade familjer.*

<https://www.orebro.se/nyheter/nyheter/2021-09-13-nu-har-20-nya-hyreslagenheter-med-reducerad-hyra-fatt-hyresgaster---fortur-till-trangbodda-och-nyseparerade-familjer.html>

[Hämtad 2022-04-11]

Örebro kommun (2021b). *Örebro Skatepark.*

<https://www.orebro.se/kultur--fritid/fritid--aktiviteter/orebro-skatepark.html>

[Hämtad 2022-03-28]

Örebro Skateboard (u.å.). *Örebro Skatepark.*

<https://www.orebroskateboard.se/orebro-skatepark/>

[Hämtad 2022-03-28]

7.3 Offentligt tryck

7.3.1 Svensk författningssamling

SFS 1982:352. Lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2000:1383. Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 2010:900. Plan- och bygglag. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 2014:899. Lag om riktlinjer för kommunala markanvisningar. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 2017:1085. Förordning med instruktion för Delegationen mot segregation. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2019:676. Förordning om stöd till byggemskaper. Stockholm: Finansdepartementet.

7.3.2 Propositioner

Prop. 1981/82:169. *Regeringens proposition med förslag till åtgärder för att främja övergång från hyresrätter till bostadsrätter m.m.*

7.3.3 Statens offentliga utredningar

SOU 1998:25. *Tre städer - En storstadspolitik för hela landet.* Stockholm: Socialdepartementet.

Bilaga 1: Kommuner som bjöds in till att delta

Sveriges 15 största kommuner, sett till befolkningsmängd 31 december 2021, tillfrågades. Dessa redovisas i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Tillfrågade kommuner sett till befolkningsmängd.

Kommun	Befolkningsmängd (SCB 2022a)	Ojämlighetsindex (%) (Delmos 2018)
Stockholm	978 770	46,8
Göteborg	587 549	53,3
Malmö	351 749	52,7
Uppsala	237 596	43,9
Linköping	165 527	46,2
Örebro	156 987	47,5
Västerås	156 838	47,6
Helsingborg	150 109	50,7
Norrköping	144 458	47,3
Jönköping	143 579	38,1
Umeå	130 997	40,1
Lund	127 376	34,6
Borås	114 091	45,4
Huddinge	113 951	60,0
Nacka	108 234	45,2

De kommuner som har ett ojämlikhetsindex ≥ 50 och inte är inkluderade bland de 15 största kommunerna dess till befolkningsmängd, tillfrågades. Dessa redovisas i tabell 2 nedan.

Tabell 2. Tillfrågade kommuner sett till ojämlikhetsindex.

Kommun	Befolkningsmängd (SCB 2022b)	Ojämlikhetsindex (Delmos 2018)	(%)
Botkyrka	95 318		58,8
Landskrona	46 488		55,0
Sollentuna	75 108		54,2
Trollhättan	59 154		50,1

Totalt ställde 12 av 19 tillfrågade kommuner upp på intervju. Dessa presenteras i bilaga 3.

Källor:

Delmos, Delegationen mot segregation (2018). Segregationsbarometern. Statistik från SCB.

<https://segregationsbarometern.delmos.se/ojamlikhetsindex-och-omradestyper/>

[Hämtad 2022-02-25]

SCB, Statistikmyndigheten SCB (2022a). *Befolkningsmängd, topp 50.*

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/topplistor-kommuner/folkmand-topp-50/>

[Hämtad 2022-03-15]

SCB, Statistikmyndigheten SCB (2022b). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2021 och befolkningsförändringar 2021.*

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/helarsstatistik--kommun-lan-och-riket/folkmand-i-riket-lan-och-kommuner-31-december-2021-och-befolkningsforandringar-2021/>

[Hämtat 2022-04-28]

Bilaga 2: Kommunala bostadsbolag som bjöds in till att delta

Tabell 1. Tillfrågade kommunala bostadsbolag.

Bostadsbolag	Kommun
Stockholmshem	Stockholm
Familjebostäder	Stockholm
Svenska bostäder	Stockholm
Framtidskoncernen	Göteborg
MKB	Malmö
Uppsalahem	Uppsala
Öbo	Örebro
Mimer	Västerås
Hysesbostäder i Norrköping AB	Norrköping
Bostaden	Umeå
LKF	Lund
Bostäder i Borås	Borås

Totalt ställde 1 av 13 tillfrågade kommunala bostadsbolag upp på intervju. Dessa presenteras i bilaga 3.

Bilaga 3: Intervjuade kommuner och bostadsbolag

Tabell 1. Intervjuade kommuner.

Kommun
Stockholm
Malmö
Uppsala
Linköping
Örebro
Helsingborg
Norrköping
Jönköping
Lund
Huddinge
Botkyrka
Landskrona

Tabell 2. Intervjuade kommunala bostadsbolag.

Kommunalt bostadsbolag
Hysesbostäder i Norrköping AB

Bilaga 4: Intervjuguide

Övergripande frågor

- Hur ser utvecklingen för segregation ut i er kommun?
 - Är det ett växande problem?
- Vilka är de främsta orsakerna till segregation i er kommun?
- Hur högt prioriterat är ert arbete för minskad segregation inom kommunen i allmänhet och i enskilda projekt?
 - Hur stort utrymme låter ni det ta i planeringsprocessen?
 - Hur mycket resurser, i exempelvis tid och pengar, läggs på det?
- Vilken/vilka typer av segregation arbetar ni framför allt med att motverka?
 - Socioekonomisk, etnisk eller demografisk segregation?
- Sker arbetet framför allt för att mildra de negativa effekterna av segregation eller för att motverka de strukturella orsakerna bakom segregationen?

Frågor kring verktyg inom stadsplanering för att motverka/minska segregation

- Vad är era vanligaste verktyg, inom stadsplanering, mot segregation?
- Vilka förutsättningar måste finnas för att dessa verktyg ska kunna användas?
 - Är några verktyg beroende av varandra?
 - Är något verktyg beroende av andra åtgärder?
 - Är något verktyg beroende av specifika förutsättningar?

Frågor kring uppföljning och utvärdering

- Hur arbetar ni med uppföljning och utvärdering av stadsbyggnadsprojekt mot segregation?
 - Har ni några specifika index eller mätetal som ni följer upp?
 - Har ni några mallar för uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder?

Frågor kring exempel på tillämpning av verktygen

- Har ni några exempel på pågående eller nyligen avslutade projekt som kan ge oss en uppfattning om hur de olika verktygen mot segregation tillämpas i praktiken?
- Har ni några exempel på avslutade projekt där det finns möjlighet att se vilka effekter arbetet mot segregation har gett upphov till?

